

RECHT SPRAAK

JAARVERSLAG 2023

INHOUDSOPGAVE

Jaarbericht	3	4.1.6 Rechtsgebied overstijgend samenwerken in netwerken	37	6.2 Werken bij de Rechtspraak	71
1 Rol in de rechtsstaat	6	4.1.7 Internationale samenwerking	38	6.2.1 Samenstelling personeelsbestand	71
1.1 Visie op de rechtsstaat	7	4.2 Vernieuwing Wetboek van Strafvordering	39	6.2.2 Diversiteit	73
1.2 Trends in wetgeving en beleid	8	4.3 Innovatie en maatschappelijk effectieve rechtspraak	40	6.2.3 Ziekteverzuim	76
1.3 Knelpunten in wetgevingen uitvoering	13	5 Onze mensen en omgeving	43	6.2.4 Integriteit	77
1.4 Kwaliteit, professionele standaarden en reflectie	20	5.1 Humanresourcesmanagement en organisatieontwikkeling	44	6.2.5 Bezoldiging bestuurders	78
1.5 Mediation	22	5.1.1 Voldoende personeel aantrekken en behouden	44	6.3 Bedrijfsvoering	84
2 Tijdige en voorspelbare rechtspraak	24	5.1.2 Traineeprogramma Rechtspraak	45	6.3.1 Ontwikkelingen in financieel perspectief	84
3 Toegankelijke en transparante rechtspraak	28	5.1.3 Bijdrage vanuit hr-projecten aan prioriteiten van de Rechtspraak	45	6.3.2 Verwachtingen	85
3.1 Digitale toegang tot de rechter	29	5.1.4 Diversiteit en inclusie	45	6.3.3 Datalekken	86
3.2 Online zittingen	30	5.1.5 Maatschappelijke verantwoordelijkheid	45	6.3.4 Wet open overheid (Woo)	86
3.3 Publiceren van meer uitspraken	30	5.2 Duurzaamheid	48	6.3.5 Medezeggenschap	86
3.4 Data	32	5.3 Veiligheid	49	6.3.6 Risico's en beheersmaatregelen	87
3.5 Extern wetenschappelijk onderzoek	33	5.3.1 Sociaal veilig werkklimaat	49	6.3.7 Kostenspecificatie, product-groeprijns en minuentarieven	93
4 Maatschappelijke rechtspraak	35	5.3.2 Integrale beveiliging	49	7 Geconsolideerde jaarrekening 2023	95
4.1 Samenwerken in netwerken	36	6 De Rechtspraak in cijfers	52	8 Overige gegevens	117
4.1.1 Samenwerken in het strafrecht	36	6.1 Het rechtspreken	53	8.1 Resultaatbestemming	118
4.1.2 Samenwerken in het familie- en jeugdrecht	36	6.1.1 Inkomende en afgehandelde zaken	53	8.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	118
4.1.3 Samenwerken in het vreemdelingenrecht	37	6.1.2 Productiviteit en kosten	61		
4.1.4 Samenwerken in het algemeen bestuursrecht	37	6.1.3 Werkvoorraden	62		
4.1.5 Samenwerken in het civiele recht	37	6.1.4 Kwaliteitsindicatoren	62		

JAARBERICHT

Voor u ligt het jaarverslag van de Rechtspraak over 2023. Hierin nemen wij u mee in het werk dat bijna 2.700 rechters en ruim 10.000 Rechtspraakmedewerkers dagelijks verzetten. Werk dat kan rekenen op een groot en breed gedeeld vertrouwen binnen onze samenleving. Dat is een enorm compliment en wij doen er alles aan om recht te doen aan dat vertrouwen. Wij zijn er trots op dat wij rechtzoekenden, bedrijven en andere organisaties elke dag professionele, deskundige en effectieve rechtspraak mogen bieden.

U vindt in het jaarverslag natuurlijk veel informatie over onze primaire taak: het behandelen van rechtszaken. Maar u leest ook hoe wij de juridische wereld, waarin wij ons werk doen, steeds beter laten aansluiten op het leven van mensen. Op de echte wereld, zagezegd, waardoor de uitspraak van de rechter zo betekenisvol mogelijk is voor degenen die hij raakt, en daarmee uiteindelijk voor de gehele samenleving. Dit doen wij onder meer door dichterbij mensen te gaan staan. Bijvoorbeeld door begrijpelijke taal te gebruiken voor onze (online) dienstverlening en aan mensen gericht te vragen wat ze op dit gebied verwachten van de Rechtspraak.

Daarnaast vindt u in dit jaarverslag ook veel voorbeelden van letterlijk dichtbij de samenleving staan. Denk aan onze schuldenfunctionarissen, die mensen na de uitspraak van de rechter helpen om de juiste gemeentelijke hulp te vinden. Of aan wijkrechtspraak die wij – samen met andere organisaties zoals

Openbaar Ministerie, reclassering, advocatuur, wooncorporaties en hulpverlening – in steeds meer steden mogelijk maken. Hiermee wordt een oplossing geboden voor uiteenlopende en meervoudige problemen van mensen. Tegelijkertijd draagt het bij aan de verbetering van de veiligheid en leefbaarheid in die wijken, waarmee wijkrechtspraak ook nadrukkelijk een preventieve functie heeft.

Dit soort initiatieven geven een praktische invulling aan het abstracte begrip dat de rechtsstaat voor velen is. Het is zo vanzelfsprekend dat je rechten hebt die worden gerespecteerd, dat op de achtergrond is geraakt hoe bijzonder dit eigenlijk is. En hoe kwetsbaar. Want de sterke rechtsstaat die wij in Nederland mogen koesteren, blijkt soms maar een pennenstreek verwijderd van beschadiging. Mensen die zijn geraakt door de toeslagenaffaire of de afhandeling van de aardgasschade ondervinden dit helaas in te veel gevallen nog dagelijks. Wrang genoeg ervaren zij dat het belang van de rechtsstaat echt concreet wordt als het gemis ervan voelbaar is.

Vaak hebben we onze zorgen geuit als de rechtsstaat in een Europees land onder druk kwam te staan. Maar uit diverse (internationale) rapporten blijkt dat ook de Nederlandse rechtsstaat kwetsbaar is. Dit volgt ook uit de spiegel die rechters zichzelf voorhouden, zoals met het diepgravende reflectierapport dat familie- en jeugdrechters vorig jaar publiceerden. Het zijn stuk voor stuk waardevolle beschouwingen die ons wijzen op blinde vlekken of vastgeroeste werkwijzen. Ze laten

ons zien dat wij, net als iedere andere schakel in het rechtssysteem, feilbaar zijn. En dat we het daar met elkaar over moeten hebben.

Ook nu vertellen wij in dit jaarverslag waar wij zien dat het rechtssysteem niet of minder goed functioneert. We zien dat knelpunten ontstaan door wetgeving die in de praktijk anders uitpakt dan beoogd of omdat er onvoldoende capaciteit is om beleid uit te voeren. Problematiek die voor ons ook erg herkenbaar is. Toch blijven wij het benoemen, want we zien dat het effect heeft. Elk jaar nemen de andere staatsmachten onze signalen serieus en worden stappen gezet om knelpunten aan te pakken.

Hoe belangrijk dit is, mag niet worden onderschat. De onrechtvaardige uitkomsten die kunnen volgen op deze knelpunten treffen namelijk vaak als eerste de mensen die toch al in een kwetsbare positie verkeren. We zien bijvoorbeeld dat er onvoldoende goede zorginstellingen en kundige hulpverleners zijn waar kinderen terecht kunnen die begeleiding en bescherming nodig hebben. Er zijn te weinig beveiligde plekken voor intensieve jeugdzorg. Dit betekent dat de rechter wel kan beslissen dat een kind daar het beste geholpen is, maar dat in de praktijk zijn uitspraak niet goed ten uitvoer kan worden gebracht. Dat is in de eerste plaats schadelijk voor de kinderen zelf, maar ook voor de mensen om hen heen. Wat is die rechterlijke uitspraak voor hen nog waard? En misschien past hier ook een abstractere vraag, namelijk: wat is hij dan waard voor de samenleving als geheel?

We zien deze problematiek op meer terreinen. Neem de capaciteitsproblemen bij de Dienst Justitiële Inrichtingen, die onder meer door de rechter opgelegde straffen en vrijheidsbenemende maatregelen uitvoert. Wij spraken eerder onze zorgen uit over de aangekondigde noodmaatregelen om deze problemen het hoofd te bieden omdat hierdoor het risico ontstaat dat de straf zoals die door de rechter is opgelegd, niet ten uitvoer wordt gebracht. Natuurlijk, we begrijpen de directe aanleiding en achtergrond van de plannen. Wij hebben zelf ook dagelijks te maken met personeelstekorten en hoge werkdruk. We weten hoe ingewikkeld het is om dit probleem te verlichten, laat staan op te lossen. Toch moeten we ervoor waken dat praktische problemen van de overheid fundamentele uitgangspunten van de rechtsstaat niet onder druk zetten. De rechter bepaalt de straf en strafmaat en kijkt daarbij naar het beste effect op de dader én de samenleving. En de straf die wordt opgelegd, moet ook op die manier worden uitgevoerd.

Terwijl wij met dit jaarverslag verantwoording afleggen over het vorige jaar, staat ons land aan de vooravond van een nieuwe politieke periode. Hoe ons landsbestuur eruit komt te zien en wat de plannen zijn van dat bestuur, is op het moment van schrijven nog niet bekend. Duidelijk is wel dat mensen gebukt gaan onder maatschappelijke problemen die decennialang onopgelost zijn gebleven omdat oplossingen politiek zeer moeilijk haalbaar zijn, maar ook omdat we collectief te lang voor een dubbeltje op de eerste

rang wilden zitten. Het gevolg is dat problemen zich opstapelden en met elkaar vervlochten raakten, in een steeds complexer wordende samenleving.

De opdracht aan een nieuw kabinet, ongeacht de samenstelling, lijkt mij dan ook: investeer in de instituties van de democratische rechtstaat en versterk publieke voorzieningen. Gebeurt dat niet, dan worden de bovenstaande problemen elk jaar groter en draaien we steeds verder vast. Scherpe keuzes zijn onontkoombaar, willen we wezenlijke stappen vooruitzetten. Dat geldt ook voor de Rechtspraak. Wij moeten ons blijven afvragen of de rechterlijke capaciteit en die van ondersteunende collega's zo goed mogelijk wordt ingezet.

Maar of het nu gaat om rechtspraak of om klimaat, woningbouw, immigratie, bestaanszekerheid of een ander maatschappelijk onderwerp, keuzes moeten altijd worden gemaakt binnen de kaders van de rechtsstaat. En als de rechtsstaat zelf onderwerp van gesprek is in onze samenleving, dan zou ik graag zien dat het gaat over het belang ervan en niet over de reikwijdte. Dat het gaat over hoe we de fundamentele uitgangspunten van onze samenleving nog beter kunnen verankeren, en niet over hoe we de randen kunnen opzoeken omdat dit op korte termijn beter uitkomt.

Henk Naves,
Voorzitter Raad voor de rechtspraak

1

ROL IN DE RECHTSSTAAT

1.1 VISIE OP DE RECHTSSTAAT

'De democratische rechtsstaat is even onmisbaar als de dijken en duinen die ons land beschermen.'

Dit schrijft de Raad voor de rechtspraak (de Raad) in zijn brief van 12 juli 2023 aan de Staatscommissie rechtsstaat¹. In deze brief geeft de Raad zijn visie op de in zijn ogen noodzakelijke voorwaarden voor een goed functionerende (democratische) rechtsstaat en vraagt hij aandacht voor de volgende rechtsstatelijke onderwerpen:

De democratische rechtsstaat als onmisbaar fundament van de Nederlandse samenleving

Voor veel Nederlandse burgers is de democratische rechtsstaat een vanzelfsprekendheid. Zo vanzelfsprekend dat men vaak niet beseft hoe groot de impact van de rechtsstaat is op het dagelijkse leven. Dat er vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging is, en dat ook de overheid zich aan regels moet houden. Kortom: dat men in vrijheid kan leven. Als de rechtsstaat uit balans is, of er niet zou zijn, dan is dat een bedreiging voor de rechten en vrijheden van iedere burger.

Dialoog en rolvastheid van de staatsmachten in het belang van een sterke democratische rechtsstaat

Voor een sterke rechtsstaat is het van belang dat er een blijvende dialoog is tussen de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht. Die dialoog helpt de staatsmachten om adequaat te reageren op bedreigingen van de rechtsstaat, bij het bewaken van de scheiding der machten en het vinden van een evenwicht om samen te handelen in het perspectief van een gemeenschappelijk belang: een

sterke rechtsstaat voor een dynamische samenleving. De Raad benadrukt daarbij het belang van rolvastheid binnen deze scheiding der machten (de trias politica). Het is cruciaal dat ieder onderdeel van de trias politica zijn rol vervult en zich aan de wet houdt. Als belangrijke maatschappelijke vraagstukken blijven liggen omdat de wetgevende macht geen oplossingen biedt of uitvoering niet leidt tot de gewenste oplossingen, dan worden die vraagstukken vroeg of laat aan de rechter voorgelegd. De rechter kan dan niet anders dan in de aan hem voorgelegde zaak beslissen. Een rechter mag een aan hem voorgelegde zaak immers niet weigeren. Als de Rechtspraak hierdoor niet meer als noodzakelijke tegenmacht wordt gezien maar als hindermacht, dan verstoort dit de balans tussen de staatsmachten.

Toegang tot de rechter als noodzakelijke voorwaarde voor een goed functionerende rechtsstaat

Voor een goed functionerende rechtsstaat is het essentieel dat het grondwettelijk recht op toegang tot de rechter gewaarborgd blijft. Bezuinigingen op de Rechtspraak en conjuncturele schommelingen in de voor rechtspraak beschikbare middelen kunnen de toegang tot de rechter verstoren, bijvoorbeeld doordat er langere doorlooptijden ontstaan. Om die reden pleit de Raad voor een robuuste en stabiele begroting voor de Rechtspraak. In het belang van toegang tot de rechter roept de Raad tevens op om te blijven investeren in gefinancierde rechtsbijstand van voldoende kwaliteit. In zaken waarin de tussenkomst van een advocaat gewenst en/of verplicht is, is het beroep kunnen doen op adequate gefinancierde rechtsbijstand voor minderdraagkrachtigen immers een noodzakelijke voorwaarde voor toegang tot de rechter. Ook het belang van griffiekosten die voor iedere rechtzoekende betaalbaar zijn mag niet onderschat worden. De toegang tot de rechter mag nooit afhankelijk zijn van de grootte van iemands portemonnee.

¹ De Staatscommissie rechtsstaat heeft de opdracht om vanuit het perspectief van de burger het functioneren van de rechtsstaat te analyseren en voorstellen te doen voor versterking ervan. Het eindrapport van de staatscommissie wordt medio 2024 verwacht.

Gespreide constitutionele toetsing door de rechter

De Raad bepleit in zijn brief aan de staatscommissie ook om het voor burgers mogelijk te maken in concrete gevallen bij de rechter een effectief beroep te kunnen doen op grondwettelijke bepalingen. Constitutionele toetsing door de rechter leidt volgens de Raad tot een betere bescherming van grondrechten en zorgt er ook voor dat de Grondwet meer betekenis voor burgers krijgt.

De voorzitter van de Raad heeft ook voor constitutionele toetsing door de rechter gepleit in het op 14 februari 2023 door de Commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer gehouden rondetafelgesprek over constitutionele toetsing. In overeenstemming met de in 2022 uitgebrachte zienswijze op rechterlijke constitutionele toetsing heeft de voorzitter van de Raad daarbij een duidelijke voorkeur uitgesproken voor gespreide toetsing. Dit houdt in dat iedere individuele rechter in een concrete aan hem voorgelegde zaak toetst. Gespreide toetsing heeft als voordeel dat het goed past in het Nederlandse rechtsstelsel, waarbij iedere rechter wettelijke voorschriften kan toetsen aan eenieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Gespreide toetsing heeft bovendien het voordeel dat het geen ingrijpende aanpassing vergt van de structuur en de organisatie van de rechterlijke macht.

1.2 TRENDS IN WETGEVING EN BELEID

In de vorige twee jaarverslagen is aandacht besteed aan trends die de Raad in de wets- en beleidsvoorstellen ziet die ter advisering zijn voorgelegd in het kader van zijn in artikel 95 Wet op de rechterlijke organisatie neergelegde adviestaak. Ook in dit jaarverslag blikt de Raad terug op de ruim 50 in 2023 uitgebrachte wetgevingsadviezen en staat de Raad stil bij een aantal terugkerende elementen.

Stijgend aantal bestuursrechtelijke wetsvoorstellen gericht op herstel of compensatie

Daar waar strafrechtelijke wetsvoorstellen in voorgaande jaren getalsmatig in de meerderheid waren, constateert de Raad in recente jaren – en in het bijzonder sinds de toeslagenaffaire – een significante stijging van het aantal bestuursrechtelijke wetsvoorstellen. In 2023 had meer dan de helft van de door de Raad uitgebrachte wetgevingsadviezen een bestuursrechtelijke inhoud.

Wat bij deze bestuursrechtelijke wetsvoorstellen opvalt, is dat het steeds vaker gaat om wetgeving die achteraf herstel beoogt te bieden voor onwenselijke effecten van wetgeving en beleid van de overheid. Voorbeelden hiervan zijn:

- Het wetsvoorstel Participatiewet in balans, dat tot doel heeft de regels en ondersteuning van de Participatiewet te laten aansluiten op de mogelijkheden en omstandigheden van de mensen voor wie ze bedoeld zijn (eenvoudig en passend), de rechtszekerheid te vergroten, zowel qua rechten als plichten (uniform waar het kan en differentiatie waar nodig), en meer handelingsruimte te creëren voor de uitvoerend professional;
- Het wetsvoorstel Handhaving sociale zekerheid, dat beoogt passend handhaven in de sociale zekerheid bij het opleggen van boetes en maatregelen mogelijk te maken. In het wetsvoorstel wordt gekozen voor een uniform handhavingskader voor alle socialezekerheidswetten;
- Het initiatiefwetsvoorstel maatwerk bij terugvordering, dat de uitzonderingscriteria verruimt bij de wettelijke verplichting tot terugvordering. Gemeenten en uitvoeringsinstanties krijgen de ruimte om in individuele gevallen te beoordelen of er reden is om geheel of gedeeltelijk af te zien van terugvorderingen, ook wanneer betrokkenen de inlichtingenplicht hebben geschonden.

Opmerkelijk is ook de opkomst van wetsvoorstellen die financiële compensatie beogen te bieden als reactie op een crisis, zoals het wetsvoorstel Wet aanvullende regelingen hersteloperatie en de Regeling tegemoetkoming energiekosten. Deze compensatiewetgeving heeft vaak een tijdelijk karakter, wat vermoedelijk samenhangt met het feit dat het om wetgeving gaat die een (uitzonderlijke en tijdelijke) crisissituatie beoogt te aan te pakken.

De Rechtspraak constateert dat hiermee sprake lijkt te zijn van een verschuiving in de functie van wetgeving, waarbij deze steeds vaker achteraf wordt ingezet als correctiemiddel om maatschappelijke pijn, die mede is veroorzaakt door wetgeving en/of beleid van de overheid, te verzachten.

Het is goed dat er aandacht is voor de onwenselijke effecten van wetgeving en beleid, maar de opkomst van de herstel- en compensatiewetgeving kan ook een indicatie zijn dat de overheid in haar wetgeving en beleid soms te weinig oog heeft (gehad) voor de rechten en belangen van haar burgers.

In die zin is de opkomst van deze herstel- en compensatiewetgeving zowel een negatieve als een positieve ontwikkeling. Het is zorgelijk dat deze corrigerende wetgeving achteraf nodig blijkt te zijn. Voorkomen is immers beter dan genezen. Maar de opkomst van deze wetgeving kan er ook op duiden dat de overheid nu wel meer aandacht heeft voor de rechten en belangen van burgers.

Samenloop tussen verschillende handhavingsregimes

In een aantal wetsvoorstellen waarover de Raad in 2023 heeft geadviseerd, was sprake van een samenloop tussen verschillende handhavingsregimes. Voorbeelden hiervan zijn het initiatiefwetsvoorstel maatschappelijk en duurzaam internationaal ondernemen, de Uitvoeringswet digitale marktenverordening en de Uitvoeringswet digitaal dienstenverordening.

De keuze voor de inzet van handhavingsinstrumenten dient altijd zorgvuldig afgewogen te worden. In de toelichtingen werd echter niet altijd duidelijk waarom er naast bestuursrechtelijke en/of civielrechtelijke handhaving ook voor strafrechtelijke

handhaving was gekozen.² De Raad vindt het belangrijk dat de redenen voor de inzet van een bepaald handhavingsregime, en voor het naast elkaar inzetten van verschillende handhavingsregimes, inzichtelijk worden gemaakt in de toelichting van het wetsvoorstel. De Raad vraagt daarom om meer aandacht voor de onderbouwing van de keuzes op het gebied van de handhaving in de toelichting bij nieuwe wetgeving.

Het naast elkaar bestaan van meerdere handhavingsregimes kan voor complicaties in de uitvoering zorgen. Denk hierbij aan interpretatieverschillen, rechtsongelijkheid en rechtsonzekerheid. Zo wordt bij het initiatiefwetsvoorstel verantwoord en duurzaam internationaal ondernemen gekozen voor zowel bestuursrechtelijke als strafrechtelijke handhaving (artikel 3.2.3 respectievelijk artikel 3.2.5) van de verplichtingen vastgelegd in artikel 2.6.1, zonder dat duidelijk wordt wat de toegevoegde waarde van het strafrecht is. Ook bij onderwerpen als bestrijding van milieuvervuiling en mensenhandel is het soms onduidelijk wanneer op welke wijze moet worden opgetreden. Zo is bij het wetsvoorstel Wet strafbaarstelling ecocide onvoldoende nagedacht over de onderlinge samenhang en verhouding tussen die handhavingsmechanismen. In het kader van de strijd tegen mensenhandel worden de strafbaarstellingen aangepast (wetsvoorstel modernisering en uitbreiding strafbaarstelling mensenhandel) en wordt voorzien in een vergunningenstelsel voor prostituees (wetsvoorstel Wet regulering sekswerk). Ook daar geldt dat het voor de rechtszekerheid en rechtsgelijkheid van belang is van tevoren goed te bedenken wanneer voor welk type handhaving moet worden gekozen. Het is onwenselijk als dezelfde normovertreding in de ene regio leidt tot vervolging en in een andere regio tot een bestuurlijke boete of de intrekking van een vergunning.

De Raad vraagt daarom meer oog te hebben voor de samenhang tussen verschillende vormen van handhaving bij het opstellen van wetgeving.

---

² 2023/11 Advies initiatiefwetsvoorstel maatschappelijk en duurzaam internationaal ondernemen (8 maart 2023); 2023/27 Advies Uitvoeringswet Digitale marktenverordening (17 mei 2023).

Rechtsbescherming in wetgeving

Een essentiële waarborg voor effectieve rechtsbescherming is het garanderen van voldoende rechtsbescherming in wetgeving. Wanneer de overheid nalaat voldoende rechtsbescherming in wetgeving te bieden, kan de rechter zich genoodzaakt zien om die rechtsbescherming alsnog te bieden door middel van zijn uitspraak. Een voorbeeld hiervan is de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) over de verrekening van schulden aan de Sociale Verzekeringsbank (SVB) voor mensen met AOW. Sinds de invoering van de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet op 1 januari 2021 moet maandelijks meer worden afgelost dan voorheen en blijft minder geld over voor de kosten van levensonderhoud. De CRvB oordeelt dat de berekening voor het aflossen van de schuld bij de SVB voorlopig anders uitgevoerd moet worden. Voor AOW-gerechtigden betekent deze uitspraak dat het af te lossen maandelijks bedrag lager wordt. De CRvB heeft geoordeeld dat de artikelen 3 en 4, tweede lid, van de Regeling tenuitvoerlegging bestuurlijke boeten en terugvordering onverschuldigde betalingen 'buiten toepassing worden gelaten'. Met andere woorden: zolang de wetgever geen oplossing heeft voor de negatieve effecten van de regeling, mag de SVB de regeling niet toepassen bij het verrekenen van een schuld met AOW (ECLI:NL:CRVB:2024:1).

Wetsvoorstellen die aan de Raad ter advisering worden voorgelegd, worden standaard beoordeeld op rechtsbeschermingsaspecten. Naar aanleiding van de toelagenaffaire heeft de Rechtspraak zich voorgenomen om hier extra scherp op te letten. In het *Jaarverslag Rechtspraak 2021* heeft de Raad geconstateerd dat de uitwerking van de rechtsbeschermingsaspecten in de toelichtingen van ter advisering voorgelegde wetsvoorstellen vaak tekortschiet. Om de wetgeving op dit punt te verbeteren, heeft de Raad onder meer gepleit voor een afzonderlijke rechtsbeschermingsparagraaf in de toelichting bij nieuwe wetgeving.

De Raad merkt op dat in de in 2023 voorgelegde wetsvoorstellen sprake lijkt te zijn van een toegenomen aandacht voor de rechtsbescherming. Een afzonderlijke rechtsbeschermingsparagraaf wordt ondanks de op 14 december 2022 aangenomen motie-Van Nispen helaas vaak nog gemist. In deze motie wordt de

regering verzocht om bij nieuwe wetgeving een specifieke rechtsbeschermingsparagraaf op te nemen die ingaat op de gevolgen van het wetsvoorstel voor de rechtsbescherming, de waarborgen tot adequate toegang tot rechtsbescherming en de maatregelen om de rechtsbescherming te bevorderen.

De Raad blijft onverkort van mening dat een afzonderlijke rechtsbeschermingsparagraaf in nieuwe wetgeving bevorderlijk is voor de rechtsbescherming. Inzicht en helderheid over de rechtsbescherming en de toegang daartoe draagt bij aan het vertrouwen tussen burgers en hun overheid. De Rechtspraak roept daarom nogmaals op om de rechtsbeschermingsaspecten in de toelichtingen bij wetgeving in een aparte rechtsbeschermingsparagraaf op te nemen.

Licht stijgend aantal ter advisering voorgelegde initiatiefwetsvoorstellen

Daar waar in voorgaande jaren de Raad slechts sporadisch werd benaderd voor advisering over initiatiefwetgeving, adviseerde de Raad het afgelopen jaar over vier initiatiefwetsvoorstellen:

- het initiatiefwetsvoorstel maatschappelijk en duurzaam internationaal ondernemen;
- het gewijzigde initiatiefwetsvoorstel maatwerk bij terugvordering;
- het initiatiefwetsvoorstel strekkende tot opname in de Grondwet van een bepaling betreffende het gezin;
- het initiatiefwetsvoorstel strafbaarstelling ecocide.

Net als wetsvoorstellen die van de regering uitgaan, kunnen wetsvoorstellen die leden van de Tweede Kamer doen (initiatiefwetsvoorstellen) aanzienlijke gevolgen hebben voor de rechtspleging. De Raad vindt het dan ook positief dat initiatiefwetsvoorstellen vaker ter advisering aan de Raad worden voorgelegd. Op die manier kan het potentiële effect op de rechtspleging tijdig in kaart worden gebracht en kunnen de uitvoerbaarheid en effectiviteit van het initiatiefwetsvoorstel worden vergroot.

Het valt echter op dat bij sommige verzoeken om advisering enkel om een inschatting van de financiële gevolgen voor de gerechten wordt gevraagd. Hoewel werklastgevolgen een belangrijk onderdeel zijn van de advisering van de Raad, doet dit geen recht aan de wettelijke adviestaak van de Raad. De adviestaak van de Raad omvat ook inhoudelijke aspecten. Is de rechtsbescherming voldoende gewaarborgd en is de uitwerking daarvan in het wetsvoorstel duidelijk? Respecteert het voorstel de grondrechten? Is het voorstel uitvoerbaar voor de rechter en voor de griffie? Verwacht de Raad dat het voorstel effectief is?

De constatering over het toegenomen aantal adviesaanvragen met betrekking tot initiatiefwetgeving grijpt de Raad tevens aan om op te merken dat veel initiatiefwetsvoorstellen nog jaren na indiening bij de Tweede Kamer op de plank blijven liggen, zonder dat daarin enige noemenswaardige voortgang lijkt te worden geboekt. Voor de buitenwereld is dan onduidelijk wat de status is van deze initiatiefwetsvoorstellen. Dit kan zorgen voor onzekerheid over het al dan niet rekening moeten houden met de inwerkingtreding van deze wetgeving en de noodzaak van het al dan niet treffen van voorbereidingen met het oog op de implementatie ervan. De Raad geeft daarom in overweging om, net als in andere landen, initiatiefwetsvoorstellen die al enige tijd stilliggen na verloop van tijd in te trekken of te laten vervallen. Dit vergroot volgens de Raad het overzicht en de duidelijkheid over de bij het parlement aanhangige wetgeving.

Substantieel aantal adviesaanvragen over invoering van EU-wetgeving

Net als in 2022 ontving de Raad in 2023 veel adviesaanvragen die betrekking hadden op de invoering van EU-wetgeving. Een vijfde van de ter advisering voorgelegde wetsvoorstellen betrof wetgeving ter invoering van EU-wetgeving.

De Raad waardeert dat invoeringswetgeving van EU-wetgeving steeds vaker ter advisering wordt voorgelegd. Ondanks het feit dat de algemene kaders al in EU-verband zijn neergelegd, zit er wel degelijk ruimte in de manier waarop verordeningen, en in nog sterkere mate richtlijnen en kaderbesluiten, worden geïmplementeerd. Zo heeft de Raad de afgelopen jaren meermalen geadviseerd over de wijze waarop Kaderbesluit 2002/584/JBZ beter moet worden

geïmplementeerd (advisering wetsvoorstel herimplementatie Europees arrestatiebevel, EAB en het wetsvoorstel herimplementatie Europees strafrecht).

Er kunnen aanzienlijke gevolgen voor de implementatie, werklast en IT voortvloeien uit de invoering van EU-wetgeving. Het is dus van belang om de Raad de gelegenheid te geven om hierover te adviseren.

Leesbaarheid en begrijpelijkheid van wetgeving verdienen meer aandacht

In het algemeen valt bij de ter advisering voorgelegde wet- en regelgeving op dat deze vaak een hoog technisch/specialistisch karakter heeft. Dat komt de begrijpelijkheid en leesbaarheid veelal niet ten goede. In het bijzonder bij invoeringswetgeving van EU-wetgeving valt op dat het vaak gaat om zeer technische en moeilijk te doorgronden materie.

De Raad realiseert zich dat het niet altijd makkelijk is om complexe materie op een voor iedereen toegankelijke wijze in wet- en regelgeving te vatten. In een steeds complexer wordende samenleving is het bovendien niet verwonderlijk dat ook de wet- en regelgeving complexer wordt. Ook realiseert de Raad zich dat de wetgever rekening heeft te houden met het bestaande in (EU-)wetgeving en jurisprudentie ontwikkelde juridische begrippenkader. De leesbaarheid en begrijpelijkheid van wetgeving verdient gelet op deze complexiteit de grootst mogelijke aandacht, zodat wet- en regelgeving voor zoveel mogelijk burgers toegankelijk is.

Begrijpelijkheid en leesbaarheid dragen bij aan een betere toegang tot het recht en tot de rechter. Binnen de Rechtspraak zijn er dan ook diverse initiatieven om de begrijpelijkheid en leesbaarheid van uitspraken te vergroten, zoals onder andere de uitreiking van de Klare Taalbokaal en de verankering van begrijpelijke taal in de professionele standaard Schrijven van de civiele afdelingen van de hoven. De Raad meent dat de begrijpelijkheid en leesbaarheid van wetgeving ook bijdragen aan de begrijpelijkheid en leesbaarheid van rechterlijke uitspraken. Daarom roept de Raad hierbij ook de wetgever op om aandacht te hebben voor de begrijpelijkheid en leesbaarheid van wetgeving.

RECHTSZAAK: HULP BIJ ZELFDODINGEN

Een 30-jarige Eindhovenenaar heeft talloze mensen zelfdodingspakketjes verkocht, waardoor in ieder geval tien mensen zijn overleden. Hij is de eerste die in Nederland wordt vervolgd voor het op grote schaal verstrekken van zelfdodingsmiddelen.

DE OFFICIEREN VAN JUSTITIE

Een 30-jarige man uit Eindhoven heeft van 2018 tot 2021 hulp geboden aan tien personen die door zelfdoding zijn overleden. Hij leverde hen zelfdodingsmiddelen met daarbij instructies voor het innemen ervan. Zij hebben de middelen volgens de instructies ingenomen en zijn als gevolg daarvan overleden. Zelfdoding is niet strafbaar, maar de hulp bij zelfdoding is dat wel. In Nederland mag alleen een arts iemand bij zelfdoding helpen. Deze arts moet zich daarbij houden aan de zorgvuldigheidseisen van de euthanasiewet. Uit het politieonderzoek is gebleken dat de Eindhovenenaar ongeveer 1.600 zelfdodingspakketjes heeft verstuurd. De man heeft de opbrengsten van de verkoop van al deze middelen witgewassen en leefde er goed van. Hij fabriceerde postpakketjes die bestonden uit een zelfdodingspil, een afgestemde hoeveelheid anti-braakmiddel en een richtlijn voor het gebruik daarvan. De zelfdodingspil ontwikkelde hij zelf door een chemisch poeder in afgestemde dosering in capsules te doen. Hij wist dat wat hij deed strafbaar was. Hij instrueerde zijn afnemers namelijk de correspondentie met hem te verwijderen. De zelfdodingsmiddelen kocht de man in het buitenland. Het leveren en in voorraad hebben van deze medicijnen is een overtreding van de Geneesmiddelenwet. De Eindhovenenaar verdient een gevangenisstraf van vier jaar.

DE ADVOCAAT

De verdachte handelde vanuit de overtuiging dat de mens een zelfbeschikkingsrecht heeft. Dit strekt zich ook uit over het levenseinde. Vanuit het principe dat mensen zelf hun levenseinde moeten kunnen bepalen, bood hij de zelfdodingsmiddelen aan. Daarbij paste niet dat hij, of iemand anders, oordeelde over de vraag of dat mocht. Daarom hanteerde hij ook geen set van criteria om te beoordelen of hij het zelfdodingsmiddel wel of niet kon verstrekken. Er zijn allerlei gruwelijke manieren om tot zelfdoding over te gaan. Het gebruik van de zelfdodingsmiddelen die hij verstuurde kon dergelijke methoden voorkomen. De verdachte wist zich hierin gesteund door veel mensen; een groot aantal van hen heeft zich verenigd in de Coöperatie Laatste Wil. Een meerderheid van de Nederlanders vindt ook dat ieder die dat wil zou moeten kunnen beschikken over een middel om zelf het leven te beëindigen. De man uit Eindhoven zou vrijgesproken moeten worden omdat het verband tussen het verstrekken van de middelen en het overlijden niet altijd bewezen is. Verder is niet bewezen dat hij ook de opzet had op de dood van de mensen. Hij wilde slechts rust bieden met de wetenschap dat zij het middel hadden.

DE RECHTBANK OOST-BRABANT

De Eindhovenenaar hielp tien mensen de dood in. Er zijn geen aanwijzingen dat hij daarvan royaal leefde. Hij sprong wel zeer lichtvaardig om met het leven van anderen en bracht schade toe aan de waarde van het menselijk leven. Hij heeft daarmee ook de euthanasiepraktijk in Nederland ondermijnd. In een democratische samenleving is het van belang dat wetten worden nageleefd, ook door diegenen die hun mening niet in alle opzichten in de wet terugvinden. De verdachte nam het recht in eigen hand en stelde eigenhandig het recht op zelfbeschikking boven alle andere rechten en de wet. Volgens een psycholoog heeft de verdachte een autisme-spectrumstoornis en zijn er andere psychische klachten. Daarom beschouwt de rechtbank de man als verminderd toerekeningsvatbaar. Verder ziet de rechtbank duidelijk aanwijzingen dat hij door leden van de Coöperatie Laatste Wil is gebruikt. Dit alles maakt dat de rechtbank hem een celstraf geeft van 3,5 jaar, waarvan 1,5 jaar voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar. Verbonden aan het voorwaardelijk deel van de straf krijgt de man een meldplicht bij de reclassering en moet hij zich bij de ggz laten behandelen.

Het Openbaar Ministerie en de veroordeelde Eindhovenenaar zijn in hoger beroep gegaan.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:RBOBR:2023:3640](https://ecli.nl/RBOBR:2023:3640)

1.3 KNELPUNTEN IN WETGEVING EN UITVOERING

Meerdere rechtsgebieden

No cure no pay

In het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* is de no cure no pay-problematiek uitgebreid aan de orde gesteld. Per 1 januari 2024 is wetgeving van kracht geworden die invloed heeft op het verdienmodel van no cure no pay-gemachtigden in zaken over de Waardering onroerende zaken (WOZ), belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm) en Mulderzaken. Wel wordt erop gewezen dat de nieuwe wet alleen betrekking heeft op de genoemde drie zaaksoorten, terwijl deze problematiek zich ook bij parkeerbelastingen voordoet. Daarnaast is het goed mogelijk dat no cure no pay-bureaus hun werkterrein verleggen en dat het probleem van hoge aantallen no cure no pay-procedures zich op andere terreinen zal gaan voordoen.

Algemeen bestuursrecht

Wijziging artikel 8:25 Algemene wet bestuursrecht

Binnen het belastingrecht en het bestuursrecht ontbreekt de wettelijke mogelijkheid om in de beroepsfase gemachtigden die de belangen van hun cliënten in een rechtszaak niet goed behartigen voor een bepaalde periode te weigeren. Het weigeren van een gemachtigde is in de beroepsfase alleen per zaak mogelijk. Dit wordt gezien als een knelpunt. Vanuit de bestuursrechtspraak leeft dan ook de wens om een wetswijziging te realiseren om een gemachtigde voor langere tijd te kunnen weigeren. Dit zou in overeenstemming zijn met de bestaande bevoegdheid die de kantonrechter heeft. Deze bevoegdheid is nu neergelegd in artikel 81 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Dit artikel zou de basis kunnen vormen voor de aanpassing van artikel 8:25 in de Algemene wet bestuursrecht (Awb), met dien verstande dat ook wordt opgenomen dat de bestuursrechter in de beschikking motiveert wat de aanleiding is geweest voor de weigering. Deze motivering kan de appèlrechter beoordelen, zonder dat daarvoor een nadere toelichting nodig is.

Beroepen niet tijdig beslissen

In het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* is gemeld dat meerdere uitvoeringsorganisaties er niet in slagen om binnen geldende termijnen besluiten te nemen. Als gevolg daarvan dienen veel justitiabelen een zogenoemd beroep niet tijdig beslissen in (ook wel BNTB's genoemd). Bestuursrechters doen een uitspraak op deze BNTB's en stellen bij gegrondverklaring een beslistermijn vast met een bijbehorende dwangsom. Vervolgens belanden deze zaken weer bovenop de stapel bij de uitvoeringsinstanties, waardoor andere zaken langer blijven liggen en de uitvoering nog verder in de knel komt. Ook bij de gerechten vergen deze zaken tijd en treedt een zogenoemd verdringingseffect op. Daarnaast gaat het om grote aantallen zaken. BNTB's spelen bij de gerechten met name in vreemdelingenzaken en zaken van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT). Ook in 2023 stroomden onverminderd veel BNTB's in bij de rechtbanken en bleef de problematiek in feite ongewijzigd. In vreemdelingenzaken zijn in 2023 bijvoorbeeld 13.000 BNTB's in asielzaken en reguliere vreemdelingenzaken ingestroomd. De eerste maanden van 2024 laten een stijgende lijn in deze instroom zien. De Raad wil nogmaals aandacht vragen voor de grote gevolgen hiervan.

Artikel 2.7, tweede lid, Wet natuurbeheer

In het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* werden twee problemen gesignaleerd ten aanzien van artikel 2.7, tweede lid, Wet natuurbeheer: het vervallen van de verslechteringsvergunning en de vergunningsplicht voor intern salderen. Helaas bestaan deze problemen nog steeds omdat de benodigde wetgeving om deze problemen op te lossen (nog) ontbreekt.

Verslechteringsvergunning

De vergunningsplicht voor projecten die enige maar geen significante gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden (de zogenoemde verslechteringsvergunning) is met de komst van artikel 2.7, tweede lid, Wet natuurbeheer vervallen.

Dit leidt tot verlies aan rechtszekerheid bij ondernemers en natuurorganisaties. Het betreft nagenoeg alle bedrijven (bijvoorbeeld agrariërs) in de nabijheid van Natura 2000-gebieden die willen uitbreiden of hun bedrijfsvoering hebben veranderd. Een voorbeeld dat in het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* ook werd genoemd is de zaak van de Efteling (ECLI:NL:RBOBR:2022:279) waarin het probleem van handhaving wordt uitgelegd.

Intern salderen

Bij intern salderen leidt de nieuwe situatie niet tot een toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie. De Rechtspraak benadrukt het belang om het intern salderen weer vergunningsplichtig te maken, waardoor de rechtszekerheid voor betrokkenen toeneemt.

Socialezekerheidswetgeving

Algemeen

De in het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* opgenomen knelpunten op het terrein van het socialezekerheidsrecht zijn nog niet opgelost. Naast deze knelpunten worden de volgende knelpunten op dit terrein gesignaleerd:

Tweewoningenregel uit de AOW

De tweewoningenregel betreft twee ongehuwde AOW'ers die ieder een eigen woning huren, of in eigendom hebben, die hen vrij ter beschikking staan en waar geen andere mensen staan ingeschreven of feitelijk bij hen inwonen. Als zij ieder volledig de kosten van hun woning dragen en op het adres van die woning staan ingeschreven in de Basisregistratie Personen, is geen sprake van een gezamenlijke huishouding, zodat ieder van de AOW-gerechtigden een AOW-uitkering van 70 procent zal ontvangen. Dat geldt echter niet voor geregistreerde partners (of gehuwden), terwijl de feitelijke situatie gelijk kan zijn. De SVB heeft dit punt als knelpunt onder de aandacht gebracht bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Tweede Kamer, zie ECLI:NL:RBOBR:2024:96 (vanaf nummer 15). Ook vanuit de Rechtspraak wordt aandacht gevraagd voor dit knelpunt.

Wet Mulder

Jaarlijkse verhoging bedragen verkeersboetes

Graag vragen we aandacht voor de jaarlijkse verhoging van boetebedragen (per 1 januari 2024 zelfs met een recordpercentage van tien procent) en de van rechtswege inwerkingtredende verhogingen van de boetebedragen bij niet-tijdige betaling van de boete (eerste verhoging van 50 procent en tweede verhoging van 100 procent van het boetebedrag). De verhogingen leiden ertoe dat de hoogte van deze boetes uit de pas gaat lopen met boetes voor strafbare feiten, wat de maatschappelijke acceptatie niet ten goede komt. Bovendien worden rechters die zich bezighouden met verkeersboetes (Mulderrechters) soms geconfronteerd met schrijnende zaken van mensen met schulden, wier problemen alleen maar groter worden bij soms torenhoog oplopende verschuldigde bedragen. De Mulderrechter heeft niet veel vrijheid om daar iets aan te doen, aangezien tot nu toe steeds is geoordeeld dat de toegepaste verhogingen van de boetebedragen binnen de door de wetgever geboden ruimte blijven (recentelijk nog: ECLI:NL:GHARL:2023:9284) en tegen de verhogingen van artikelen 23 en 25 in de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (Wahv) geen rechtsmiddelen kunnen worden aangewend.

Civiel

Ontruiming terwijl sprake is van een sociale noodsituatie

Kantonrechters worden regelmatig geconfronteerd met knellende situaties (ontbindingen en ontruiming, schulden, psychische problemen, etc.) waarbij eerder sprake is van een niet goed werkend sociaal-maatschappelijk vangnet dan van knellende wetgeving. Bijvoorbeeld overlast door psychische problematiek die niet wordt opgelost omdat de hulpverlening maar niet op gang komt.

Een voorbeeld van een zaak waarbij sociaal-maatschappelijke problematiek en een niet goed werkend maatschappelijk vangnet aan de orde waren, is het kort geding over een ontruiming na een tijdelijk huurcontract van twee jaar op grond van een sociale noodsituatie (ECLI:NL:RBGEL:2023:6595). Omdat de wetgever

er nadrukkelijk voor heeft gekozen om binnen de sociale verhuur het sluiten van tijdelijke huurovereenkomsten mogelijk te maken en in toekomstige wetgeving te behouden, en de gedaagde door het verstrijken en tijdig aanzeggen daarvan inmiddels zonder recht of titel in de gehuurde woning verbleef, heeft de rechter de ontruiming bevolen, maar de gedaagde een langere ontruimingstermijn dan gebruikelijk gegeven in verband met de sociale noodsituatie waarin hij verkeerde.

In kantonzaken waarbij sprake is van sociaal-maatschappelijke problematiek (en een niet goed werkend sociaal-maatschappelijk vangnet) kan het wettelijke kader, hoewel op zichzelf niet knellend, soms als knellend worden ervaren.

Werknemers met long covid-klachten bij arbeidsconflicten

Bij arbeidsconflicten waarbij sprake is van een werknemer met long covid-klachten kunnen zich soms situaties voordoen die als knellend worden ervaren. Er zijn zaken waarbij de bedrijfsarts in het kader van re-integratie adviseert dat de zieke werknemer het aantal werkuren volgens een tijd-contingent hervattingsschema kan uitbreiden, terwijl de werknemer juist meent dat dit niet overeenstemt met het grillige ziekteverloop en dat overmatige inspanning voorkomen moet worden. Is de werknemer of werkgever het niet eens met het advies van de bedrijfsarts, dan kan een deskundigenoordeel bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) worden aangevraagd, bijvoorbeeld over de vraag of de werknemer de re-integratieverplichtingen voldoende nakomt. Van partijen kan in beginsel worden verlangd dat ze de adviezen van de deskundigen opvolgen, tenzij er aanwijzingen zijn om aan de juistheid daarvan te twijfelen. Het is voor een zieke werknemer met long covid-verschijnselen tot op heden vrij moeilijk om deze aanwijzingen aan te dragen.

Ook de rechter moet in beginsel afgaan op het oordeel van de verzekeringsarts. Als de verzekeringsarts het oordeel van de bedrijfsarts volgt en van oordeel is dat de werknemer onvoldoende meewerkt aan re-integratie, dan kan de werkgever de rechter verzoeken om de arbeidsovereenkomst te ontbinden. In het verlengde daarvan moet de rechter ook oordelen over de vraag of de werknemer door onvoldoende mee te werken aan re-integratie (ernstig) verwijtbaar heeft gehandeld. Dit kan ertoe leiden dat de werknemer om die reden geen aanspraak kan maken

op de wettelijke transitievergoeding. Ook kan het UWV zich op het standpunt stellen dat aan de zijde van de werknemer sprake is van een benadelingshandeling en dat daarom een Ziektewetuitkering moet worden geweigerd.

Omdat nog veel onbekend is over de oorzaak en behandeling van long covid-klachten, kan de rechter voor een dilemma komen te staan met betrekking tot de vraag of het deskundigenoordeel van het UWV zonder meer gevolgd moet worden of dat de werknemer (deels) gelijk heeft met de stelling dat re-integratie-inspanningen tot een verminderde kans op herstel zullen leiden. Dat dilemma weegt zwaar vanwege het feit dat het rechterlijk oordeel op verschillende gebieden (werk, Ziektewetuitkering) grote gevolgen heeft voor de werknemer. Voor een voorbeeld van een zaak waar dit dilemma speelde, zie: ECLI:NL:GHDHA:2023:118.

De Rechtspraak hoopt dat de recente ontwikkelingen op medisch terrein meer houvast zullen bieden bij arbeidsgeschillen waarbij de werknemer long covid-klachten heeft.

Griffierechten en proceskosten

In een brief van 1 december 2023 heeft de minister voor Rechtsbescherming aan de Tweede Kamer laten weten af te zien van het wetsvoorstel Wet verlaging griffierechten. De Rechtspraak betreurt dit. Dit wetsvoorstel voorzag in een algehele verlaging van de griffierechten met 25 procent in zowel het civiel recht als het bestuursrecht. De Rechtspraak hoopte dat met dit wetsvoorstel een aantal door de Rechtspraak ervaren knelpunten ten aanzien van de griffierechtssystematiek zouden worden aangepakt. In zijn advies van 6 december 2022 met betrekking tot dit wetsvoorstel heeft de Raad een drietal situaties geschetst waarbij de huidige griffierechtssystematiek als knellend wordt ervaren.

De Rechtspraak gaat ervan uit dat een beperkt aantal verbeteringen van de griffierechtssystematiek (verlaging van de griffierechten in het kader van de Wet homologatie onderhands akkoord (Whoa) en vrijstelling van griffierechten bij betalingsonmacht in het bestuursrecht) conform de aankondiging van de minister voor Rechtsbescherming in zijn brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer van 27 juni 2023 alsnog ter hand worden genomen. Hoewel de Rechtspraak verheugd

is met de aankondiging van deze voornemens, blijft een groot aantal van de eerder gesignaleerde knelpunten actueel. In het bijzonder de proceskostenveroordeling van een natuurlijk persoon in de proceskosten van een niet-natuurlijk persoon (met bijbehorend hoger griffierecht voor niet-natuurlijke personen) wordt daarbij als knellend ervaren.

Familie- en jeugdrecht

Knelpunten vorig jaarverslag

In het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* werden de volgende onderwerpen als knelpunt aangemerkt: kinderbeschermingszaken en nader onderzoek, het perspectiefbesluit, de termijn voor hoger beroep en het uniform hulpaanbod in familiezaken. Op deze onderwerpen is voortgang geboekt, maar ze vragen nog steeds de aandacht van de wetgever en de ketenpartners in het familierecht. De Rechtspraak doet een beroep op de verschillende betrokken partijen om de ingezette trajecten met voortvarendheid voort te zetten.

In aanvulling hierop vraagt de Rechtspraak aandacht voor de volgende onderwerpen:

De ondertoezichtstelling (OTS) als doorlopende maatregel

Iedere rechtszaak in het kader van een ondertoezichtstelling (OTS) – dat wil zeggen een verlenging, of een nieuw verzoek in het kader van een lopende OTS – wordt gezien als een nieuwe procedure. In het dossier bevinden zich de stukken die op die ene procedure betrekking hebben. De rechter kan daardoor niet kennisnemen van eerdere beschikkingen en mag er zelf geen oude dossiers bij betrekken. Ouders en kinderen gaan er echter juist vanuit dat de rechter goed geïnformeerd is en op de hoogte is van de voorgeschiedenis.

De Rechtspraak vindt dat zulke procedures niet als op zichzelf staande procedures zouden moeten worden beschouwd, maar onderdeel zijn van één en dezelfde procedure. De Rechtspraak bepleit daarom de OTS als een doorlopende maatregel te kwalificeren en dit wettelijk te regelen. Hierbij kan een parallel worden getrokken met de rechtsgebieden curatele, bewind en mentorschap.

Ondersteuning van het kind: de kindbehartiger en de bijzondere curator

Op zitting neemt een kind soms een zogeheten kindbehartiger mee. De kindbehartiger is er speciaal op gericht de belangen van het kind te behartigen en het kind tijdens de zitting te ondersteunen. Familierechters zien deze figuur als een mooie, laagdrempelige aanvulling op het hulpverleningsaanbod. Hij heeft echter geen basis in het Burgerlijk Wetboek, waardoor het soms lastig is de kindbehartiger in te passen in een procedure en een eigen plek te geven. De positie van de kindbehartiger zou beter kunnen worden gegarandeerd.

Ook bijzondere curatoren vervullen een belangrijke rol bij de ondersteuning van een kind in een procedure. Zij worden door de rechter benoemd. Bijzondere curatoren kunnen zowel een juridische als een niet-juridische achtergrond hebben. Bij de eerste categorie gaat het om advocaten, bij de tweede categorie valt te denken aan gedragswetenschappers en ontwikkelingspsychologen. De Rechtspraak signaleert dat het aantal bijzondere curatoren met een niet-juridische achtergrond beperkt is. Ze zijn lastig te vinden. Mogelijk hangt dit samen met de vergoeding die zij hiervoor van overheidswege ontvangen. Een grotere beschikbaarheid zou wenselijk zijn.

Strafrecht

Knelpunten vorig jaarverslag

In het *Jaarverslag Rechtspraak 2022* werden drie knelpunten genoemd op het gebied van het strafrecht: het taakstrafverbod, de ongewenstverklaring van terbeschikkinggestelden en het niet verlenen van schorsende werking bij een bezwaar tegen omzetting taakstraf. Deze knelpunten zijn nog altijd aanwezig. Over het laatste onderwerp zijn gesprekken gaande.

Het taakstrafverbod hindert de rechter bij het leveren van maatwerk, omdat het de oplegging van een enkele taakstraf bij bepaalde delicten verbiedt (artikel 77ma Sr en artikel 22b lid 1 Sr). Zeker in het jeugdrecht, waar de toepassing van het strafrecht ook een pedagogisch doel dient, wordt dit als knellend ervaren. Bij meerderjarigen geldt het taakstrafverbod bovendien als (kort gezegd) in de vijf jaren voor het betreffende strafbare feit al eens een taakstraf is opgelegd (artikel 22b lid 2 Sr). Deze beperking leidt ertoe dat niet de meest passende straf kan worden opgelegd en wordt als zeer knellend ervaren.

Wetgeving met betrekking tot de GBM (de gedragsbeïnvloedende maatregel of maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige van artikel 77w Sr)

De complexiteit van de wetgeving met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM) is een volgend knelpunt. Indien de minderjarige zich niet aan de GBM houdt, kan op drie manieren worden gereageerd:

1. Tenuitvoerlegging door de officier van justitie (zonder tussenkomst van de rechter, tenzij een bezwaarschrift wordt ingediend);
2. Indienen van een vordering tenuitvoerlegging bij de rechter-commissaris;
3. Indienen van een vordering time-out bij de raadkamer.

Er zijn niet alleen onduidelijkheden per traject, ook is onhelder wanneer voor welk type terugmelding moet worden gekozen.

Capaciteitstekort in de geestelijke gezondheidszorg

De Raad heeft in het kader van de Rechtsstaatpoort naar voren gebracht bezorgd te zijn over de capaciteitstekorten en lange wachtlijsten voor de geestelijke gezondheidszorg. De Rechtsstaatpoort is een initiatief van de Nationale Politie, het Openbaar Ministerie (OM) en de Raad. Het uitblijven van hulp kan ertoe leiden dat mensen ontsporen en (ernstige) strafbare feiten plegen, die mogelijk te voorkomen waren geweest. Vaak is er dan sprake van (ernstige) mentale problematiek, wat bovendien maakt dat die strafzaken complexer worden en meer behandeltijd kosten. Het plegen van (dus deels te voorkomen) strafbare feiten door verwarde, verslaafde of anderszins geesteszieke personen kan bijdragen aan gevoelens van onveiligheid in de samenleving en draagt bij aan verstopping in de gehele, toch al belaste strafrechtketen. Dit raakt dus niet alleen de Rechtspraak, maar is ook een knelpunt voor de politie, het OM, de reclassering en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

Toezicht

Gebrek aan waarborgen bij uitkering vergoeding kinderopvangtoeslagen aan minderjarige kinderen

Aan de kinderen van mensen die zijn aangemerkt als slachtoffers van de kinderopvangtoeslagenaffaire is, afhankelijk van de leeftijd van het kind op 1 juli 2023, een vergoeding van enkele duizenden euro's uitbetaald. Het begint bij 2.000 euro voor een kind van 0 t/m 5 jaar, tot 8.000 euro voor een kind van 15 t/m 17 jaar. Er zijn evenwel geen waarborgen die ervoor zorgen dat dit geld daadwerkelijk ten goede komt van de minderjarige kinderen. De ouder die onder bewind staat kan zelf niet bij de eigen schadevergoeding zonder toestemming van zijn of haar bewindvoerder. Het geld van de kinderen staat op een bankrekening waar de ouder met gezag gewoon toegang toe heeft zolang het kind minderjarig is. In sommige gevallen, als het kind geen eigen bankrekening heeft, is het ook wel overgemaakt op de bankrekening van de ouder.

In de praktijk ontvangt de Rechtspraak geregeld klachten van bewindvoerders over ouders die de schadevergoeding van hun minderjarige kinderen uitgeven aan allerlei zaken waarvoor die vergoeding niet bedoeld is (betalen van vaste lasten, uitgaven die tot de gewone kosten van de huishouding behoren, vakanties, etc.). Op het moment dat deze klachten bij de Rechtspraak binnenkomen, is het geld van de kinderen al uitgegeven. Soms kan dit in overleg met de ouder weer worden gerepareerd omdat de ouder een deel van de eigen schadevergoeding (soms) nog niet heeft uitgegeven (want daar waakt de bewindvoerder als het goed is over), maar daar moet de ouder dan wel aan meewerken. Voor voorbeelden van deze problematiek, zie ECLI:NL:RBROT:2023:8519 en ECLI:NL:RBDHA:2023:10982.

Het gaat om veel kinderen. Uit de voortgangsrapportage Hersteloperatie Toeslagen mei-augustus 2023 blijkt dat tot en met eind augustus 2023 66.343 kindregelingen werden uitbetaald.³

---

³ Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-1110882.pdf>

Hetzelfde probleem doet zich voor bij kinderen van ouders die niet onder bewind staan, maar daar is in de praktijk geen zicht of toezicht op.

Gebrek aan bescherming voor het vermogen van minderjarigen met een ouder die onder bewind is gesteld

De wet biedt geen effectieve bescherming voor het vermogen van minderjarige kinderen als hun ouder onder bewind is gesteld. Omdat het bewind over de goederen van de ouder niet tevens het vermogen van zijn of haar minderjarige kind omvat, kan een ouder die onder bewind is gesteld en krap bij kas zit in de verleiding komen om geld te 'lenen' uit het vermogen van zijn of haar minderjarige kind. Omdat de wetgeving geen bescherming biedt, zien rechters zich genoodzaakt om ingewikkelde constructies te bedenken om minderjarigen alsnog die bescherming te bieden: ECLI:NL:RBROT:2023:10615.

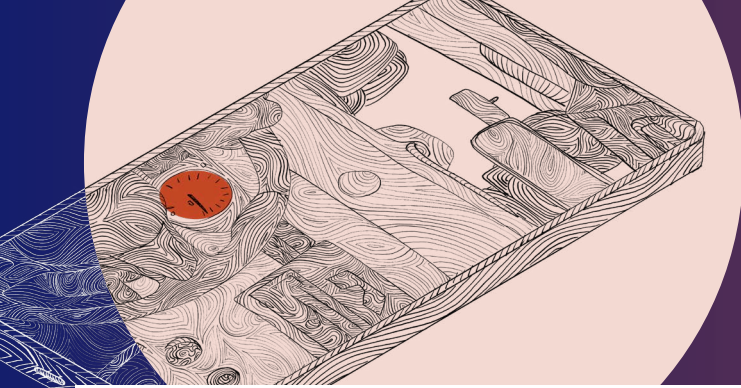
De minister voor Rechtsbescherming heeft verschillende keren aangekondigd dat hij de bedoeling heeft om een wetsvoorstel in consultatie te brengen waarin onder meer wordt geregeld dat als de goederen van volwassenen onder bewind worden gesteld het bewind ook het vermogen van hun minderjarige kinderen omvat. Door beperkte capaciteit is dit wetsvoorstel helaas nog niet tot stand gekomen.⁴

De Rechtspraak heeft al eerder aangegeven het wenselijk te vinden dat het vermogen van een kind ook onder het bewind komt bij de bewindvoerder van de ouder indien deze onder beschermingsbewind komt te staan.⁵ De Rechtspraak is nog steeds van mening dat wetgeving die het vermogen van minderjarigen effectiever beschermt zeer gewenst is, en hoopt dat de eerder aangekondigde wetgeving spoedig tot stand komt.

---

⁴ Verslag van een algemeen overleg, Personen en Familierecht, 33 836, nr. 26, p. 33 en de brief 'Antwoorden Kamervragen over het toezicht op beheer van erfrechtelijke aanspraken van minderjarigen' van de Minister voor Rechtsbescherming van 29 augustus 2022.

⁵ Kamerbrief van 22 maart 2022 (33 836, nr. 66).

RECHTSAAK: DOODRIJDEN GEZIN

Een 33-jarige man raast op 10 maart 2023 over de A59. Hij heeft te veel op, rijdt 250 km per uur en filmt zichzelf. Hij knalt op een inhalende auto. Een heel gezin komt om het leven. Heeft hij het gezin opzettelijk gedood?

DE OFFICIER VAN JUSTITIE

De man heeft meerdere malen doodslag gepleegd. Terwijl hij onder invloed van alcohol was, reed hij met één hand aan het stuur met 254 kilometer per uur in zijn Seat over de A59. Hij is uiteindelijk met 203 kilometer per uur bij Sprang-Capelle achterop de Hyundai van het gezin gebotst, waardoor een vader, moeder en hun twee tienerkinderen zijn overleden. De verdachte heeft met zijn rijgedrag de aanmerkelijke kans aanvaard dat er een aanrijding met dodelijke afloop zou plaatsvinden. Op een filmpje dat door hem kort voor de calamiteit is gemaakt, is te zien dat hij geen vaart mindert wanneer hij andere verkeersdeelnemers nadert. De verdachte heeft dit alles doelbewust gedaan. Hij heeft het immers gefilmd. In het dossier zitten meerdere filmpjes waarop eerdere momenten in beeld zijn waarbij de man soortgelijk rijgedrag laat zien. Uit de wijze van rijden en het patroon van eerdere verkeersovertredingen dat uit de filmpjes volgt, kan worden geconcludeerd dat de man zich niet heeft bekommerd om de mogelijke gevolgen van zijn rijgedrag voor andere verkeersdeelnemers en voor zichzelf. De verdachte zou hiervoor een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van zeven jaar met aftrek van voorarrest en tbs met verpleging moeten krijgen, alsmede een onvoorwaardelijke rijontzegging van tien jaar.

DE ADVOCAAT

De verdachte heeft geen doodslag gepleegd. Het kan niet bewezen worden dat hij zijn aandacht onvoldoende op de weg en op zijn medeweggebruikers heeft gehouden. Uit het filmpje waarop de momenten kort voorafgaand aan het ongeval te zien zijn, volgt dat de verdachte direct reageert wanneer de auto van de slachtoffers naar de linkerbaan gaat. Hij heeft geremd en een stuurbeweging naar rechts gemaakt. Uit het technisch onderzoek volgt voorts dat hij zijn telefoon ten tijde van het ongeval niet heeft bediend. De verdediging betwist niet dat het aan verdachte verweten rijgedrag een aanmerkelijke kans op het overlijden van andere weggebruikers kan opleveren. Dat de verdachte de bedoeling had om iemand te doden en dus vol opzet op het gevolg had, is echter niet gebleken. Evenmin kan worden bewezen dat verdachte de aanmerkelijke kans op de dood van het gezin bewust heeft aanvaard. Voorwaardelijk opzet ontbreekt. Het was relatief rustig op de snelweg die avond. Er waren geen bijzondere wegomstandigheden. De verdachte werd verrast door de inhaalmanoeuvre van de bestuurster van de Hyundai. Hij is zelf enorm geschrokken van de aanrijding en heeft na het ongeval geprobeerd hulp te verlenen. Tot slot volgt uit het dossier niet dat de verdachte het risico heeft willen nemen dat hij zelf zou komen te overlijden. Hij had geen doodswens.

DE RECHTBANK ZEELAND-WEST-BRABANT

De verdachte is schuldig aan doodslag. Hij heeft het gezin opzettelijk van het leven beroofd; opzettelijk in de zin van voorwaardelijk opzettelijk. Hij had niet de volle opzet om het gezin te doden, maar aanvaardde door zijn levensgevaarlijke rijgedrag wel de kans op de dood van het gezin. De verdachte vond het filmen van zijn absurd harde rijden op de A59 zo belangrijk dat de veiligheid van de duidelijk waarneembare overige weggebruikers hem niet interesseerde. Dat hij daarmee hun leven op het spel zette, heeft hij op de koop toegenomen met de bekende fatale gevolgen. De rechtbank veegt het verweer dat hij op het allerlaatste ogenblik remde en naar rechts stuurde van tafel. Dit verandert niets aan de zaak. Op het moment dat de verdachte eindelijk remde, had hij al een situatie gecreëerd waarbij afremmen of bijsturen niets had uitgemaakt. Uit onderzoek is gebleken dat de verdachte verschillende stoornissen heeft, maar wel volledig toerekeningsvatbaar was op het moment van de aanrijding. Al met al is een hogere celstraf op zijn plaats dan de officier van justitie heeft geëist. De man krijgt tien jaar cel. Vanwege zijn stoornissen en de kans op herhaling, krijgt hij ook tbs met dwangverpleging. Na de celstraf en de tbs-maatregel mag hij tien jaar lang niet autorijden.

De automobilist is in hoger beroep gegaan.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:RBZWB:2023:8841](https://ecli.nl/RBZWB:2023:8841)

1.4 KWALITEIT, PROFESSIONELE STANDAARDEN EN REFLECTIE

Professionele standaarden en visitatie

De visitatie is een van de belangrijkste instrumenten van het kwaliteitszorg-systeem van de Rechtspraak. Iedere vier jaar vraagt de Rechtspraak een onafhankelijke visitatiecommissie onderzoek te doen naar de zorg voor kwaliteit binnen de rechterlijke organisatie. Op 5 september 2023 werd het Visitatierapport van de Rechtspraak 2022-2023 *Kwaliteit van rechtspraak: versterking door samenwerken* uitgebracht. Het onderzoek richtte zich deze keer in het bijzonder op de professionele standaarden. De visitatiecommissie constateert dat de Rechtspraak de afgelopen jaren een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt. Er is steeds meer oog voor de rechtzoekende en het effect van rechtspraak op de maatschappij. Er wordt geprobeerd om rechtszaken begrijpelijker te maken, sneller af te handelen en toe te snijden op individuele situaties. Tegelijkertijd staat de Rechtspraak onder druk. Zaken zijn complexer geworden en er zijn te weinig mensen om het werk te doen. Het handelen van de rechter ligt bovendien steeds meer onder een vergrootglas. Toch lukt het om de vakinhoudelijke kwaliteit te behouden.

De commissie geeft verschillende aanbevelingen in het rapport om de kwaliteit van de Rechtspraak en in het bijzonder de professionele standaarden te verbeteren. Vakinhoud en de bedrijfsvoering kunnen elkaar meer versterken, samenwerking tussen rechters en gerechtsjuristen verdient aandacht en waar mogelijk moet wetenschappelijk onderzoek dienen als onderbouwing voor de oplossingen die het best werken. De Rechtspraak is met de aanbevelingen aan de slag gegaan.

Reflectie

In 2023 is het plan *Professionele reflectie* vastgesteld. Het doel is enerzijds om professionele reflectie structureler in te bedden in de gerechten en anderzijds om de organisatie van reflectie-activiteiten te verankeren.

Bestuursrecht

In het reflectietraject dat eind 2021 uitmondde in het rapport *Recht vinden bij de rechtbank*, hebben eerstelijns bestuursrechters gereflecteerd op de vraag wat hun rol is geweest in de toeslagenaffaire en hoe zij effectieve rechtsbescherming kunnen bieden. In dit rapport worden diverse aanbevelingen opgesomd. In de bestuursrechtspraak is mede hierdoor een duidelijke ontwikkeling zichtbaar waarbij bestuursrechters actief de feiten, het bewijs en de gevolgen van besluiten onderzoeken en de besluiten van bestuursorganen meer indringend aan het evenredigheidsbeginsel toetsen.

Deze ontwikkeling is zichtbaar in veel bestuursrechtelijke uitspraken en betekent kort gezegd dat de eerstelijns bestuursrechter toetst of de nadelige gevolgen van een besluit niet onevenredig zijn in verhouding met het beoogde doel van dat besluit. Door deze ontwikkeling zijn de eerstelijns bestuursrechters van toetsingsrechters meer rechtsbeschermingsrechters geworden en is er meer ruimte voor de menselijke maat (zie bijvoorbeeld de jurisprudentie over de verschoonbare termijnoverschrijding). Deze ontwikkelingen zijn ook zichtbaar in zaken rond de Opiumwet (sluiting huis) en de socialezekerheidswetgeving. Wanneer de evenredigheidstoetsing ontoereikend is, kan dit bijvoorbeeld leiden tot een (motiverings)vernietiging van het besluit of tot een tussenuitspraak waarin gelegenheid wordt geboden tot herstel.

Verder heeft in het kader van samspraak en tegenspraak een dialoogtraject plaatsgevonden tussen bestuursrechters en ouders en kinderen die te maken hebben gehad met de kinderopvangtoeslagaffaire. De inzichten die daarbij zijn opgedaan werken we verder uit. Het streven is dat dit verder bijdraagt aan de beweging naar de rechtsbeschermingsrechter en dat het bewustzijn binnen de rechtbanken hierover verder wordt versterkt.

Familie en jeugd

Het rapport *Recht doen aan kinderen en ouders* verscheen in februari 2023 en reflecteert op de werkwijze van familie- en jeugdrechters in de rechtbanken en de gerechtshoven. Een groot aantal conclusies en aanbevelingen gaat over het bieden van rechtsbescherming aan ouders en kinderen.

Om de implementatie van de aanbevelingen extra kracht bij te zetten, hebben het Landelijk Overleg Vakinhoud Familie- en Jeugdrecht van de rechtbanken (LOVF) en het Landelijk Overleg Vakinhoud Familie- en Jeugdrecht van de hoven (LOVF-Hoven) in de loop van het jaar het projectteam DURF (Doorvoeren en Uitvoeren Reflectie Familie en Jeugd) ingesteld en voor hen een projectopdracht geformuleerd. DURF biedt advies, ondersteuning, begeleiding en nazorg bij de invoering van de aanbevelingen uit het rapport van de reflectiecommissie van familie- en jeugdrechters.

Het LOVF en het LOVF-Hoven hebben in aanloop naar de oprichting van het projectteam een prioritering voorgesteld. Met voorrang worden vier onderwerpen opgepakt: het afschaffen van de meldbriefprocedure, meer tijd op zitting, een landelijk eenduidige leeftijd horen minderjarigen en onderzoek naar het vertalen van oproepbrieven. Om een aantal aanbevelingen (eventueel in combinatie met andere aanbevelingen) sneller te kunnen invoeren, treffen de gerechtshoven voorbereidingen om minderjarigen vanaf 8 jaar uit te nodigen in alle zaken waarin conform het procesreglement minderjarigen voor een kindgesprek worden uitgenodigd. Een aantal rechten is daar al mee begonnen.

2024 staat in het teken van het opstellen en uitvoeren van een landelijk coördinatie-, uitvoerings- en ondersteuningsplan. Er wordt in kaart gebracht welke partijen betrokken moeten worden bij de invoering en het opstellen van de plannen van aanpak, zoals de diverse expert- en werkgroepen, de advocatuur, controllers, redactieraden wetgevers. Een belangrijk aspect bij de invoering van in ieder geval een deel van de aanbevelingen is de financiering.

Klantonderzoek

Onafhankelijk klantonderzoek onder rechtzoekenden en professionals geeft inzicht in de waardering over het functioneren van de Rechtspraak en geeft aanknopingspunten voor verbetering. In 2023 is gewerkt aan een nieuwe filosofie voor klantonderzoek waarmee het mogelijk wordt om de verschillende klanten zowel landelijk als lokaal gericht en vaker te vragen naar hun ervaringen en daarvan te leren. Het klantonderzoek nieuwe stijl kan na de aanbesteding in 2024 van start gaan.

Van Organisatie van kennis naar Kennishuis Rechtspraak

Op basis van het onderzoeksrapport *Voortgang van Organisatie van kennis* dat in opdracht van de Rechtspraak in 2022 is uitgevoerd, is in 2023 een Agenda Kennishuis Rechtspraak 2023-2024 opgesteld. Hierin staan concrete handvatten en prioriteiten om kennis te delen via het digitale platform Mijn Kennisomgeving. Medewerkers met een sleutelrol in kwaliteit en kennis, zoals informatiespecialisten en kwaliteitscoördinatoren, worden op die manier in hun werk ondersteund. Uitgangspunt is dat goede uitwisseling van kennis rechtstreeks bijdraagt aan de kwaliteit van het werk, en daarmee aan het gezag van de Rechtspraak.

1.5 MEDIATION

Inmiddels kan binnen de Rechtspraak in civiele zaken (handelszaken, familiezaken, bewindzaken en faillissementszaken), in bestuursrechtelijke zaken (waaronder belastingzaken) en in strafzaken door de rechtbanken, gerechtshoven en bijzondere colleges worden verwezen naar mediation. Een verwijzing kan mondeling, schriftelijk of op eigen initiatief van partijen en op elk moment in de procedure tot stand komen.

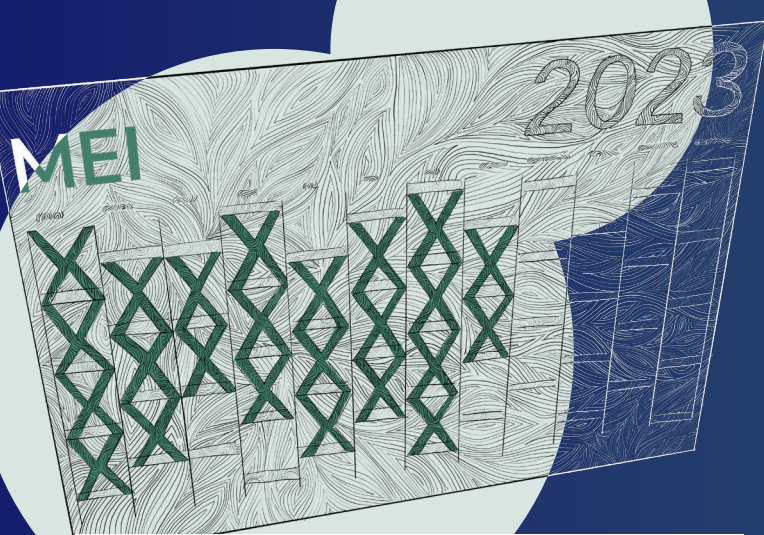
Naast deze vorm van verwijzing in lopende procedures, ook aangeduid als mediation naast rechtspraak, is het mogelijk om mediation met rechtspraak te combineren. In dat geval starten partijen nadat de procedure aanhangig is gemaakt, maar nog niet in behandeling is genomen, eerst een mediationtraject en volgt daarna een rechterlijke beslissing.

In strafzaken kan niet alleen de rechter, maar ook de officier van justitie naar mediation verwijzen. Bij mediation in strafzaken is sprake van herstelrecht, waarvan het doel is emotionele en/of materiële schade van het slachtoffer te herstellen. Het beleidskader herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces uit 2020 bepaalt dat in iedere lopende strafzaak de mogelijkheid van mediation kan worden onderzocht als herstelbereidheid of herstelbehoefte bij de betrokken partijen bestaat. Dit gaat altijd via het mediationbureau van het betreffende gerecht.

Bij elk gerecht is een mediationbureau ingericht dat zich bezighoudt met verwijzingen naar mediation en daaraan gerelateerde vormen van conflictoplossing. De mediationbureaus zijn eenvoudig benaderbaar voor mensen van binnen én buiten de Rechtspraak. De mediationfunctionarissen werken rechtsgebied overstijgend en communiceren in klare taal.

Om de inzet van mediation te bevorderen, heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) met ingang van 1 maart 2023 voor de periode 2023 en 2024 een subsidie in de vorm van een startbijdrage toegekend voor mediation naast rechtspraak. Alle betalende procespartijen hebben sinds 1 maart 2023 recht op een startbijdrage als ze door een rechter naar mediation zijn verwezen. Aan de eerste 2,5 uur van de mediation zijn geen kosten verbonden. Deze regeling geldt overigens niet voor mediation in strafzaken, omdat deze voorziening kosteloos is voor partijen. Daarnaast geldt deze regeling ook niet voor partijen die recht hebben op een mediationtoevoeging. Voor deze partijen is mediation eveneens kosteloos.

Voor een opgave van het aantal verwijzingen naar mediation, inclusief het percentage mediations dat in 2023 met volledige of gedeeltelijke overeenstemming werd afgesloten, wordt verwezen naar paragraaf 6.1.4.

RECHTSZAAK: MOGEN ASIELZOEKERS LANGER WERKEN?

Een Nigeriaanse asielzoeker stapt naar de rechter omdat hij van het UWV geen nieuwe werkvergunning krijgt. De Wet arbeid vreemdelingen bepaalt namelijk dat asielzoekers niet meer dan 24 weken per jaar mogen werken, en dat wil de man.

DE ASIELZOEKER

De Europese Opvangrichtlijn verplicht lidstaten van de Europese Unie dat asielzoekers effectieve toegang krijgen tot de arbeidsmarkt. De bepaling dat asielzoekers in Nederland maximaal 24 weken in het jaar mogen werken (de 24-wekeneis) maakt het onmogelijk voor een vreemdeling om meer dan die 24 weken in een jaar te werken. Europees vreemdelingenrecht bepaalt dat de voorwaarden die door de EU-lidstaten worden vastgesteld de uitoefening van de door de Unie verleende rechten in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk mogen maken. De eventuele voorwaarden die lidstaten mogen stellen volgens artikel 15, tweede lid, van de Europese Opvangrichtlijn mogen er niet toe leiden dat de vreemdeling daadwerkelijke toegang tot de arbeidsmarkt wordt ontnomen. De 24-wekeneis is evident en regelrecht in strijd met de Europese Opvangrichtlijn en zou daarom onverbindend dienen te worden verklaard. Bovendien is er rechtsongelijkheid, want sinds 31 maart 2022 hebben werkgevers geen tewerkstellingsvergunning nodig om Oekraïners te laten werken.

HET UWV

Het UWV dient de wet uit te voeren en daarvan kan niet op basis van enige aan het UWV toekomende discretionaire bevoegdheid worden afgeweken. Op grond van de Wet arbeid vreemdelingen mag een vreemdeling binnen een tijdsbestek van 52 weken vanaf de aanvang van de werkzaamheden een arbeidsperiode van in totaal 24 weken niet overschrijden. Met afgifte van de aangevraagde tewerkstellingsvergunningen zou binnen een tijdsbestek van 52 weken vanaf de werkzaamheden een arbeidsperiode van in totaal 24 weken worden overschreden. Dat is niet toegestaan. Verdere uitbreiding van de mogelijkheden tot werken zou een publiek signaal kunnen zijn dat permanent verblijf voor asielzoekers in Nederland mogelijk is. Het zou daarmee aanzuigend kunnen werken. Ook zou de terugkeer van asielzoekers worden bemoeilijkt op het moment dat zij tijdens hun asielprocedure een (langdurige) arbeidsrelatie hebben opgebouwd. Door 24 weken als maximum aan te houden, kan tijdens die arbeidsrelatie dan ook nog geen recht op een WW-uitkering ontstaan.

DE RECHTBANK DEN HAAG (ZITTINGSPLAATS ARNHEM)

De rechtbank leidt uit de Europese regelgeving af dat de voorwaarden die lidstaten stellen aan toegang van asielzoekers tot de arbeidsmarkt de daadwerkelijke toegang tot arbeidsmarkt moeten garanderen. De rechtbank legt daadwerkelijke toegang daarbij uit als effectieve toegang. Dat betekent dat de voorwaarden van de lidstaten er niet toe mogen leiden dat deze effectieve toegang onnodig wordt beperkt. En dat gebeurt nu wel met de 24-wekeneis in Nederland. De voorwaarde dat asielzoekers in een jaar niet meer dan 24 weken mogen werken, komt erop neer dat hen de toegang tot de arbeidsmarkt gedurende de overige 28 weken van het jaar onmogelijk wordt gemaakt. Zo'n volledige beperking van de toegang tot de arbeidsmarkt is in strijd met het doeltreffendheidsbeginsel van de Europese Unie. Omdat ze ook in strijd zijn met de Opvangrichtlijn en de Algemene wet bestuursrecht, vernietigt de rechtbank daarom de bestreden besluiten van het UWV over de Nigeriaanse asielzoeker.

Om 'helderheid' te krijgen, gaat het UWV in hoger beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Die oordeelt eind november 2023 ook dat de 24-wekeneis in strijd is met het Europees recht. Hierop past het kabinet de regels voor asielzoekers aan. Zij mogen nu meer dan 24 weken per jaar werken als hun asielaanvraag minstens zes maanden in behandeling is.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:RBDHA:2023:5458](#)

2

TIJDIGE EN VOORSPELBARE RECHTSPRAAK

Duurzame verkorting van de doorlooptijden

De Rechtspraak startte eind 2019 met het programma Tijdige rechtspraak. De inzet: binnen drie jaar tijdige en voorspelbare rechtspraak realiseren, waardoor acceptabele werkvoorraden ontstaan en rechtzoekenden beter weten waar ze aan toe zijn.

Eind 2023 waren er in de samenleving en binnen de Rechtspraak nog steeds zorgen over de lange duur van procedures en grote achterstanden. Ook op het punt van voorspelbaarheid is de klus nog niet geklaard. De Rechtspraak werkt er daarom nog steeds aan dat rechtszaken niet te lang op de plank blijven liggen. Dit is van groot maatschappelijk belang, want rechtzoekenden kunnen vaak pas verder met hun leven na een uitspraak van de rechter.

Er is in 2023 hard gewerkt aan tijdige en voorspelbare rechtspraak en het programma is een eind op weg. Toch zijn de gestelde doelen nog niet behaald. Factoren die hierin een grote rol hebben gespeeld zijn:

- De start van het programma viel samen met de coronacrisis. De gerechten moesten de deuren sluiten en de nadruk kwam te liggen op het behandelen van de meest urgente zaken, de digitale inrichting hiervan en het thuiswerken. De gerechten kwamen hierdoor veel later op gang met het verbeteren van de werkprocessen en het wegwerken van de achterstanden;
- Er zijn te weinig rechters. Inmiddels worden meer rechters geworven en opgeleid, maar het duurt een aantal jaren voordat zij volledig inzetbaar zijn;
- De complexiteit van zaken neemt toe.

Programma verlengd

Iedereen binnen de Rechtspraak ziet het belang van tijdige en voorspelbare rechtspraak. Er zijn tal van initiatieven ontstaan en in de gerechten wordt gewerkt aan verbeteringen en procesoptimalisatie. Maar de werkdruk is hoog en zorgt ervoor dat de uitvoering complex is. De initiatieven en projecten die zijn gestart zijn nog niet volledig afgerond of hebben nog geen vaste plek in de organisatie.

Ook om ervoor te zorgen dat tijdigheid en voorspelbaarheid een structurele plek krijgen binnen de Rechtspraak, is het programma met twee jaar verlengd. De zogeheten landelijke inloopkamer blijft voorlopig bestaan om de zaken die (te) lang op de plank liggen over te kunnen nemen van gerechten.

Kennis uitwisselen

Alle gerechten hebben in 2023 actief gewerkt aan het vergroten van de tijdigheid en voorspelbaarheid en doen dit op hun eigen wijze, met verschil in aanpak en intensiteit. Er is een landelijk netwerk opgericht waarin gerechten de succesvolle werkwijzen, kennis en ervaring uitwisselen. Van de 17 gerechten hebben 12 gerechten gebruikgemaakt van (externe) ondersteuning op het gebied van projectmanagement en/of procesoptimalisatie. Doordat werkprocessen in kaart worden gebracht en duidelijk wordt waar ruimte is voor verbetering, kan het werk verder worden gestructureerd.

Inlopen werkvoorraden

Bij ieder gerecht wordt gewerkt aan het inlopen van achterstanden. Zij worden hierbij ondersteund door een landelijke inloopkamer. Deze inloopkamer bestaat uit vijf inloopteams die zaken van een gerecht kunnen overnemen. In 2023 waren inloopteams actief voor familierecht, civiel recht (zowel eerste aanleg als hoger beroep), strafrecht en bestuursrecht. In totaal hebben zij in 2023 ruim 10.000 zaken voor verschillende gerechten afgehandeld.

Roosteren en plannen

Het roosteren van zittingen en het plannen van zaken is in alle gerechten een cruciaal onderdeel van het werkproces. De gerechten ontwikkelen daarom het bestaande rooster- en planproces naar professioneel capaciteitsmanagement. Deze aanpak zorgt ervoor dat het rooster- en planproces binnen de Rechtspraak continu wordt verbeterd. Alle gerechten gaan hiermee in de periode 2023-2025 aan de slag.

We doen wat we zeggen en zeggen wat we doen

Verbetering van de communicatie met rechtzoekenden blijft een van de belangrijkste speerpunten van de Rechtspraak. In 2023 is daarom verder gewerkt aan het herschrijven en opnieuw vormgeven van onze brieven. Met als bijlage een stappenplan over de procedure weten rechtzoekenden beter waar ze aan toe zijn. Daarnaast worden teams door middel van workshops geholpen om samen te kijken naar concrete stappen die zij zelf kunnen zetten om te werken aan voorspelbaarheid en wordt gekeken hoe voorspelbaarheid een vaste plek krijgt in de verschillende opleidingstrajecten.

Sturing met cijfers

Om goed te kunnen sturen op de doorlooptijden, is gedegen managementinformatie nodig. Pas dan is zichtbaar hoe het staat met de rechtszaken en waar eventueel vertraging ontstaat in een procedure. Voor vrijwel alle rechtsgebieden zijn de dashboards in 2023 verder ontwikkeld waardoor omvang, locatie en ouderdom van de zaken beter inzichtelijk zijn.

RECHTSZAAK: MOET ZIGGO EEN WAARSCHUWINGSBRIEF STUREN?

Via een IP-adres van een Ziggo-klant kunnen internetgebruikers auteursrechtelijk beschermde e-books lezen. De Stichting Brein wil dat Ziggo deze klant een brief stuurt met het dringende verzoek hier een einde aan te maken. Dat wil Ziggo niet. De voorzieningenrechter gaf Ziggo gelijk. Nu is het aan het hof.

STICHTING BREIN

Volgens Brein, een stichting die zich bezighoudt met het bestrijden van de inbreuk op auteursrechten, is via een IP-adres van een klant van Ziggo een databestand met honderden auteursrechtelijk beschermde e-books via internet openbaar toegankelijk. Brein heeft wel diens IP-adres, maar niet de naam en het adres. Daarom wil Brein dat Ziggo een waarschuwingsbrief naar deze klant stuurt met het dringende verzoek de openbare toegang tot die bibliotheek af te sluiten. Ziggo wil niet meewerken aan dit verzoek. Terecht, vond de voorzieningenrechter in Midden-Nederland, want er kon niet worden vastgesteld of de Ziggo-klant zelf de inhoud van de bibliotheek openbaar had gemaakt. Bovendien mocht Ziggo bij gebrek aan een vergunning van de Autoriteit Persoonsgegevens geen strafrechtelijke persoonsgegevens verwerken. Dat ziet de voorzieningenrechter volgens Brein verkeerd. Ziggo heeft geen vergunning van de Autoriteit Persoonsgegevens nodig. Nu wordt iedere vorm van handhaving van auteursrechten die afhankelijk is van tussenpersonen, zoals Ziggo, stilgelegd. Dat stemt niet overeen met de manier waarop de handhaving van intellectuele eigendomsrechten op Europees niveau is geregeld.

ZIGGO

Ziggo, de grootste internetaanbieder in Nederland, wil geen waarschuwingsbrief naar haar klant met het IP-adres sturen met het dringende verzoek om de openbare toegang tot die bibliotheek af te sluiten. Ziggo is er namelijk niet van overtuigd dat de klant de bibliotheek (bewust) openbaar heeft gemaakt en daarmee inbreuk maakt op de auteursrechten die rusten op de e-books uit de zogeheten Calibre-bibliotheek. De gebruiker van deze Calibre-bibliotheek kan een ander zijn dan haar klant. De bibliotheek is volgens Ziggo ook alleen maar vindbaar door toedoen van indexeringspartijen, zoals Calishot (een zoekmachine voor e-books), en niet per se door toedoen van de Ziggo-klant. Brein heeft volgens Ziggo onvoldoende aangetoond dat sprake is van een interventie van haar klant, waardoor ook onvoldoende vaststaat dat sprake is van openbaarmaking in auteursrechtelijke zin. Het koppelen van het IP-adres aan de naam en adres van haar klant vanwege een (vermeende) auteursrechtinbreuk is volgens Ziggo overigens een verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens, en dat mag Ziggo niet op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

HET GERECHTSHOF ARNHEM-LEEWARDEN

Uit de stukken van Brein blijkt dat in de Calibre-bibliotheek heel veel e-books zitten die via verschillende gebruikersaccounts zijn aangekocht. De bibliotheek is zonder wachtwoord toegankelijk. De instellingen van de modem van de Ziggo-klant zijn daarvoor aangepast. Volgens het hof is daarmee aannemelijk gemaakt dat sprake is van inbreuk op de auteursrechten van de bij Brein aangesloten schrijvers. Ziggo is verplicht om de waarschuwingsbrief aan haar klant te sturen. Ziggo en Brein mogen de persoonsgegevens op grond van de AVG en de Uitvoeringswet AVG (UAVG) verwerken. Het door Ziggo laten doorsturen van een waarschuwingsbrief is de minst ingrijpende mogelijkheid om op te treden tegen de openbare toegang van de bibliotheek. Als onlinetoegang na het versturen van de waarschuwingsbrief niet stopt, is het verstrekken van de naam- en adresgegevens aan Brein de relatief minst ingrijpende vervolgstap. Brein wil dat Ziggo ook in de toekomst waarschuwingsbrieven verstuurt of naam- en adresgegevens verstrekt als Brein vindt dat auteursrechten worden overtreden, maar dat kan volgens het gerechtshof niet. De belangen moeten telkens opnieuw worden afgewogen.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:GHARL:2023:3598](#)

3

TOEGANKELIJKE EN TRANSPARANTE RECHTSPRAAK

3.1 DIGITALE TOEGANG TOT DE RECHTER

De toegang tot de rechter is een grondrecht. Het is daarom belangrijk dat de Rechtspraak voor iedere rechtzoekende goed bereikbaar is: fysiek, telefonisch en digitaal. De Rechtspraak ziet online-dienstverlening voor rechtzoekenden en hun (juridische) vertegenwoordigers als hét middel om de toegang tot de rechter te vergroten. In nauwe samenwerking met gerechten, advocatuur en andere ketenpartners hebben steeds meer procespartijen in 2023 de mogelijkheid gekregen om te procederen via het webportaal Mijn Rechtspraak.

Zo kunnen rechtzoekenden en professionals nu digitaal procederen in alle soorten belastingzaken, zowel bij de rechtbanken als bij de gerechtshoven. Ook kunnen advocaten digitaal procederen in gemeenschappelijke echtscheidingsverzoeken. Daarnaast is de rechtbank Gelderland gestart met een pilot voor digitaal procederen in jeugdbeschermingszaken en gezag- en omgangszaken. De rechtbank Rotterdam beproeft digitaal procederen in kort geding handel en familie. In zaken die nog niet zijn gedigitaliseerd, kunnen medewerkers bij de gerechten toch al digitaal werken. Dat gebeurt met gescande dossiers in het Digitaal Werkdossier (DWD). Het aantal gebruikers van DWD nam in 2023 toe van 421 naar ruim 1.200.

Samen met de politie en het Parket Centrale Verwerking Openbaar Ministerie (Parket CVOM) voeren we het digitaal procesdossier voor verkeerszaken in. Burgers, verdachten, rechtzoekenden en advocaten profiteren daardoor van kortere doorlooptijden en betere kwaliteit van documenten. Voor de Rechtspraak levert het beter leesbare en te doorzoeken dossiers op.

Vanuit de Europese Unie worden de komende jaren onder de noemer e-Justice enkele tientallen regelingen van kracht die verbetering van de digitale toegang tot het recht in elke lidstaat voor elke EU-burger en EU-rechtspersoon tot doel hebben. Een groot deel van de regelingen raakt ook de Rechtspraak. Voor bewijsverrijking en betekening is een programma ingericht dat in 2024 zal starten met de ontwikkeling van een communicatiesysteem dat gebruikt maakt van e-CODEX, een Europees elektronisch postkantoor.

De komst van het nieuwe Wetboek van Strafvordering en de Innovatiewet Strafvordering hebben in 2023 een grote digitaliseringsinspanning gevraagd van de Rechtspraak. De eerste stappen zijn gezet in de vervanging van het primaire processysteem voor het strafrecht. Ook zijn afspraken gemaakt met het OM over het uit elkaar halen van GPS, het primaire processysteem dat de rechtbanken en het OM nu nog samen gebruiken.

Sommige systemen bestaan al zo lang dat een grootscheepse renovatie nodig is om ze gereed te maken voor de toekomst. Zo is het meer dan 30 jaar oude primaire processysteem voor handels-, familie- en jeugdzaken, kort gedingen en insolventies de afgelopen jaren flink gemoderniseerd. In 2023 gingen de rechtbanken een-voor-een over op het nieuwe processysteem Civiel.

3.2 ONLINE ZITTINGEN

Met telehoren via Teams biedt de Rechtspraak een uniforme manier om gedetineerde verdachten en vreemdelingen op afstand te horen via een directe beeld- en geluidsverbinding. Andere procesdeelnemers zoals advocaten en tolken kunnen met een stabiele verbinding online deelnemen.

Voor het houden van online zittingen in alle rechtsgebieden (civiel recht, strafrecht en bestuursrecht) hebben de landelijke overleggen vakinhoud gezamenlijk een concept afwegingskader opgesteld. In dit afwegingskader worden criteria benoemd die meewegen bij een beslissing een zitting al dan niet online te houden. Dit afwegingskader zal in verkorte vorm, na vaststelling, worden besproken met ketenpartijen om input op te halen. Verder is gesproken met verschillende ketenpartijen over hun wensen ten aanzien van het te verwerven digitale platform waarmee de online zittingen gehouden kunnen worden. Die wensen zijn meegenomen in het Programma van Eisen.

3.3 PUBLICEREN VAN MEER UITSPRAKEN

De Rechtspraak wil een grotere openbaarheid van rechtspraak bereiken door zoveel mogelijk uitspraken te publiceren. Uitgangspunt daarbij is 'publiceren, tenzij'. Tijdens de analysefase van het programma Meer en verantwoord publiceren is duidelijk geworden dat we dat niet voor elkaar kunnen krijgen als we dat op de huidige manier blijven doen met de nu beschikbare middelen. Daarom is de ambitie om zoveel mogelijk uitspraken te publiceren een lange termijnopgave die vooral afhankelijk is van slimme (data)technologie. In 2023 is begonnen met de analyse van de vernieuwing van de publicatiesystemen en de processen en organisatie die daarbij horen.

Enkel méér publiceren schiet het doel voorbij. Afgelopen jaar is met betrokkenen binnen en buiten de Rechtspraak gesproken over de manier waarop de Rechtspraak meer uitspraken kan publiceren met behoud van kwaliteit en vindbaarheid. Hiermee wil de Rechtspraak op een verantwoorde manier de openbaarheid vergroten.

In de tussentijd wordt samen met de gerechten waar mogelijk gewerkt aan het verhogen van het aantal gepubliceerde uitspraken met de nu beschikbare middelen. Het aantal gepubliceerde uitspraken is gestegen van bijna 50.000 (49.800) in 2022 tot ruim 58.000 (58.200) in 2023. Meer hierover vindt u in hoofdstuk 6.

RECHTSZAAK: UITLOKKEN MOORD WILDERS

In een YouTube-filmpje belooft een bekende Pakistaanse cricketspeler drie miljoen Pakistaanse roepie voor de moord op 'de organisator van een cartoonwedstrijd en de persoon die de profeet van God heeft beledigd.' Daar wordt Kamerlid Geert Wilders mee bedoeld.

DE OFFICIEREN VAN JUSTITIE

Met zijn video-oproep uit 2018 heeft de inmiddels 37-jarige Pakistaan zich schuldig gemaakt aan poging tot uitlokking van moord, aan opruiing en aan bedreiging. Of de verdachte het filmpje zelf online heeft geplaatst of laten plaats is niet bekend. Maar het is wel duidelijk dat hij de bedoeling had om deze boodschap de wereld in te sturen. De man zit recht voor de opnameapparatuur, spreekt rustig en recht in de camera. De verdachte heeft niet opgeroepen tot een denkbeeldig scenario, maar heeft potentieel talloze eenlingen bereikt en geïnspireerd. Zijn doel was om een Nederlandse politicus uit het publieke debat te verwijderen, om zo te bereiken dat deze zijn boodschap niet meer zou kunnen verkondigen. Daarmee zou niet alleen het leven van Geert Wilders worden ontnomen en nabestaanden onherstelbaar leed worden toegebracht, maar ook een aanslag op de Nederlandse rechtsstaat worden gepleegd. Het Openbaar Ministerie eist 12 jaar gevangenisstraf.

DE VERDACHTE

De verdachte is niet komen opdagen in het Justitieel Complex Schiphol. Een advocaat is er ook niet. Het Openbaar Ministerie heeft zich sinds 2018 ingespannen om met de Pakistaan in contact te komen: eerst om hem te horen als verdachte, later om hem op te roepen voor de zitting. Dat gaat via rechtshulpverzoeken, omdat Nederland niet zomaar burgers van een ander land mag benaderen. Op de rechtshulpverzoeken aan Pakistan kwam geen reactie. Toch gaat het Openbaar Ministerie ervan uit dat verdachte weet dat hij voor de Nederlandse rechter had moeten verschijnen. De dagvaarding is naar Pakistan gestuurd en het Openbaar Ministerie heeft via een persbericht in het Nederlands en Engels aandacht gevraagd voor de zaak. In de media is uitvoerig over de rechtszaak bericht. Er valt ook te lezen dat de verdachte ernaar is gevraagd door journalisten. De man kan volgens het Openbaar Ministerie bij verstek worden veroordeeld. Hij staat internationaal gesignaleerd, wat betekent dat hij in de toekomst kan worden aangehouden om zijn straf uit te zitten.

DE RECHTBANK DEN HAAG

De uitspraken van de verdachte in de video moeten worden gezien als een poging tot uitlokking van moord, opruiing en bedreiging. De woorden die de verdachte heeft gebruikt zijn ondubbelzinnig: hij stelt een aanzienlijk geldbedrag in het vooruitzicht om een concrete handeling te verrichten, namelijk het doden van PVV-leider Wilders. De video werd gemaakt toen ook in Pakistan demonstraties tegen Wilders werden gehouden. Het was daarom niet ondenkbaar dat iemand zich geroepen zou voelen om gevolg te geven aan de moordoproep. Het handelen van de verdachte is ook een inbreuk op de Nederlandse democratische rechtsstaat. De rechtbank weegt dit bij het bepalen van de strafmaat in grote mate mee. De rechtbank vindt een gevangenisstraf van 12 jaar, precies zoals door de officier van justitie is geëist, passend en geboden. Met deze straf wil de rechtbank ook een voorbeeld stellen. Niet alleen voor deze Pakistaanse verdachte, maar ook voor anderen moet duidelijk zijn dat uitlokking van moord, opruiing en bedreiging tot zeer hoge straffen kunnen leiden.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:RBDHA:2023:13579](https://ecli.nl/RBDHA:2023:13579)

3.4 DATA

Data als rijkdom

De Rechtspraak heeft in december 2023 een brede datastrategie vastgesteld. Kern hiervan is dat de Rechtspraak de waarde van data optimaal wil gebruiken. Ook rond datakwaliteit zijn stappen gezet. Voor het insolventieregister en curatele- en bewindregister zijn datakwaliteitsanalyses uitgevoerd en is voor de gerechten een datakwaliteitsdashboard ingericht. In het Rechtspraak-datalab is het slim toezicht-dashboard ontwikkeld en in gebruik genomen door de gerechten. Hiermee kan de kwaliteit van bewindvoerders en faillissementscuratoren beter worden bewaakt en kan beter toezicht worden gehouden.

Vergroten van klantgerichtheid met behulp van data

De Rechtspraak heeft in 2023 met behulp van data gewerkt aan verbetering van haar telefonische toegankelijkheid, klantgerichtheid en interne werkprocessen. Aan de hand van de resultaten van het klantonderzoek en data uit het telefoonverkeer met externen van de Rechtspraak is in 2023 een visie op telefonische bereikbaarheid opgesteld. Eind 2023 is de businesscase Telefonie hiervoor opgeleverd. Deze is in het eerste kwartaal van 2024 voorgelegd aan de verschillende gremia. Tegelijkertijd is een begin gemaakt met de visie op telefonische dienstverlening. Deze moet uiteindelijk leiden tot een plan om het telefoonverkeer landelijk optimaal in te richten en om te komen tot werkprocessen die waarborgen dat de informatie die de Rechtspraak telefonisch deelt goed en eenduidig is.

Toegankelijkheid en datakwaliteit van registers

Om het voor bewindvoerders, mentoren en curatoren makkelijker te maken om namens hun cliënten te kunnen handelen bij overheidsinstanties, is een dienst ingericht die automatische controle mogelijk maakt van de wettelijke vertegenwoordigersrelatie. Voor bevragingen op de Basisregistratie Personen is centraal toezicht ingericht.

Begrijpelijke en mensgerichte communicatie

De Rechtspraak heeft een strategie (digitaal) toegankelijke rechtspraak vastgesteld en werkt stapsgewijs aan de realisatie daarvan. Met behulp van klantreisonderzoeken is voor meerdere rechtsgebieden, denk aan toezicht en kanton, in kaart gebracht hoe rechtzoekenden de communicatie met de Rechtspraak over hun rechtszaak ervaren. Wat gaat er goed, wat kan (of moet) beter? Zo komen er oplossingen tot stand waardoor rechtzoekenden beter geholpen kunnen worden. Dit heeft in 2023 onder andere geresulteerd in een digitale keuzehulp voor burgers die een kantondagvaarding ontvangen en een digitaal formulier waarmee zij in zeven stappen zelf een brief aan de rechter kunnen opstellen. Voordat deze hulpmiddelen op rechtspraak.nl beschikbaar werden gesteld, zijn ze getest op onder andere begrijpelijke taal. Op deze manier leggen we rechtzoekenden helder uit wat de stappen in de procedure zijn en wie wat wanneer moet doen.

Kern van de strategie (digitaal) toegankelijke rechtspraak is het doorontwikkelen van rechtspraak.nl als hét portaal voor digitale informatievoorziening en dienstverlening van de Rechtspraak. Dit kan onder andere door een gebruiksvriendelijke en begrijpelijke 'mijn-omgeving' te bieden. Het digitale platform van de Rechtspraak biedt rechtzoekenden naadloze overgang. Voor en na de inlog sluiten informatie en diensten naadloos op elkaar aan.

De Rechtspraak zal de komende jaren in steeds meer rechtsgebieden digitaal, telefonisch en aan de balie begrijpelijke, proactieve en consistente informatie bieden vanuit het perspectief van rechtzoekenden.

3.5 EXTERN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Bij de Raad komen jaarlijks veel aanvragen binnen voor medewerking aan wetenschappelijk onderzoek. De medewerking van de Rechtspraak aan dat onderzoek heeft vaak betrekking op het verkrijgen van informatie in de vorm van gegevens, zoals uitspraken of kwantitatieve data. Soms wordt gevraagd om rechters of andere medewerkers van de Rechtspraak te kunnen interviewen. In 2023 kwamen in totaal 31 aanvragen binnen. Daarvan zijn 25 aanvragen toegewezen, één is afgewezen, vier zijn nog in behandeling en één is op een andere manier afgehandeld. Een voorbeeld van een onderzoek waaraan de Rechtspraak in 2023 medewerking heeft verleend is een vervolgonderzoek naar de gevolgen van digitale toegang tot rechtspraak voor kwetsbare rechtzoekenden post-corona van de Radboud Universiteit, Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden.

RECHTZAAK: MAG RAMMSTEIN KABAAL MAKEN?

De Duitse metalband Rammstein treedt op in Groningen. Niet iedereen staat te juichen. Sommigen willen dat de concerten worden verboden vanwege de gevolgen voor de natuur en mogelijke gehoorschade voor bezoekers.

NATUURBESCHERMINGSWACHT EN GEBRUIKSTER VAN EEN VOLKSTUIN

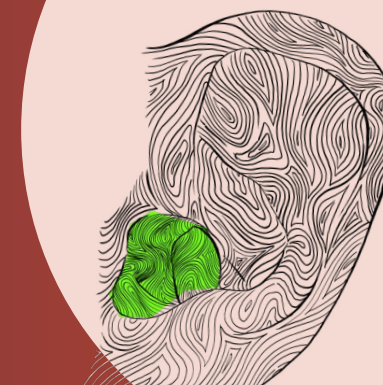
De concerten van de Duitse metalgroep Rammstein op 6 en 7 juli 2023 zullen een groot negatief milieueffect hebben. Uit een rapport van de Nederlandse Stichting Geluidshinder over de concerten op de Drafbaan in het Stadspark van Groningen blijkt dat bij de omwonenden sprake zal zijn van onduidbare hinder en dat de natuur in de wijde omgeving wordt blootgesteld aan teveel geluid. Er is evenwel een evenementenvergunning verleend voor de concerten zonder dat onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor de natuur. Hiermee is voorbijgegaan aan de Europese Habitatrictlijn. In het Stadspark zijn te beschermen natuurwaarden aanwezig waarvoor geen vrijstelling geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het betreft het leefgebied van de poelkikker in de poel in de Heemtuin, enkele verblijfplaatsen van vleermuizen en nesten van eekhoorns in bomen verspreid over het park en de nestplaats van een bosuil. Tijdens het broedseizoen geldt bovendien dat alle nestplaatsen van broedvogels beschermd zijn. Bij ruimtelijke ontwikkelingen dient hiermee rekening te worden gehouden. Daarnaast hebben de gemeente en de provincie de belangen van omwonenden en de belangen van de concertbezoekers voor wat betreft het tegengaan van geluidshinder en het voorkomen van gehoorschade onvoldoende onderkend en afgewogen.

COLLEGES GEMEENTE GRONINGEN EN PROVINCIE GRONINGEN

De burgemeester van Groningen heeft een evenementenvergunning afgegeven voor twee concerten van Rammstein. De vergunning moet worden getoetst aan het toetsingskader uit de algemene plaatselijke verordening. Dat toetsingskader biedt geen ruimte voor een toets aan het belang voor de bescherming van de natuur. Er is wel een quickscan uitgevoerd in het kader van de Wet natuurbescherming. Daaruit blijkt dat niet voor aantasting van beschermde (natuur)waarden gevreesd hoeft te worden. Vanwege de beperkte omvang van de concerten en de afstand tussen het Stadspark en Natura 2000-gebieden, is redelijkerwijs uit te sluiten dat de voorgenomen concerten negatieve effecten zullen hebben op de natuurgebieden. Er worden ook geen beschermde bomen aangetast of gekapt. Verder volgt uit de conclusies van de quickscan dat de concerten niet negatief zullen uitpakken voor het foerageer- en broedgebied van algemene vogelsoorten. Op deze plek in de stad Groningen worden regelmatig concerten en evenementen georganiseerd met vergelijkbare geluidsbelasting. Dergelijke concerten dragen bij aan de ontwikkeling van het Evenemententerrein Stadspark en maken van Groningen een aantrekkelijke cultuur- en evenementengemeente. De geluidsbelasting mag maximaal 103 db(A) zijn, en die wijkt niet af van de normen die steden als Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Nijmegen hanteren.

DE RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

De bestuursrechter wijst de verzoeken van de Natuurbeschermingswacht en de gebruikster van de volkstuin af. Het college van B en W van Groningen heeft voldoende uitgelegd waarom het de belangen van het doorgaan van het concert zwaarder laat wegen dan de belangen (namelijk geluidsoverlast) van omwonenden. De concerten van Rammstein kunnen dus doorgaan. Voor de beoordeling of een evenementenvergunning kan worden verleend, hoeft de natuur niet te worden meegenomen. Dat staat namelijk niet in de algemene plaatselijke verordening. Wat betreft de geluidsnorm heeft het college van Gedeputeerde Staten voldoende onderbouwd dat er geen schade aan de natuur zal optreden. Er is geen tegenbewijs overgelegd dat er wel schade zal optreden. De quickscan van de gemeente is op de juiste uitgangspunten gebaseerd en is zorgvuldig tot stand gekomen. Er is ook geen reden om de concerten te verbieden vanwege gevreesde gehoorschade voor bezoekers. Het college heeft toegelicht dat de verhoging van de geluidsnorm naar 103 dB(A) op beide avonden maar kort duurt, dat deze geluidsnorm gebruikelijk is in de branche en dat concertbezoekers er zelf voor kiezen om zich aan die geluidsnorm bloot te stellen. De organisatie geeft de bezoekers gratis oordoppen.

4

MAATSCHAPPELIJKE RECHTSPRAAK

4.1 SAMENWERKEN IN NETWERKEN

De Rechtspraak werkt actief samen met verschillende partijen en belanghebbenden, denk aan partijen in de strafrechtketen of overleg met de advocatuur. Deze samenwerking vindt plaats op landelijk en op arrondissementsniveau, en is belangrijk en noodzakelijk om het rechtssysteem zo goed mogelijk te laten functioneren. Het rechtssysteem is een stelsel met onderling van elkaar afhankelijke actoren dat gebaat is bij een goed uitgekende samenwerking. De onderwerpen en thema's die tijdens deze overleggen worden besproken lopen uiteen van praktische zaken tot kwesties over het bieden van rechtsbescherming. Ze gaan nooit over de inhoud van individuele zaken of beslissingen die rechters zouden moeten nemen. Binnen de samenwerking staan de rechterlijke onpartijdigheid en onafhankelijk altijd voorop.

4.1.1 Samenwerken in het strafrecht

Het werk in de strafrechtketen bestaat kort gezegd uit opsporing (politie), vervolging (OM) en berechting (Rechtspraak) van verdachten en de uitvoering van opgelegde straffen. Ook andere organisaties, zoals de reclassering, zijn daarbij betrokken. De verschillende instanties hebben hierbij hun eigen taken en bevoegdheden. Zij werken vanuit hun eigen verantwoordelijkheid institutioneel en organisatorisch landelijk en lokaal samen.

De strafrechtketen is een complex geheel van logistiek en vakinhoudelijk van elkaar afhankelijke instanties met ieder een eigen taak en rol in het strafproces. Vanwege de organisatorische onderlinge afhankelijkheid is samenwerking een noodzakelijke voorwaarde voor een goed functionerende strafrechtketen.

De Rechtspraak heeft de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet in het bijdragen aan de verbetering van deze netwerkaanpak. De Rechtspraak neemt deel aan het Bestuurlijk Ketenberaad (BKB), waarbij ketenorganisaties en het ministerie van JenV op strategisch niveau afspraken maken over de samenwerking en de beoogde prestaties van de strafrechtketen. Belangrijke thema's zijn de aanpak van

zaakvoorraden en doorlooptijden (waaronder zedenzaken), digitalisering, wijkrecht-spraak en voorbereiding op het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering.

Onder de paraplu van het BKB werd op 1 januari 2023 het Programma Digitalisering Strafrechtketen (PDSK) afgerond. Met dit programma zijn belangrijke stappen in de digitalisering van de strafrechtketen gezet. Het programma is vanaf 2023 door de betrokken BKB-instanties structureel voortgezet in het Duurzaam Digitaal Stelsel (DDS).

In opdracht van het BKB is het Actieplan Strafrechtketen opgesteld in een brede samenwerking tussen politie, OM, Rechtspraak, ministerie van JenV, Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en overige executiepartners zoals de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), de drie reclasseringsorganisaties (3RO) en de Raad voor de Kinderbescherming.

In het structurele overleg tussen het OM en de Rechtspraak wordt de omvang en de ontwikkeling van de voorraden strafzaken besproken aan de hand van de gezamenlijk ontwikkelde monitor. Deze monitor, die aan de gerechten en parketten wordt toegestuurd, geeft inzicht in de in- en uitstroom van strafzaken en geeft een overzicht van de zaakvoorraden. Dit overzicht is bedoeld om te worden gebruikt bij de samenwerking tussen gerechten en parketten.

4.1.2 Samenwerken in het familie- en jeugdrecht

De zorgen die in eerdere jaarverslagen zijn geuit duren onverminderd voort. Ouders en vooral kinderen krijgen regelmatig niet of te laat de noodzakelijke hulp. Rechterlijke beslissingen worden regelmatig onvoldoende of te laat uitgevoerd. Sommige gevolgen zijn onomkeerbaar. Rechters luidden de noodklok middels een brandbrief aan de verantwoordelijke bewindslieden over de toenemende zorgen over het jeugd(straf)recht. Naast het feit dat de opvang en begeleiding van kinderen binnen het jeugdrecht adequaat en veilig dient te zijn, is het essentieel voor het

vertrouwen in de Rechtspraak dat vonnissen en beschikkingen ook (op tijd) worden uitgevoerd. De Rechtspraak blijft in gesprekken met de bewindslieden en ketenpartners aandacht vragen voor deze problematiek.

In 2021 is geconstateerd dat het Uniform Hulpaanbod (UHA) vanwege de wachtlijsten aan slagkracht verliest. De Rechtspraak heeft daarom het initiatief genomen om samen met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het ministerie van JenV het UHA meer slagkracht te geven. Ook op lokaal niveau vinden binnen de meeste arrondissementen overleggen plaats tussen onder meer jeugdzorg, Raad voor de Kinderbescherming en de Rechtspraak. In deze overleggen wordt in algemene zin informatie uitgewisseld over actuele ontwikkelingen en knelpunten.

4.1.3 Samenwerken in het vreemdelingenrecht

De Rechtspraak maakt al sinds lange tijd deel uit van de Migratieketen. Deze keten wordt in hoge mate, waar het asiel betreft, bepaald door de actuele ontwikkelingen in de wereld maar ook door Europese afspraken en regelgeving. De Rechtspraak denkt mee hoe door goede afstemming in ketenverband met opvolgende ketenpartners zo efficiënt mogelijk vreemdelingenzaken kunnen worden afgedaan. Zo is er structureel overleg over de in- en uitstroomprognoses van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Rechtspraak. Doel daarvan is zo snel mogelijk inzicht te krijgen in het aantal zaken dat bij de ene organisatie in- en uitstroomt en de gevolgen die dat heeft voor de instroom van zaken bij de andere organisatie.

Ook in 2023 was er een behoorlijke zaakinstroom op grond van de Wet dwangsom en beroep bij niet tijdig beslissen. Dit betreft zaken waarbij de IND niet binnen de wettelijke termijn beslist en een vreemdeling hiertegen beroep instelt bij de rechtbank.

4.1.4 Samenwerken in het algemeen bestuursrecht

Binnen het domein van het algemene bestuursrecht wordt op arrondissementsniveau met uitvoeringsorganisaties die met regelmaat als procespartij optreden,

zoals het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), de Belastingdienst en de Sociale Verzekeringsbank (SVB), gesproken over mogelijke knelpunten in het proces en/of de samenwerking.

4.1.5 Samenwerken in het civiele recht

Op civiel terrein worden periodiek signaleringsoverleggen gevoerd met belanghebbenden, zoals de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) en de Koninklijke Beroepsvereniging van Gerechtsdeurwaarders (KBvG).

4.1.6 Rechtsgebied overstijgend samenwerken in netwerken

Naast de ketenoverleggen die de Rechtspraak heeft met haar ketenpartners om de samenwerking binnen de verschillende rechtsgebieden verder uit te breiden en te verbeteren, zijn er ook overleggen met maatschappelijke partners en organisaties die rechtsgebied overstijgend zijn. Hierbij gaat het in de regel om overleggen waarbij gezamenlijk wordt gezocht naar en nagedacht over manieren waarop de rechtsbescherming van rechtzoekenden of de toegang tot het recht en de rechter voor burgers kan worden verbeterd. Voorbeelden hiervan zijn het signaleringsoverleg met de NOvA en het signaleringsoverleg tussen de Nationale ombudsman, het Juridisch Loket, sociaal raadslieden, de Raad van State en de Rechtspraak.

De meerwaarde van dit overleg is dat de Nationale ombudsman en het Juridisch Loket vanwege hun plek in de keten eerder kunnen signaleren dat mensen in de knel raken door wetgeving of beleid dat hen onevenredig hard treft. Deze signalen worden gedeeld en geanalyseerd. De Raad van State en de Rechtspraak kunnen dan in een vroeg stadium alert zijn op de instroom van dergelijke zaken bij de rechtspraak. In het najaar van 2023 is de Raad gestart met de voorbereidingen van een vergelijkbaar signaleringsoverleg op het gebied van consumentenrecht.

Met de Raad voor Rechtsbijstand is jaarlijks bestuurlijk overleg en worden relevante actuele ontwikkelingen uitgewisseld in het domein van rechtspraak en rechtsbijstand. Om op de hoogte te blijven van belangrijke ontwikkelingen op het gebied van de stelselherziening rechtsbijstand, is de Raad aangesloten bij de stuurgroep

en kerngroep stelselherziening rechtsbijstand. Deze overleggen vinden op initiatief van het ministerie van JenV plaats met een aantal belanghebbenden, zoals de NOvA, het Juridisch Loket, de Raad voor Rechtsbijstand, de vereniging voor leidinggevend in het sociaal domein Divosa en de Mediatorsfederatie.

Ten slotte vinden er tussen het ministerie van JenV, in het bijzonder met het Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving, en de Raad meerdere keren per jaar bestuurlijke overleggen plaats. Deze overleggen dienen om relevante actuele ontwikkelingen te bespreken op het terrein van rechtspraak. Ook is er op ambtelijk niveau overleg over innovatieve projecten bij de Rechtspraak en projecten onder de vlag van de stelselherziening rechtsbijstand om de beste ervaringen uit te wisselen en te stimuleren dat ontwikkelingen op elkaar aansluiten.

4.1.7 Internationale samenwerking

Belang sterke rechtsstaat

De Nederlandse Rechtspraak zet zich internationaal in voor rechtsstatelijke ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van rechtspraak. We werken met projecten en deelname in internationale netwerken aan het behoud en versterking van de democratische rechtsstaat en rechtsbescherming van burgers in de Europese Unie en omliggende landen. Daarnaast zijn we actief in Suriname, waarmee de Nederlandse Rechtspraak een historische samenwerkingsrelatie heeft.

Europese netwerken

De Rechtspraak neemt op verschillende niveaus deel in Europese netwerken: bestuurlijk, ambtelijk en intercollegiaal. Zo zat Nederland in 2023 in het bestuur van het European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) en heeft het deelgenomen aan verschillende bijeenkomsten van zowel het ENCJ als de Consultative Council of European Judges (CCJE) en de European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). De inzet bij de CEPEJ is geïntensiveerd door actievere deelname aan plenaire vergaderingen en nieuwe projecten.

Ook levert de Nederlandse Rechtspraak veel informatie voor internationaal vergelijkende vragenlijsten en onderzoeken zoals het Rule of Law-rapport, het European Justice Scoreboard en het Evaluatierapport van de CEPEJ. Dit zet de positie van de Nederlandse Rechtspraak goed in perspectief binnen Europa. In 2023 hebben via de Raad, in het kader van multilaterale en bilaterale projecten studiebezoeken, internationale vergaderingen en deelname aan internationale congressen, 45 internationale uitwisselingen plaatsgevonden. Deze Europese bijeenkomsten en uitwisselingen tonen ondanks bestaande verschillen tussen landen het belang van, en de wil tot, samenwerking aan.

Projecten

Binnen het ENCJ is Nederland projectcoördinator voor het Digital Justice Forum en het project Quality of the Judiciary. In het kader van het project Quality of the Judiciary organiseerde Nederland samen met Italië een aantal bijeenkomsten rond kwaliteit van rechtspraak, onder andere in relatie tot kwetsbare groepen.

Het Digital Justice Forum heeft in 2023 onder Nederlandse aanvoering fysieke en digitale bijeenkomsten georganiseerd over Artificial Intelligence (AI), gebruik van data en Europese verordeningen op het gebied van digitaal recht.

In 2023 is het multilaterale project in Bosnië en Herzegovina voortgezet. Dit is een samenwerkingsproject tussen de Nederlandse en Noorse Rechtspraak. Dit project ziet toe op de versterking van het bestuur van de Raad voor de rechtspraak in Bosnië en Herzegovina en verbetering van de efficiëntie en kwaliteit van de strafrechtelijke afdelingen van de gerechten. Onder Nederlands voorzitterschap is een externe beoordeling gemaakt (en gepubliceerd) van de Raad in Bosnië en Herzegovina.

Een nieuwe overeenkomst over samenwerking met de Surinaamse Rechtspraak is getekend in 2023. Dit heeft geleid tot drie projecten. Deze projecten zien toe op de theoretische en praktijkgerichte begeleiding van rechters in opleiding en schrijffjuristen en op het professionaliseren van archiefbeheer en communicatie.

4.2 VERNIEUWING WETBOEK VAN STRAFVORDERING

Het Wetboek van Strafvordering wordt vernieuwd. De boeken één tot en met zes zijn in behandeling bij de Tweede Kamer. Vanwege de grote opgave en uitwerking, niet alleen als het gaat om de invoering maar ook voor wat betreft de gevolgen, werkt de Rechtspraak sinds een aantal jaren met een speciaal programma: Nieuw Wetboek van Strafvordering, ook aangeduid als NWvSv. Het programma wordt geleid door een breed samengestelde stuurgroep. In dit programma werken de verschillende betrokken bestuurlijke en vakinhoudelijke geledingen van de Rechtspraak samen. Ook in 2023 werd periodiek aan de stuurgroep verantwoording afgelegd en overlegd over advisering over wetgeving, informatievoorziening (IV), opleiding, consequenties voor huisvesting en humanresourcesmanagement (hrm), uitputting van toegekend budget en externe samenwerking.

De Rechtspraak was ook in 2023 betrokken bij de totstandkoming van de voorliggende wetgeving met betrekking tot de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering en wat daarmee samenhangt, alsmede bij het leveren van inbreng ten behoeve van de beantwoording van Kamervragen door de beide ministers van JenV. Ook de uitvoeringsconsequenties zijn aan de orde geweest van het programma NWvSv. Dit zag onder meer op opleiding en op IV, mede in het licht van de ontwikkeling van het nieuwe primaire processysteem BAS (Basisapplicatie Straf, de opvolger van de huidige applicatie GPS). Verder heeft het programma in kaart gebracht welke vakinhoudelijke stukken wijzigen als gevolg van het NWvSv. Dat is namelijk ook relevant voor de IV-opgave. De digitaliseringsinspanning die de Rechtspraak in het strafrecht moet leveren gaat vooraf aan de invoering van het nieuwe wetboek. Goedwerkende IV is een belangrijke randvoorwaarde voor de vernieuwing van het wetboek. Gezien dat belang vindt intensieve samenwerking plaats tussen het programma, de ICT-dienstverlener van de Rechtspraak IVO en de stuurgroep BAS.

De Rechtspraak heeft ook in 2023 actief samengewerkt in de strafrechtketen op het gebied van de met het nieuwe Wetboek van Strafvordering samenhangende vereiste digitalisering en de eerste opleidingstrajecten, zoals professionele gesprekken en voorlichtingen over het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Daartoe nam de Rechtspraak deel aan het Bestuurlijk Ketenberaad (BKB)(+), het Informatieberaad (IB), de Coördinatiegroep NWvSv en aan werkgroepen onder de vlag van het ministerie van JenV. De veranderopgaven voor de betrokken organisaties, zowel intern als met elkaar, zijn inmiddels met het oog op een mogelijke datum van inwerkingtreding van het nieuwe wetboek in kaart gebracht. Dat moet een datum zijn die voor alle partners in de strafrechtketen haalbaar is.

De Rechtspraak heeft in 2023 intern een intensief proces doorlopen om voor zichzelf een haalbare datum voor invoering van het nieuwe wetboek te kunnen vaststellen. Dat is 2029 geworden. Dat jaartal is ingebracht in externe overleggen over een voor de keten haalbare datum. Inmiddels is bekend dat de nieuwe datum van inwerkingtreding 1 april 2029 zal zijn.

Momenteel evalueert het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) de pilots die worden uitgevoerd in het kader van de Innovatiewet Strafvordering. De ministers zullen de rapportage met de uitkomsten van de evaluatie voor 1 oktober 2024 aanbieden aan de Tweede Kamer. Inmiddels lopen er vijf pilots: audiovisuele registratie, mediation, prejudiciële vragen, gegevens na inbeslagname en bevoegdheden van de hulpofficier van justitie. Deze pilots zijn nodig om conceptbepalingen in het nieuwe wetboek in de praktijk te beproeven en om te bezien welke gevolgen de voorgestelde wijzigingen hebben op de kwaliteit van het strafproces, de organisatie in de strafrechtketen in het algemeen en op de Rechtspraak, als laatste in de keten, in het bijzonder.

Eind 2023 is al een tussenevaluatie opgeleverd over de pilots. Deze heeft tot enkele aanpassingen geleid. In 2023 is bij het ministerie van JenV en het WODC aan de orde gesteld dat afhankelijk van de voortgang van de pilots en (representatieve) uitkomsten van de evaluatie, één of meerdere pilots verlengd zullen moeten worden om een verantwoorde keuze te kunnen maken. De uitkomsten bepalen mede of de wettelijke bepalingen in de voorgestelde vorm behouden kunnen blijven.

In alle betrokken gerechten zijn in 2023 zogeheten koplopers aangewezen die in hun gerecht als eerste aanspreekpunt fungeren voor het nieuwe wetboek.

4.3 INNOVATIE EN MAATSCHAPPELIJK EFFECTIEVE RECHTSPRAAK

De maatschappij verandert en de Rechtspraak beweegt mee. Onder de noemer maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER) wil de Rechtspraak met innovatieve projecten een bijdrage leveren aan het verlichten van de schuldenproblematiek en het helpen van mensen bij complexe echtscheidingen. Op rechtspraak.nl staat in de rubriek Rechtspraak in ontwikkeling een overzicht van de innovaties.

Met de inzet van schuldenfunctionarissen helpt de Rechtspraak de schuldenproblematiek terug te dringen. In de rechtszaal kan blijken dat iemand meerdere hoge schulden heeft, maar geen contact heeft met de gemeentelijke schuldhulpverlening. De schuldenfunctionaris, een medewerker van de rechtbank die hiervoor wordt opgeleid, gaat direct in gesprek met de betrokkene. Indien mogelijk en gewenst wordt iemand doorgeleid naar de gemeentelijke schuldhulpverlening. De inzet van een schuldenfunctionaris heeft geen effect op het verloop van de rechtszaak. Naast de rechtbanken Den Haag, Gelderland, Limburg, Overijssel en Rotterdam zijn daar in 2023 Zeeland-West-Brabant, Oost-Brabant, Noord-Holland, Midden-Nederland en Noord-Nederland bijgekomen. Amsterdam werkt met een variant op de schuldenfunctionaris. Daarmee werkt elke rechtbank met de inzet van schuldenfunctionarissen.

Voor de werkwijze van het project zorgverzekeringszaken van de rechtbank Amsterdam is veel belangstelling. Het doel van deze procedure, die stoelt op artikel 96 Wetboek van Rechtsvordering, is een goedkoper en effectiever alternatief te bieden dan de huidige dagvaarding-incassoprocedure. Na een positieve evaluatie in 2022 zijn zowel de rechtbank Rotterdam als de rechtbank Noord-Nederland (locatie Leeuwarden) naar het voorbeeld van Amsterdam gestart. Daarnaast is in 2023 een begin gemaakt met de toepassing van deze werkwijze in het kader van wijkrechtspraak in Tilburg en Amsterdam. Ook de wijkrechtspraakinitiatieven in Den Haag en Rotterdam zijn van plan om deze procedure te gaan toepassen.

Ook multiproblematiek/wijkrechtspraak is in 2023 uitgebreid. Met de evaluatie van de wijkrechtbank Eindhoven van de rechtbank Oost-Brabant en de positieve ervaringen in Rotterdam en Amsterdam is besloten ook in andere plaatsen te starten met wijkrechtspraak. Daarbij wordt aangesloten bij de krachtwijken van Preventie met gezag, een programma van de rijksoverheid. De Rechtspraak heeft een landelijke programmaorganisatie opgericht die de uitbreiding coördineert en de rechtbanken daarbij faciliteert. Naast wijkrechtspraak Oost-Brabant, wijkrechtspraak op Zuid van de rechtbank Rotterdam en de buurtrechter Venserpolder van de rechtbank Amsterdam, is in 2023 wijkrechtspraak Tilburg van de rechtbank Zeeland-West-Brabant van start gegaan met de eerste wijkrechtspraakzittingen. In Den Haag zijn de voorbereidingen getroffen om te starten met wijkrechtspraak Den Haag Zuidwest. Daarnaast zijn in Heerlen de mogelijkheden verkend om het Huis van het Recht uit te breiden met wijkrechtspraak. De rechtbanken Noord-Holland (Zaanstad), Gelderland (Arnhem) en Amsterdam (Nieuw-West) bepalen dit jaar de ontwikkeling van nieuwe wijkrechtspraakinitiatieven.

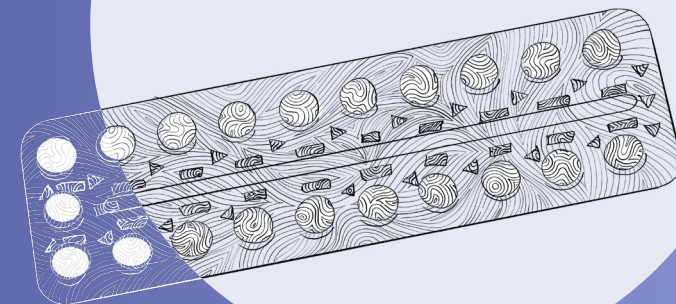
De AMvB nabijheidsrechter is na voorbereidend werk eind 2023 in consultatie gegaan, zodat de rechtbanken Den Haag, Overijssel, Rotterdam en Zeeland-West-Brabant per 1 januari 2025 met de werkwijze kunnen starten. Noord-Holland is de controlerechterbank. De voorbereidingen voor deze pilots lopen sinds 2022. Na evaluatie van de pilots Haagse wijkrechter (rechtbank Den Haag) en de Rotterdamse regelrechter (rechtbank Rotterdam) in 2020, en de ervaringen van de rechtbanken Overijssel, Rotterdam en Zeeland-West-Brabant, wil de Rechtspraak onderzoeken of de positieve ervaringen van de eenvoudige civiele procedures ook gelden wanneer slechts een van beide partijen besluit om het geschil voor te leggen aan de rechter. Daarvoor is een tijdelijke wetswijziging nodig. De zaken die behandeld kunnen worden in de pilots zijn kleine geldvorderingen (tot maximaal 5.000 euro) en vorderingen van werknemers uit hoofde van een arbeidsovereenkomst. Het experiment zal lopen tot 1 januari 2028.

De evaluatie van het project gezinsadvocaat van de rechtbank Zeeland-West-Brabant is in 2023 gepubliceerd. Hierbij staan een gezinsadvocaat en een gedragswetenschapper een scheidend paar bij. In de regio Hart van Brabant konden scheidende ouders gedurende twee jaar een beroep op hen doen. De advocaat en de gedragswetenschapper begeleidden het paar en hun kinderen naar een mogelijk convenant en bijbehorend ouderschapsplan. Uit de evaluatie blijkt dat deze werkwijze beter is voor de betrokken kinderen, sneller en bovendien goedkoper. In wijkrechtspraak Tilburg van de rechtbank Zeeland-West-Brabant zullen naast strafzaken ook complexe scheidingen worden behandeld, zodat meer ervaring kan worden opgedaan met deze werkwijze.

De Rechtspraak experimenteert op kleine schaal met een vorm van *online dispute resolution*, als aanvulling op de huidige rechtspraak. Het doel is vergroting van de toegang tot het recht en de rechter. In 2023 is het platform voorRecht-rechtspraak.nl gelanceerd dat informatie en hulp biedt aan mensen met problemen met een Vereniging van Eigenaren (VvE). Op het platform zijn vergelijkbare zaken te vinden. Het is de bedoeling dat partijen er samen uitkomen, eventueel onder leiding van een zaakbegeleider. Komen zij er niet (helemaal) uit, dan kan de zaak aan de rechter worden voorgelegd.

RECHTSZAAK: GRATIS HORMONALE ANTICONCEPTIE?

Vijf maatschappelijke organisaties vinden dat vrouwen indirect worden gediscrimineerd omdat de kosten van hormonale anticonceptie vooral voor rekening van de vrouw komen. Zij menen dat de overheid verplicht is een einde te maken aan deze indirecte discriminatie. De rechtbank Den Haag was het daar niet mee eens. Wat vindt het gerechtshof?

VIJF MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

Anticonceptie wordt niet vanuit het basispakket vergoed, met uitzondering voor vrouwen tot 21 jaar, die het wel vergoed krijgen. Bureau Clara Wichmann, Stichting DeGoedeZaak, de Nederlandse Vrouwen Raad, Stichting WOMEN Inc. en Humanistisch Verbond vinden dat alle vrouwen hormonale anticonceptie vergoed zouden moeten krijgen. Dat vond de Tweede Kamer begin 2021 in meerderheid ook, maar het kabinet meldde in juni 2021 geen gehoor te geven aan de motie omdat dat niet paste bij de inmiddels demissionaire status van het kabinet. En dus draaien vrouwen volgens de maatschappelijke organisaties nog steeds in overwegende mate op voor de kosten en de lasten van anticonceptie, terwijl de gehele samenleving daarvan profijt heeft. Daarmee worden vrouwen indirect gediscrimineerd. Dit betoog is in grote mate gebaseerd op cijfers die zijn opgenomen in het rapport *We doen het samen* van het expertisecentrum Rutgers. Door de hormonale anticonceptie voor vrouwen boven de 21 buiten het basispakket te houden, handelt de Staat in strijd met het discriminatieverbod dat in verschillende nationale en internationale regelingen (artikel 14 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens bijvoorbeeld) is neergelegd.

DE STAAT

Een eventueel indirect onderscheid op grond van geslacht wordt niet door de Staat veroorzaakt. Hij bepaalt immers niet de markt voor alle anticonceptiemiddelen. Evenmin bepaalt de Staat de prijs van anticonceptiemiddelen. De beschikbaarheid en de prijs worden in principe door de markt bepaald. Voor zover een eventueel indirect onderscheid het gevolg is van de weigering van mannen om mee te betalen aan anticonceptie, is dat een factor die niet door de Staat wordt veroorzaakt, maar gaat het om een machtsongelijkheid in de relatie tussen man en vrouw. Er is met andere woorden geen actieve bemoeienis van de Staat die leidt tot het gestelde indirecte onderscheid tussen mannen en vrouwen. De Staat weerspreekt trouwens dat uit het rapport *We doen het samen* blijkt dat de kosten van anticonceptie vooral door vrouwen worden gedragen. Voor een zuivere vergelijking moeten alle anticonceptiemiddelen, dus ook (mannen)condooms, in de vergelijking worden betrokken. Overigens is voor vrouwen in kwetsbare situaties via het programma Nu Niet Zwanger wel degelijk kosteloze anticonceptie beschikbaar.

HET GERECHTSHOF DEN HAAG

Het gerechtshof wijst de vordering van de maatschappelijke organisaties tegen de Staat voor gratis anticonceptie af. Het hof kan alleen op basis van wat partijen in deze zaak hebben aangevoerd in juridische zin niet vaststellen dat er door het niet vergoeden van anticonceptie sprake is van indirecte discriminatie van vrouwen. In het rapport *We doen het samen* is geen onderscheid gemaakt tussen de anticonceptiemiddelen die uitsluitend door vrouwen kunnen worden gebruikt en de overige anticonceptiemiddelen. Het is niet zuiver om bij de beoordeling van de vraag of sprake is van indirecte discriminatie uitsluitend anticonceptiemiddelen te betrekken die geschikt zijn voor vrouwen. Daarbij overweegt het hof dat de Staat een eventueel indirect onderscheid niet zelf heeft veroorzaakt. De jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens legt dan geen verplichting op aan de Staat om een dergelijk onderscheid op te heffen. De rechtbank Den Haag oordeelde eerder al dat uit de mensenrechtverdragen geen recht voortvloeit op kosteloze anticonceptie en dat de vordering dus niet kon worden toegewezen.

De maatschappelijke organisaties zijn in cassatie gegaan.

Lees ook de volledige uitspraak: ECLI:NL:GHDHA:2023:1758

5

ONZE MENSEN EN OMGEVING

5.1 HUMANRESOURCESMANAGEMENT EN ORGANISATIEONTWIKKELING

5.1.1 Voldoende personeel aantrekken en behouden

Arbeidsmarktbeleid en -communicatie

Om nu en in de toekomst kwalitatief hoogwaardige, toegankelijke en tijdige rechtspraak mogelijk te maken, is het essentieel om betrokken en bekwame medewerkers aan te trekken. In 2023 heeft de Rechtspraak hiertoe in- en extern de algemene campagne 'De Rechtspraak werkt voor iedereen, door jou' gelanceerd. In overeenstemming met deze campagne is een vernieuwde website (Werken bij de Rechtspraak) gelanceerd, zijn diverse wervingsevents georganiseerd en was de Rechtspraak aanwezig op verschillende banenmarkten. Eveneens is in 2023 de eerste doelgroepcampagne voor IT'ers van start gegaan. De medewerkers van de Rechtspraak spelen hierin een grote rol en zijn betrokken bij werving van nieuwe medewerkers.

Het behouden en waar mogelijk uitbreiden van het aantal rechters is ook een belangrijk speerpunt voor het arbeidsmarktbeleid. Een van de maatregelen die de Rechtspraak hiertoe reeds in 2020 heeft genomen is de structurele verhoging van de jaarlijkse instroom van rechters en raadsheren van 80 naar 130 bij de gerechten en het Studiecentrum Rechtspleging (SSR). In 2023 is het gelukt om 125 rechters en raadsheren in opleiding in te laten stromen.

Werkdruk en werkplezier

Medewerkers werken met veel plezier en toewijding bij de Rechtspraak. Bevlogenheid staat voorop, maar een deel van de medewerkers ervaart ook hoge werkdruk. Werkdruk is een veelzijdig probleem; de oorzaken van werkdruk zijn divers en er is geen blauwdruk voor een oplossing. De omvang en de oorzaak ervan verschilt per gerecht, per rechtsgebied en per persoon. Vanuit de zorgplicht en de wens om een aantrekkelijk werkgever te zijn, heeft de Rechtspraak in 2023 verschillende initiatieven genomen die kunnen bijdragen aan een vitale organisatie waar medewerkers met plezier werken.

Er is geïnvesteerd in het aantrekken van rechters en ander personeel waarmee de totale bezetting van de Rechtspraak in 2023 met ruim 400 fte's is gegroeid. De beste ervaringen op het terrein van het terugdringen van werkdruk en verzuim zijn uitgewisseld tussen de gerechten en landelijke diensten. Eveneens is bij gerechten ingezet op het optimaliseren van de werkprocessen, waarbij behoud van kwaliteit voorop staat. Tevens is in 2023 het verkenningsproces naar oplossingen voor de werkdruk onder de rechterlijke macht gestart.

De aanbevelingen van de onafhankelijke verkenner werkdruk, die is aangesteld naar aanleiding van de afspraken uit de recent afgesloten cao Rechterlijke Macht, zullen in 2024 bijzondere aandacht krijgen.

Loopbaanontwikkeling

De Rechtspraak wil haar medewerkers alle kansen geven om hun talenten ten volle te benutten. Zij krijgen ruimte voor vakinhoudelijke verdieping of verbreding, maar ook voor persoonlijke groei. Naast aantrekkelijk werkgeverschap wil de Rechtspraak goed opgeleide en gemotiveerde medewerkers hebben die de kwaliteit kunnen blijven leveren waarop de samenleving rekt. In 2023 is in kaart gebracht welke loopbaan- en ontwikkelmogelijkheden er zijn voor administratief medewerkers en welke faciliteiten er worden ingezet. Kennis en ervaringen zijn uitgewisseld in stimulerende sessies tussen medewerkers en leidinggevenden. De inspanningen van afgelopen jaar hebben concrete aanknopingspunten opgeleverd die verder worden uitgewerkt en geïmplementeerd. Het landelijk loopbaanpad van gerechtsjurist naar rechter is in februari 2024 vastgesteld.

5.1.2 Traineeprogramma Rechtspraak

Traineeprogramma's worden bij veel organisaties aangeboden om jonge, veelbelovende starters op de arbeidsmarkt enthousiast te maken voor een carrière in het werkveld. Ook de Rechtspraak heeft een traineeprogramma voor startende juristen dat de komende jaren wordt voortgezet. In november 2023 zijn 30 jonge juristen begonnen aan een traineeprogramma binnen de Rechtspraak van twee jaar, waarin leren en oriënteren rond de rechtsstaat en rechtspraak centraal staan. Na afloop van het programma zullen de trainees zich hebben ontwikkeld tot hoogwaardige, zelfstandige juridische professionals, met brede maatschappelijke en rechtsstatelijke oriëntatie.

5.1.3 Bijdrage vanuit hr-projecten aan prioriteiten van de Rechtspraak

De Rechtspraak investeert in het realiseren van digitale toegang (DT), het Digitaal Werkdossier (DWD) en Tijdsige rechtspraak. Niet alleen vraagt de realisering van deze projecten om leiderschap, ook wordt gezien hoe leidinggevenden kunnen worden ondersteund bij het vormgeven van de noodzakelijke organisatieveranderingen. Vanuit de humanresourcesprojecten, om onder meer te investeren in de leidinggevenden en de humanresourcesfunctie te versterken, is afgelopen jaar een aantal activiteiten gestart. Er worden diverse e-learnings voor leidinggevenden ontwikkeld zodat zij beter toegerust zijn op het gebied van kennis en vaardigheden voor hun functie. Er is ook onderzoek gedaan naar de span of care van leidinggevenden en zijn goede voorbeelden verzameld. Ook zijn voorbereidingen getroffen voor onderzoek naar de organisatie van hr-expertisediensten binnen de Rechtspraak. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan er gericht worden geïnvesteerd in de hr-functie met het doel om deze te versterken.

5.1.4 Diversiteit en inclusie

De Rechtspraak wil een divers samengestelde organisatie zijn die zorgt voor inclusiviteit. Dat wil zeggen dat wij ervoor zorgen dat iedereen zich thuis voelt in de organisatie en daarin zichzelf kan zijn. Daarom zijn in 2023 inclusie-activiteiten, zoals de lunchgesprekken, nieuwsbrieven en het bevorderen van samenwerking met SER Diversiteit in Bedrijf voortgezet. De gerechten hebben eerder het diversiteitscharter⁶ ondertekend en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor (NIM) uitgevoerd. In 2023 lag de nadruk op het opstellen van plannen om de aanbevelingen uit de NIM te implementeren. In 2023 zijn eveneens bij vier gerechten gesprekken gevoerd met de inclusieregisseur om de inspanningen op het gebied van inclusie te ondersteunen en waar mogelijk te versterken.

5.1.5 Maatschappelijke verantwoordelijkheid

De Rechtspraak hecht grote waarde aan maatschappelijk verantwoord werkgeverschap en probeert in het kader van de Participatiewet waar mogelijk mensen aan te stellen met een afstand tot de arbeidsmarkt. In onderstaande tabel wordt weergegeven hoeveel mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij de Rechtspraak werkten. Daaruit blijkt dat de Rechtspraak in 2023 in vergelijking met het voorgaande jaar minder goed in staat was om aan het rijksbrede quotum te voldoen. De Rechtspraak heeft in 2023 160 banen gerealiseerd voor mensen met een arbeidsbeperking (tegenover 169 banen in 2022). Dit is 37 procent van de opdracht (in 2022 41 procent). Omdat het quotum nog niet volledig wordt behaald, blijft het vergroten van het aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt van belang.

---

⁶ Het Charter Diversiteit is een initiatief van de Sociaal-Economische Raad (SER), via het project Diversiteit in Bedrijf. In het charter stelt ieder gerecht zichzelf een concreet doel om inclusie in de organisatie te bevorderen.

Tabel 1 Participatiewet 2020-2023

Aantal arbeidsbeperten met een aanstelling of anderszins	Quotum 2020	Bezetting 2020	Behaald % t.o.v. quotum	Quotum 2021	Bezetting 2021	Behaald % t.o.v. quotum	Quotum 2022	Bezetting 2022	Behaald % t.o.v. quotum	Quotum 2023	Bezetting 2023	Behaald % t.o.v. quotum
fte's (1fte = 25,5 uur)	332	141	42%	380	145	38%	412	169	41%	430	160	37%

1 fte voor een arbeidsbeperte medewerker wordt 1 fta genoemd en is 25,5 uur. Het gaat om de personen die geregistreerd zijn in het doelgroepenregister van het UWV.

In 2023 is sterk ingezet op arbeidsparticipatie. Het landelijk netwerk binnen de Rechtspraak is verstevigd en kennis en bewustwording zijn verbeterd. Daarbij zijn afspraken gemaakt over hoe goede ervaringen binnen de Rechtspraak kunnen worden gedeeld. De Rechtspraak is ook een samenwerkingsverband aangegaan met de Stichting Studeren & Werken op Maat (SWOM) en met het bedrijf Onbepert aan de Slag.

RECHTSZAAK: MINDER VLIEGEN OP SCHIPHOL?

Schiphol, voor 92 procent eigendom van de Nederlandse staat, wil het aantal vluchten beperken. Van de gedoogde 500.000 naar 460.000 in het seizoen 2023/2024. Luchtvaartmaatschappijen komen in het geweer.

VERSCHILLENDE LUCHTVAART-MAATSCHAPPIJEN

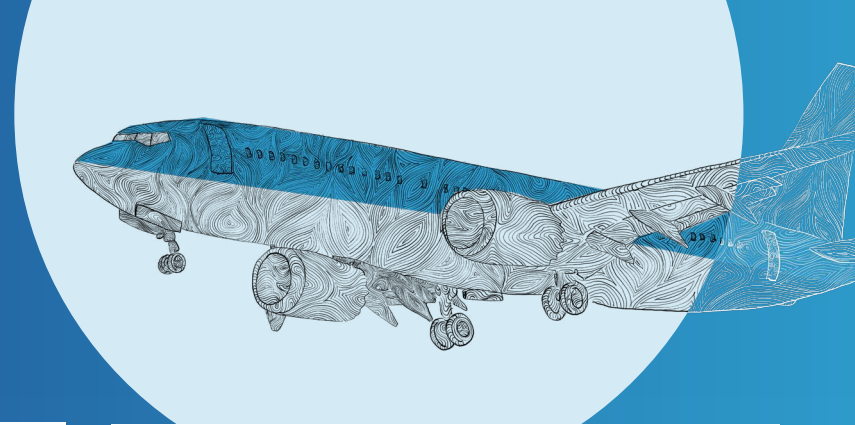
De Nederlandse Wet luchtvaart biedt geen grondslag voor de regeling die de minister van Infrastructuur en Waterstaat oplegt en waarbij het maximaal aantal toegestane vliegtuigbewegingen voor Schiphol van november 2023 tot november 2024 wordt teruggebracht tot 460.000. De regeling is in strijd met hoger recht, namelijk met de geluidsverordening van de EU en het EU-US Open Skies Verdrag. De minister had de procedure moeten volgen die het Europees recht voorschrijft, en dat heeft hij niet gedaan. Luchtvaartmaatschappijen richten hun bedrijfsvoering in op de lange termijn, en moeten kunnen rekenen op behoud van de huidige gedoogcapaciteit van maximaal 500.000 vluchten, totdat een nieuw maximum is vastgesteld. Sinds 2015 accepteert de Staat een maximaal aantal vliegtuigbewegingen van 500.000 per jaar. Over vermindering daarvan moet de Staat in de voorgeschreven Europese procedure de luchtvaartmaatschappijen raadplegen. De minister had minimaal de Europees vastgestelde 'balanced approach'-procedure moeten volgen. Deze procedure voorziet in een consultatie- en kennisgevingsproces ten aanzien van een exploitatiebeperkende maatregel die gevolgen heeft voor het geluid in de omgeving van een luchthaven.

DE STAAT

De minister van Infrastructuur en Waterstaat was aanvankelijk van plan om de Europese 'balanced approach'-procedure voorafgaand aan de invoering van een nieuwe maatregel af te ronden. Hij kwam daarop terug toen duidelijk werd dat deze procedure meer tijd in beslag zou nemen dan eerder werd aangenomen. Om op korte termijn toch een nieuwe balans te vinden tussen de belangen van de luchtvaart en de omgeving, besloot de minister vervolgens om voor de tussenliggende periode (die zou beginnen op 1 november 2023) en vooruitlopend op de uitkomst van de 'balanced approach'-procedure, een einde te maken aan het toegestane aantal vliegtuigbewegingen van 500.000. In het Luchthavenbesluit uit 2008 worden weliswaar 500.000 vliegtuigbewegingen vermeld, maar daaraan kunnen luchtvaartmaatschappijen geen verwachtingen ontlelen. Doorgaan met het gedogen van 500.000 vluchten in het kader van het 'anticiperend handhaven' is rehtens niet langer mogelijk. In verband met de stikstofproblematiek ontbreekt een natuurvergunning voor Schiphol. Vanwege de gebrekkige rechtspositie van omwonenden van Schiphol zou een rechter daarom een streep kunnen zetten door het aantal van 500.000 vluchten.

DE RECHTBANK NOORD-HOLLAND

De Staat mag het aantal vliegtuigbewegingen voor Schiphol voor het seizoen 2023/2024 niet verminderen van 500.000 tot 460.000. Hij heeft namelijk niet de vereiste Europese procedure doorlopen. Door het 'anticiperend handhaven' te stoppen en de voorgenomen regeling in te laten gaan voorafgaand aan het volledig doorlopen van de 'balanced approach'-procedure, handelt de Staat in strijd met de bepalingen uit de geluidsverordening van de EU, ook wanneer die regeling binnen de grenzen van de Nederlandse Wet luchtvaart wordt vastgesteld. Volgens Europese regels kan de Staat het aantal vliegtuigbewegingen van een luchthaven alleen verminderen na het doorlopen van een zorgvuldig proces. De Staat moet verschillende maatregelen die de geluidshinder kunnen verminderen in kaart brengen en moet alle belanghebbenden raadplegen. Vermindering van het aantal vliegtuigbewegingen is pas toegestaan als duidelijk is dat andere maatregelen om de geluidshinder te beperken onvoldoende werken. De Staat heeft doen voorkomen alsof het voortzetten van 500.000 vliegtuigbewegingen na 1 november 2023 rehtens niet langer mogelijk is, maar heeft dat onvoldoende aannemelijk gemaakt.

5.2 DUURZAAMHEID

In 2021 heeft de Rechtspraak een visie en strategie duurzame rechtspraak vastgesteld, waarbij de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties het uitgangspunt zijn geweest. In het bijbehorende Actieplan Klimaatneutrale Rechtspraak staan maatregelen om per 2030 een klimaatneutrale bedrijfsvoering te realiseren. Met deze doelstelling sluit de Rechtspraak aan bij het rijksbrede beleid op dit vlak. Binnen de brede waaier aan doelstellingen in de Sustainable Development Goals heeft de Rechtspraak ten aanzien van duurzaamheid ervoor gekozen de visie en strategie middels enkele pijlers vorm te geven. Hierbij wordt gewerkt aan de onderdelen klimaatneutraal, circulair en versterking van de biodiversiteit. Gezien de grote gevolgen van klimaatverandering en de urgentie om tot CO₂-reductie te komen, is een klimaatneutrale organisatie het speerpunt. Het uitgangspunt bij het nemen van maatregelen is minder en groener en CO₂ compenseren waar (nog) nodig.

In het in 2023 geactualiseerde Actieplan Klimaatneutrale Rechtspraak 2030 staan 33 maatregelen verdeeld over negen thema's om te komen tot een klimaatneutrale organisatie. Ten opzichte van het eerder vastgestelde plan is een nieuw thema toegevoegd: water, omdat het aanbod van drinkwater onder druk staat. Naast de thema's water en energie bevat het actieplan de thema's papier, ICT, vervoer, afval, catering, inkoop en biodiversiteit.

Een belangrijk element in de strategie is en blijft verduurzaming van de gebouwen. De Rechtspraak richt zich in samenwerking met onder andere het Rijksvastgoedbedrijf op energetische maatregelen om met isolatie en zuinige installaties een reductie van haar aardgasverbruik en elektriciteit te bewerkstelligen.

In 2023 zijn de resultaten bekendgemaakt van de actie 'de knop om'. Gerechten hebben op eigen initiatief de thermostaat lager gezet om het gasverbruik te verminderen. Het gasverbruik bij de gerechten is in de periode augustus 2022 – maart 2023 ruim 15 procent gedaald (afgezet tegen het gemiddelde verbruik van de afgelopen vier jaar). Bij aanbestedingen en inkoop is duurzaamheid een

belangrijk aandachtspunt. De Rechtspraak maakt hiervoor gebruik van het maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI) criteriahulpmiddel van de rijksoverheid.

In 2023 is men aan de slag gegaan met de uitvoering van de maatregelen die uit het actieplan volgen. Onder meer de onderstaande concrete acties, verdeeld over de drie pijlers, zijn in 2023 uitgevoerd.

Het exacte effect van de gerealiseerde activiteiten is door het ontbreken van een uniforme verantwoordingsmethodiek zoals de beoogde CO₂-prestatieladder voor 2023 nog niet uit te drukken in vermindering van bijvoorbeeld CO₂. Wel is het, mede af te leiden uit het afgenomen energieverbruik, duidelijk dat de genomen maatregelen zoals energielabelverbeteringen van gebouwen, het structureel vervangen van tl-verlichting door led-verlichting, de plaatsing van laadvoorzieningen voor dienstauto's en wederom een gerealiseerde gasreductie een serieuze bijdrage leveren aan het behalen van de doelen van een klimaatneutrale Rechtspraak.

Om het effect van maatregelen beter in zicht te krijgen, is in 2023 verder gewerkt aan de voorbereidingen voor de implementatie van de CO₂-prestatieladder.

Tabel 2 Resultaten acties duurzaamheid

Concrete acties 2023	Dit leverde een positieve bijdrage aan		
	Klimaat	Circulair	Biodiversiteit
De knop is bij veel gerechten om: de verwarming in panden van de Rechtspraak is lager gezet en in de zomer wordt minder gekoeld. Aanvullend daarop zijn eenvoudige aanpassingen, zoals kloktijden aanpassen, direct doorgevoerd.			
Onderzoek gestart naar wat nodig is om de gebouwen te brengen naar een A++ label.			
Structureel worden bij vervanging installaties de meest duurzame technieken gehanteerd en altijd gekozen voor het aanbrengen van led-verlichting.			
In 2023 zijn er 76 laadpunten (38 palen) geplaatst. Dit maakt nu dat er binnen de Rechtspraak 166 laadpunten (83 palen) aanwezig zijn.			
Het aandeel van volledig elektrisch aangedreven dienstauto's binnen het wagenpark dat in gebruik is bij de Rechtspraak is 34 procent.			
Er is een Rechtspraakbrede marktplaats voor meubilair geopend, waarbij gerechten onderling meubilair dat ze niet meer gebruiken kunnen uitwisselen. Onder andere hierdoor is minder nieuw meubilair ingekocht.			
Er is veel aandacht geweest voor het verduurzamen van het assortiment, denk aan het toevoegen van gezonde, lokale en/of biologische producten aan het assortiment in het bedrijfsrestaurant.			
Er zijn nieuwe digitale afvalwijzers gemaakt en borden achter de afvalbakken geplaatst zodat duidelijker is hoe afval gescheiden moet worden.			

5.3 VEILIGHEID

5.3.1 Sociaal veilig werkklimaat

Een sociaal veilig werkklimaat is een onderwerp dat landelijk en binnen de gerechten blijvend aandacht krijgt. Het eind 2022 gehouden Rechtspraakbrede medewerkerswaarderingsonderzoek (MWO) liet een goede score zien, zowel op het gebied van sociale veiligheid als het bewustzijn met betrekking tot ongewenste omgangsvormen. Toch kan het geven en ontvangen van feedback verder worden ontwikkeld. Ook blijft het een punt van aanhoudende zorg en aandacht dat een aantal medewerkers aangeeft last te hebben van ongewenst gedrag of zich onveilig, geïntimideerd of gediscrimineerd voelt.

In 2023 was veel aandacht voor het bespreekbaar maken van ongewenst gedrag in teams. Aanvullend is een training ontwikkeld die medewerkers vanaf dit jaar kunnen volgen. Deze training is gericht op bewustwording en het bieden van handelingsperspectief. Verder is gewerkt aan het actualiseren van de gedragscode waarin nadrukkelijk aandacht wordt besteed aan omgangsvormen op het werk. Daarnaast heeft de Rechtspraak voorbereidingen getroffen om ervaring op te doen met de personeelsraadgever, een nieuwe functie die voortkomt uit de cao Rijk. Medewerkers kunnen bij de personeelsraadgever terecht bij (dreigende) arbeidsconflicten met hun leidinggevende of collega.

5.3.2 Integrale beveiliging

De integrale beveiliging van de Rechtspraak is in 2023 verder ingericht door de diverse beveiligingsdomeinen verder uit te werken. Fysieke en personele beveiliging, in het bijzonder van risicovolle en kwetsbare functies, zijn hoog op de agenda gekomen.

De Rechtspraak heeft geïnvesteerd in het verhogen van de beveiliging van haar medewerkers, gebouwen, systemen en (deelnemers aan) het primair proces. Zowel preventief als reactief zijn de nodige beveiligingsmaatregelen getroffen om daar invulling aan te geven, de continuïteit van het primair proces te waarborgen en de weerbaarheid te versterken. Er is een doorontwikkeling geïnitieerd van de binnen de Rechtspraak gebruikte risicoanalysemethodiek voor fysieke en personele dreigingen en er zijn initiatieven gestart om opleidingen structureel te garanderen.

Ook heeft de Rechtspraak de samenwerking met ketenpartners verder bestendig. De ontwikkelingen rond het stelsel bewaken en beveiligen zijn van invloed op de Rechtspraak en deze zijn nauw gevolgd. De Rechtspraak is daarover in gesprek met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

De plannen voor de bouw van extra beveiligde zittingszalen, zoals de nieuwe faciliteiten op het terrein van de Penitentiare Inrichting in Vught, en de faciliteiten rondom het horen via videoconferentie, hebben verder vorm gekregen. Hiermee zijn belangrijke stappen gezet om in de toekomst strafzaken waarvoor zware beveiligingsmaatregelen nodig zijn adequaat te blijven behandelen.

Daarnaast zal de onderlinge samenhang van de domeinen informatiebeveiliging, fysieke beveiliging, personele beveiliging, integriteit en privacy in kaart worden gebracht.

In 2023 is de nieuwe privacy managementtool in gebruik genomen. Daarnaast zijn naar aanleiding van nieuwe inzichten over de privacystructuur verschillende voorstellen gedaan die ervoor moeten zorgen dat er binnen de Rechtspraak een gemeenschappelijke structuur is waarin voldoende kennis en capaciteit beschikbaar is om naleving van het gegevensbeschermingsrecht te kunnen aantonen. De uitwerking van deze planning is in gang gezet en wordt gerealiseerd in 2024.

Op het gebied van informatiebeveiliging is gestart met het doorontwikkelen van veiligheidsbewustzijn en wordt actief informatie uitgewisseld met ketenpartners over cyberdreigingen en weerbaarheid. Ook de Rechtspraak heeft steeds meer te maken met cyberdreigingen en onderneemt acties om risico's te identificeren en mitigerende maatregelen te treffen.

De handreiking gericht op de weerbaarheid van medewerkers is in 2023 vastgesteld. De gerechtsbesturen en leidinggevenden zullen aan de hand van de aanbevelingen verder inzetten op vergroting van de weerbaarheid van medewerkers. In afstemming met ketenpartners wordt ook gekeken welke programma's nodig zijn om als verantwoordelijk werkgever medewerkers waar nodig voortdurend te kunnen ondersteunen.

RECHTSZAAK: SCHIETPARTIJ IN DE MCDONALD'S

Een 34-jarige man schiet op klaarlichte dag twee broers dood in een drukbezochte McDonald's in Zwolle.
Moord of doodslag?

DE OFFICIER VAN JUSTITIE

De verdachte heeft twee broers doelbewust doodgeschoten, met als drijfveer frustratie of wraak, of een combinatie daarvan. Hij deed dat niet in een opwelling. De verdachte nam niet voor niets een pistool mee naar de ontmoeting. Uit het onderzoek is gebleken dat er een conflict was over geld tussen de verdachte en een familielid van de latere slachtoffers. Tijdens de ontmoeting in de McDonald's, die al 50 minuten duurde voordat er werd geschoten, was het gesprek geagiteerd, maar van wiens kant dat kwam en met welke intentie, is niet helder geworden. De verdachte schoot de broers uiteindelijk rustig en doelgericht dood. De verdachte zelf zegt geen herinnering te hebben aan de schietpartij, maar dat vindt het Openbaar Ministerie onvoorstelbaar. De verdachte heeft van de broers hun grootste goed, hun leven, ontnomen en daarmee enorm leed veroorzaakt in wat een zeer hechte familie was. De verdachte heeft de broers ook nog eens op klaarlichte dag doodgeschoten, op een publieke plaats, onder de ogen van talloze nietsvermoedende omstanders. Het Openbaar Ministerie vindt een gevangenisstraf van 30 jaar voor deze moord passend.

DE ADVOCAAT

Uit niets kan worden afgeleid dat de verdachte vooraf het plan had om de twee broers te doden. Uit de omstandigheden kan worden afgeleid dat juist geen sprake was van voorbedachte raad. De ontmoeting was twee dagen voor de daadwerkelijke afspraak op initiatief van de broers tot stand gekomen en de verdachte had al een week voor de ontmoeting zijn wapen opgegraven. Het enkel dragen van een wapen wil ook niet zeggen dat hij dus van plan was de broers te doden. Uit zijn gedrag op de dag van schietpartij blijkt ook niet dat de verdachte de broers wilde doden. Tot slot wijst de omstandigheid dat de schietpartij op klaarlichte dag in een volle McDonald's gebeurde juist niet op voorbedachte raad. Ook het bestellen van koffie en eten voor de broers door de verdachte wijst erop dat hij de bedoeling had om het gesprek verder te voeren. Als de verdachte de broers had willen doden, dan is het moeilijk te verklaren waarom hij niet meteen op het moment van het verschijnen van de beide broers in de McDonald's heeft geschoten.

DE RECHTBANK OVERIJSEL

De verdachte heeft de broers met voorbedachte raad doodgeschoten, en heeft zich daarmee schuldig gemaakt aan moord. Dat de verdachte zijn wapen met munitie meenam naar de afspraak met de broers, wijst erop dat hij al voor het begin van de afspraak op zijn minst in overweging had genomen het wapen te gebruiken. Ook toen hij in de McDonald's was, had hij voldoende tijd om na te denken over de betekenis en de gevolgen daarvan. De verdachte had meerdere momenten om zich te beraden over de vraag of hij het wapen zou gaan gebruiken. Het diepe en schrijnende leed dat de nabestaanden is aangedaan is invoelbaar en op indrukwekkende wijze door en namens de nabestaanden onder woorden gebracht. De rechtbank rekent het de verdachte verder zeer zwaar aan dat hij de moorden op klaarlichte dag en op een druk tijdstip en voor het oog van argeloze omstanders in een McDonald's heeft gepleegd. De rechtbank veroordeelt de verdachte tot een gevangenisstraf van 30 jaar voor het plegen van de dubbele moord. Naast de gevangenisstraf moet hij een schadevergoeding betalen van in totaal ruim 200.000 euro.

De man is in hoger beroep gegaan.

Lees ook de volledige uitspraak: [ECLI:NL:RBOVE:2023:5198](#)

6

DE RECHTSPRAAK IN CIJFERS

Hieronder volgt een cijfermatig overzicht van de Rechtspraak in 2023. Paragraaf 6.1 gaat over het rechtspreken. Hier vindt u onder andere cijfers over de inkomende en afgehandelde zaken, kwaliteitsindicatoren en werkvoorraden. Paragraaf 6.2 gaat over werken bij de Rechtspraak. Hier vindt u cijfers over de samenstelling van ons personeelsbestand. Paragraaf 6.3 gaat over onze bedrijfsvoering met onder andere informatie over de financiën, risico's en datalekken.

6.1 HET RECHTSPREKEN

6.1.1 Inkomende en afgehandelde zaken

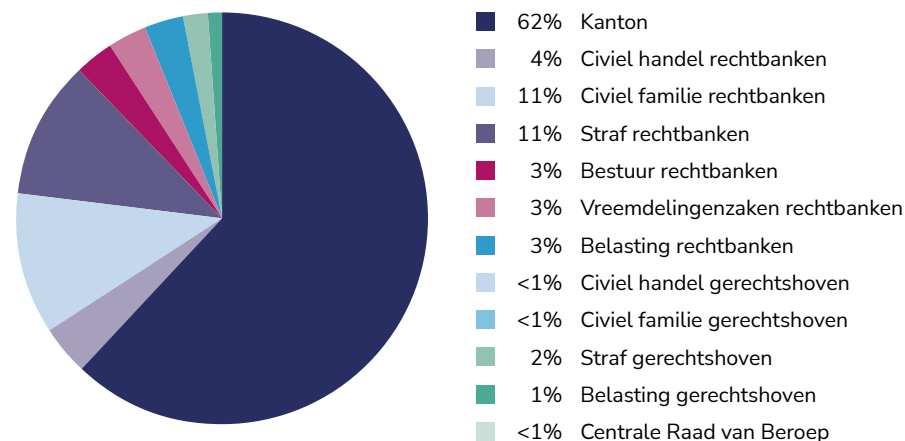
6.1.1.1 Inkomende zaken

Algemeen beeld van ontwikkeling van inkomende zaken

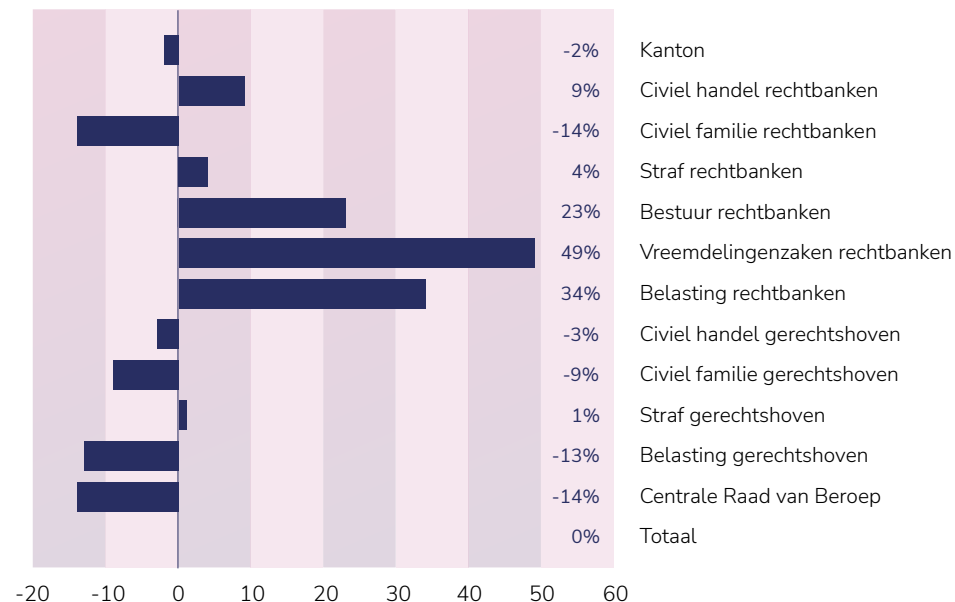
In totaal kwamen er in 2023 een kleine 1,40 miljoen zaken binnen bij de gerechten⁷, waarmee het aantal nieuw ingekomen zaken ongeveer op hetzelfde niveau lag als in 2022. In Figuur 1 is te zien hoe de verdeling is van de ingekomen zaken over de rechtsgebieden en instanties. Voor meer dan de helft (62 procent, 859.000 zaken) betrof dit kantonzaken. Daarnaast waren er 486.000 inkomende zaken bij de rechtbanken (35 procent), 45.000 zaken (3 procent) bij de gerechtshoven en ruim 3.500 zaken bij de CRvB (<1 procent). In Figuur 2 en Tabel 2 is te zien dat in 2023 de relatief sterkste toename zich voordeed bij vreemdelingenzaken, belastingzaken en reguliere bestuurszaken bij de rechtbanken. De sterkste relatieve afname was te zien bij civiele familiezaken bij de rechtbanken, zaken bij de CRvB en belastingzaken bij de gerechtshoven. De meest in het oog springende ontwikkelingen per rechtsgebied worden in deze paragraaf verder beschreven.

⁷ Een klein deel van de ingekomen en afgedane zaken valt buiten de gepresenteerde overzichten omdat we aansluiten op de zaken die tellen als output voor de bekostiging (de zogeheten Lamicie zaakcategorieën). Het betreft zaken bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb), de bijzondere kamers, megazaken in het strafrecht en het werk van de rechter-commissaris strafzaken. Ook akten en verklaringen zijn buiten beschouwing gelaten.

Figuur 1 Ingekomen rechtszaken in 2023 naar rechtsgebied en instantie

Figuur 2 Procentuele ontwikkeling van inkomende zaken 2023 t.o.v. 2022

6.1.1.2 Rechtbanken

Kantonzaken

In 2023 werden in totaal circa 859.000 kantonzaken aangebracht. Dit was ongeveer 20.000 zaken (2 procent) minder dan in 2022. Het aantal Mulderzaken⁸ (verkeersboetes) daalde met 12 procent tot ruim 43.000 zaken, na een forse stijging in 2022, maar lag daarmee nog altijd 24-50 procent boven het niveau van 2019-2021. De activiteit van no cure no pay-bedrijven op dit gebied speelt waarschijnlijk een rol in deze stijging ten opzichte van 2019-2021. Ook het aantal nieuw aangebrachte kanton strafzaken daalde, namelijk met 7 procent tot ruim 53.000 zaken. Het totale aantal civiele kanton handelszaken en het aantal familiezaken (wat vrijwel volledig bewindshandelingen betreft) bleef in 2023 met respectievelijk 238.000 en 525.000 zaken ongeveer gelijk aan het aantal in 2022.

Handelszaken

In 2023 steeg het aantal ingekomen civiele handelszaken bij de rechtbanken, nadat het aantal zaken de jaren ervoor was gedaald. Met een kleine 55.000 zaken lag het aantal ingekomen handelszaken 9 procent boven het niveau van 2022. Zowel het aantal verzoekschriften (12 procent), het aantal dagvaardingen (4 procent), het aantal verzoeken aan de voorzieningenrechter (5 procent) en het aantal kort gedingen (3 procent) nam toe.

Insolventies

Het aantal verzoekschriften faillissementen steeg in 2023 fors met 40 procent tot ruim 7.000 en lag daarmee weer op het niveau van 2020. In het verlengde daarvan steeg het aantal uitgesproken faillissementen en daarmee het toezicht van de rechter op de afwikkeling daarvan (een toename van 50 procent tot circa 4.000). Ook het aantal lopende faillissementen nam toe tot circa 8.000 (tabel 3). Uitgebreid onderzoek naar de oorzaken van de ontwikkeling in het aantal faillissementszaken is er niet geweest. Het vermoeden is dat steunmaatregelen aan

ondernemers tijdens de coronacrisis hebben bijgedragen tot de daling van het faillissementszaken, en dat met het wegvallen van deze steun de faillissementen weer zijn toegenomen.

Het aantal verzoekschriften schuldsanering natuurlijke personen bleef in 2023 met circa 4.000 ongeveer gelijk aan het aantal in 2022, na een daling in de jaren ervoor. Het aantal lopende schuldsaneringstrajecten is nog wel gedaald in 2023, tot circa 6.000.

Tabel 3 Lopende zaken insolventies 2019-2023

Lopende zaken	eind 2019	eind 2020	eind 2021	eind 2022	eind 2023
Faillissement en surseance van betaling	13.000	12.000	9.000	8.000	9.000
Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp)	19.000	14.000	11.000	8.000	6.000
Totaal	32.000	26.000	20.000	16.000	15.000

Familiezaken

In totaal nam het aantal nieuw aangebrachte familierechtelijke procedures in 2023 vergeleken met 2022 af met 14 procent tot een kleine 150.000 zaken. De daling van het aantal aantekeningen gezamenlijk gezag, met ongeveer 27.000 zaken (53 procent) door een wetswijziging, speelt een grote rol in de daling van het aantal familiezaken. Ongehuwde partners krijgen sinds 1 januari 2023 bij erkenning van hun kind automatisch gezamenlijk gezag met de moeder. Het aantal zaken rond gezag nam wel toe, met circa 2.000 zaken (14 procent). Er was verder een lichte afname van het aantal zaken rond ondertoezichtstelling (4 procent) en het aantal zaken rond levensonderhoud (2 procent) en een toename van het aantal nieuw aangebrachte zaken rond scheiding en ontbinding partnerschap (8 procent) en zaken in het kader van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en Wet zorg en dwang (3 procent).

⁸ Mulderzaken gaan over lichte verkeersovertredingen en onverzekerd rijden. Procedures over verkeersboetes vallen niet allemaal onder Mulderzaken. Wanneer ze gefiscaliseerd zijn, zijn het belastingzaken.

Strafzaken

Het totale aantal ingekomen strafzaken steeg in 2023 in vergelijking met 2022 met 4 procent tot ruim 161.000 zaken. Dit aantal bevat niet alleen de behandeling op zitting van de hoofdzaak maar ook allerlei nevenproducten, zoals ontnemingsvorderingen en rekesten. Het aantal nieuw aangebrachte hoofdzaken (de ter zitting gebrachte zaken) steeg met 6 procent tot ongeveer 85.000 zaken. Het aantal raadkamerzaken gevangenhouding steeg met 9 procent. Het aantal ontnemingsvorderingen daalde met 6 procent.

Bestuursrechtelijke zaken

Het aantal reguliere bestuurszaken binnengekomen bij de rechtbanken is fors gestegen in 2023. Er zijn een kleine 40.000 zaken binnengekomen, 23 procent meer dan in 2022. Vooral het aantal zaken omtrent bijstand en studiefinanciering steeg fors (met 43 procent) tot circa 4.900 zaken, dit zijn voor een groot deel zaken omtrent de participatiewet, deze stegen met 59 procent tot circa 4.100 zaken. Ook waren er circa 5.100 zaken rond de Wet kinderopvang (toename van 52 procent) en bijna 1.700 zaken betreffende Wet hersteloperatie toeslagen, die voor 2023 amper voorkwamen. En ook het aantal zaken omtrent de Wet open overheid (Woo), inclusief de oude Wet openbaarheid van bestuur, nam fors toe van circa 850 tot 1.200 zaken (40 procent toename). Het aantal zaken rond de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) nam met 31 procent fors toe tot circa 3.900 zaken.

Vreemdelingenzaken

Het aantal ingekomen vreemdelingenzaken nam in 2023 met 49 procent sterk toe tot ruim 44.000 zaken. De instroom van zaken hangt sterk af van het aantal afdoeningen en de afdoeningswijze van asielprocedures door de IND. Alle soorten zaken stegen, maar het aantal zogeheten Dublin-zaken (asielaanvragers die via andere Europese landen binnenkomen), steeg het hardst met 90 procent tot ruim 7.700 zaken. Ook fors steeg het aantal nieuw ingekomen reguliere zaken, met 79 procent tot circa 15.700 zaken. Het aantal nieuw ingekomen korte asielprocedures steeg met 54 procent tot circa 4.300 zaken. Het aantal bewaringszaken steeg met 27 procent tot circa 6.300 zaken. Het aantal verlengde asielprocedures steeg met 12 procent tot ongeveer 10.500 zaken.

Belastingzaken

Het aantal nieuw ingekomen belastingzaken nam in 2023 fors toe en lag met ruim 37.000 zaken 34 procent hoger dan het aantal ingekomen zaken in 2022. Het aantal rijksbelastingzaken steeg met 84 procent tot een kleine 18.000 zaken. Deze stijging is voornamelijk te wijten aan een stijging van het aantal bpm (belasting van personenauto's en motorrijwielen)-zaken van ruim 8.000 zaken. Dit is inclusief een cluster van bijna 5.000 zaken. Het aantal nieuw aangebrachte belastingzaken lagere overheden steeg met 7 procent tot ruim 19.000 zaken. Zowel het aantal WOZ-zaken als het aantal overige belastingzaken lagere overheden steeg (respectievelijk 6 en 8 procent). De verdere stijging van het aantal WOZ- en bpm-zaken, die al een paar jaar te zien is, wordt mede veroorzaakt door de activiteit van no cure no pay bedrijven op dit gebied.

6.1.1.3 Gerechtshoven

Handelszaken

Het aantal nieuw ingekomen civiele handelszaken daalde in 2023 in totaal licht met 3 procent ten opzichte van 2022. Het aantal verzoekschriften daalde met 5 procent en het aantal dagvaardingen met 3 procent.

Familiezaken

Het aantal ingekomen civiele familiezaken daalde in 2023 vergeleken met 2022 met 9 procent. Veel verschillende soorten zaken daalden, zoals zaken met betrekking tot scheiding, ondertoezichtstelling, curatele en levensonderhoud. Het aantal nieuw ingekomen zaken met betrekking tot gezag en omgang bleef ongeveer gelijk aan het aantal in 2022.

Strafzaken

Het aantal ingekomen strafzaken bleef in 2023 ongeveer gelijk met een kleine 27.000 zaken aan het aantal in 2022. Dit aantal bevat niet alleen de behandeling op zitting van de hoofdzaak maar ook allerlei 'nevenproducten', zoals ontnemingsvorderingen en rekesten. Het aantal nieuw aangebrachte hoofdzaken (de ter zitting gebrachte zaken) nam wel licht toe ten opzichte van 2022 met 3 procent tot een kleine 15.000 zaken.

Belastingzaken

Het aantal ingekomen belastingzaken nam in 2023 met 13 procent af vergeleken met 2022 tot een kleine 8.000 zaken. Daarmee ligt het aantal zaken nog wel ruim boven het aantal zaken van 2019-2021. Het aantal belastingzaken lagere overheden nam nog wel fors toe met 74 procent tot circa 3.800 zaken. Zowel het aantal WOZ-zaken als overige zaken groeide fors. Het aantal rijksbelastingzaken nam af tot circa 4.100 zaken, dit na een forse toename in het jaar ervoor. De toegenomen activiteit van no cure, no pay bedrijven speelde een flinke rol bij de toename van het aantal WOZ- en bpm-zaken in 2022 en 2023.

6.1.1.4 Bijzondere colleges

Centrale Raad van Beroep

De Centrale Raad van Beroep (CRvB) oordeelt in hoger beroep over geschillen op het terrein van de sociale verzekeringen, sociale voorzieningen en ambtenarenzaken. Daarnaast is de CRvB rechter in eerste en enige aanleg in geschillen over de uitvoering van wetten voor oorlogs- en vervolgingsgetroffenen, enkele bijzondere pensioenen en voor beroepen van rechterlijke ambtenaren. In 2023 nam het aantal nieuw ingekomen zaken verder af tot circa 3.500 zaken.

College van Beroep voor het bedrijfsleven

De zaken van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) zijn niet opgenomen in de tabellen en figuren. Deze zaken vallen buiten de output voor de bekostiging van de Rechtspraak omdat sprake is van een zogeheten lumpsumfinanciering. Het CBb oordeelt over geschillen op het terrein van het sociaal-economisch bestuursrecht. Daarnaast is het CBb hoger beroepsinstantie voor uitspraken op het gebied van een aantal specifieke wetten, zoals de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet. Na een sterke stijging in 2022, nam het aantal inkomende zaken bij het CBb in 2023 af met 23 procent tot circa 2.100 zaken. Het aantal nieuw ingekomen zaken ligt daarmee nog wel hoger dan in 2021.

Tabel 4 Aantal ingekomen zaken in 2019-2023 (afgerond op tientallen)

	2019	2020	2021	2022	2023	Mutatie 2023
Rechtbanken						
Kanton	949.260	846.670	850.020	879.560	859.370	-2%
Civiel handel	71.130	61.540	53.450	50.230	54.740	9%
Civiel familie	187.610	181.120	177.220	173.190	149.690	-14%
Straf	168.140	159.480	168.900	153.470	160.140	4%
Bestuur	36.940	35.230	32.560	32.400	39.900	23%
Vreemdelingenzaken	40.970	32.270	25.350	29.870	44.400	49%
Belasting	25.850	30.980	27.560	27.780	37.300	34%
Gerechtshoven						
Civiel handel	7.040	6.330	6.210	6.070	5.860	-3%
Civiel familie	5.340	4.860	5.700	4.560	4.160	-9%
Straf	32.440	26.970	26.510	26.370	26.560	1%
Belasting	5.140	3.610	6.620	9.160	7.980	-13%
Bijzonder college						
Centrale Raad van Beroep	5.500	4.560	4.640	4.110	3.540	-14%
Totaal	1.535.360	1.393.620	1.384.740	1.396.770	1.393.640	0%

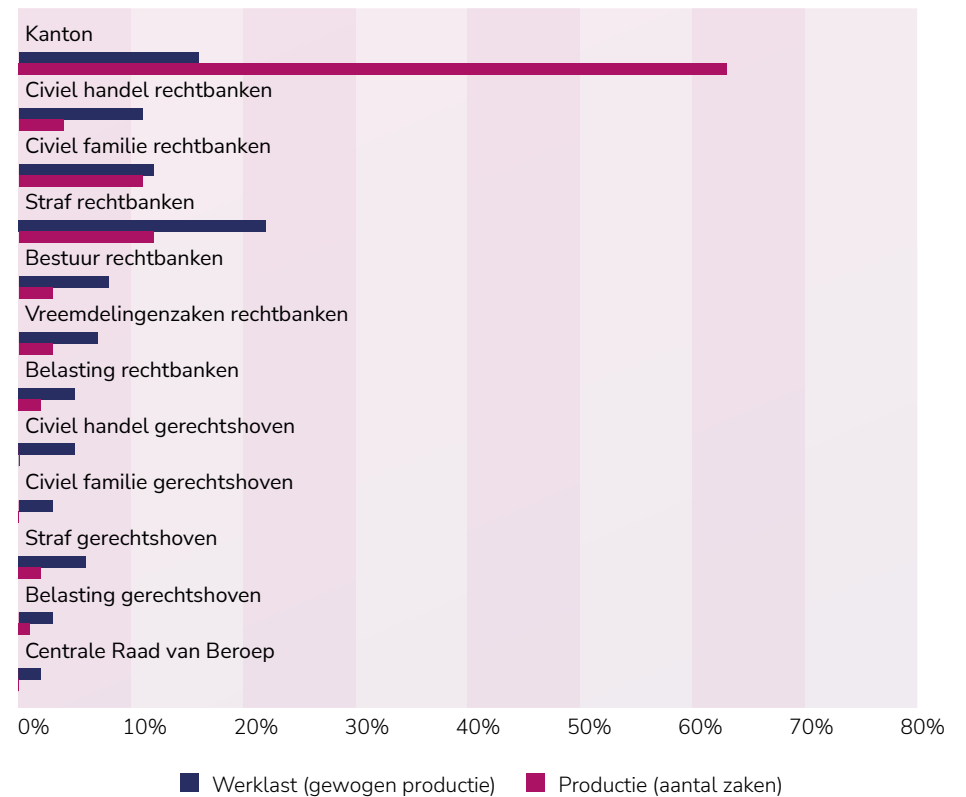
6.1.1.5 Afgehandelde zaken

Het budget van de Rechtspraak is voor een groot deel gebaseerd op het aantal afgehandelde zaken (productie) in dat jaar, wat ook wordt aangeduid als output financiering. Toezicht op de afwikkeling van uitgesproken insolventies wordt vanwege de lange doorlooptijden echter al op het moment van instroom van deze zaken gefinancierd. Er zit daarom een klein verschil tussen productie en het aantal afgehandelde zaken.

Figuur 3 toont de verdeling van de output gefinancierde productie in de verschillende rechtsgebieden. Naast de absolute aantallen zaken in de roze balken is ook de verdeling van de werklast over de verschillende rechtsgebieden (in de blauwe balken) weergegeven. Werklast is een gewogen maat, die rekening houdt met het verschil in bewerkelijkheid (benodigde tijd) van verschillende zaken.

Het aantal kantonzaken is het grootst, dit is 63 procent van het totaal aantal zaken. Het feit dat voor kantonzaken het aandeel in werklast in minuten zoveel kleiner is (16 procent), geeft aan dat dit relatief lichte zaken zijn. Is de blauwe balk in de figuur echter relatief veel langer dan de roze balk, dan betekent dit dat relatief zware zaken zijn behandeld. Zaken bij de gerechtshoven en de CRvB zijn bijvoorbeeld relatief zware zaken. Slechts 4 procent van het totaal aantal zaken is in 2023 door de gerechtshoven en de CRvB behandeld, maar dit was wel 19 procent van de werklast.

Figuur 3 *Aandeel productie en werklast per rechtsgebied 2023*

Tabel 5 Aantal afgehandelde zaken 2019-2023 (afgerond op tientallen)

	2019	2020	2021	2022	2023	Mutatie 2023
Rechtbanken						
Kanton	959.320	835.080	877.250	851.170	875.250	3%
Civiel handel	78.030	66.850	60.870	55.220	54.520	-1%
Civiel familie	185.450	180.200	181.100	174.710	147.860	-15%
Straf	167.330	158.820	167.010	153.060	161.460	5%
Bestuur	35.210	30.690	32.900	33.920	37.630	11%
Vreemdelingenzaken	38.350	31.310	27.810	27.770	39.660	43%
Belasting	23.690	21.740	31.400	28.740	29.510	3%
Gerechtshoven						
Civiel handel	7.740	6.570	6.610	6.450	5.910	-8%
Civiel familie	5.140	4.970	5.270	5.070	4.470	-12%
Straf	30.860	25.480	28.800	26.370	26.290	0%
Belasting	3.720	4.180	4.830	6.230	8.070	30%
Bijzonder college						
Centrale Raad van Beroep	6.910	5.510	5.600	5.070	4.380	-14%
Totaal	1.541.750	1.371.400	1.429.450	1.373.780	1.395.010	2%

In tabel 5 is het totaal aantal afgehandelde zaken weergegeven. Het aantal afgehandelde zaken nam vergeleken met 2022 in 2023 licht toe met 2 procent. De sterkste groei van het aantal afgehandelde zaken was te zien bij vreemdelingenzaken bij de rechtbanken (43 procent), belastingzaken bij de gerechtshoven (30 procent) en bestuurszaken bij de rechtbanken (11 procent). Er waren ook productgroepen waar het aantal afgehandelde zaken daalde vergeleken met 2022, namelijk civiele familiezaken bij de rechtbanken (15 procent), zaken bij de CRvB, civiele familiezaken (11 procent) en civiele handelszaken (8 procent) bij de gerechtshoven.

6.1.1.6 Productie ten opzichte van de afspraken met de minister

Vóór de start van het kalenderjaar wordt ingeschat hoeveel zaken de Rechtspraak gaat afhandelen. Die inschatting wordt vastgelegd in productieafspraken met de minister van JenV. Dit aantal bepaalt de omvang van het initiële budget voor dat jaar. Die afspraken zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op voorspellingen van het aantal zaken dat zal worden aangebracht. Deze voorspellingen worden samen met het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) op basis van prognosemodellen berekend. Na afloop van het boekjaar, dat gelijk is aan het kalenderjaar, vindt verrekening plaats van de werkelijke productie ten opzichte van de afspraken. Als de Rechtspraak meer zaken heeft behandeld dan afgesproken, krijgt de Rechtspraak een aanvullende financiering. Worden er minder zaken behandeld dan afgesproken, dan moet in principe worden terugbetaald. In Tabel 6 is weergegeven hoe de productie in aantal zaken in 2023 zich verhoudt tot de afspraken die hierover met de minister zijn gemaakt.

In 2023 lag de productie ongeveer 3 procent lager dan de afspraken. Verder bleef de productie relatief het verst achter bij de afspraken bij strafzaken bij de gerechtshoven (23 procent), civiele familiezaken bij de rechtbanken (16 procent) en belastingzaken bij de gerechtshoven (10 procent). Voor deze groepen zaken bleef ook de instroom achter bij de verwachtingen. Bij bestuurszaken bij de rechtbanken (15 procent) en civiele handelszaken bij de rechtbanken (10 procent) lag de productie het hoogst boven de afspraken. Ook de instroom van de zaken lag hoger dan de afspraken.

Tabel 6 Productie in aantal zaken in 2023 ten opzichte van de afspraken met de minister van JenV

	Begroting afspraken in aantallen	Productie in aantallen	Productie t.o.v. afspraken
Rechtbanken			
Kanton	883.878	875.250	99%
Civiel handel*	49.314	54.300	110%
Civiel familie	175.084	147.860	84%
Straf	174.604	161.460	92%
Bestuur	32.717	37.630	115%
Vreemdelingenzaken	39.530	39.660	100%
Belasting	28.733	29.510	103%
Gerechtshoven			
Civiel handel	6.125	5.910	96%
Civiel familie	4.683	4.470	95%
Straf	34.144	26.290	77%
Belasting	8.930	8.070	90%
Bijzonder college			
Centrale Raad van Beroep	4.523	4.380	97%
Totaal	1.442.263	1.394.790	97%

* De afwikkeling insolventies wordt gefinancierd op moment instroom. Het aantal wijkt daarom af van het aantal afgehandelde zaken civiel handel bij de rechtbanken.

6.1.2 Productiviteit en kosten

Tabel 7 toont de ontwikkeling van de gemiddelde personele bezetting en het aantal afgehandelde zaken. In de bezettingscijfers, zoals gepresenteerd in paragraaf 6.2, is te zien dat de personeelsomvang eind 2023 hoger was dan eind 2022. De capaciteitsuitbreiding van de afgelopen jaren is nodig voor het verlagen van de werkdruk, om te kunnen werken volgens de professionele standaarden en om rekening te kunnen houden met het natuurlijke verloop (de vervangingsvraag). De gemiddelde bezetting is in 2023 ten opzichte van 2022 met 2,3 procent toegenomen.

Het zaakvolume (werklast) nam toe met 9,2 procent, waardoor de arbeidsproductiviteitsindicator als resultante in 2023 is gestegen met 6,7 procent.

Tabel 7 Index personele bezetting, gewogen zaakvolume en arbeidsproductiviteit 2019-2023 (2019 = 100)

	2019	2020	2021	2022	2023	groei 2023 (%)
Gemiddelde bezetting rechters en raadsheren	100	101	104	105	107	1,3%
Gemiddelde bezetting gerechtsambtenaren	100	104	108	110	113	2,7%
Gemiddelde bezetting totaal⁹	100	103	107	109	111	2,3%
Gewogen zaakvolume	100	85	88	91	99	9,2%
Zaakvolume per arbeidsjaar: arbeidsproductiviteit	100	83	82	84	89	6,7%

⁹ Dit betreft de gemiddelde bezetting van de gerechten en het Bureau van de Raad voor de rechtspraak. De bezetting van de landelijke diensten is niet meegenomen in de index.

Tabel 8 toont de ontwikkeling van de kosten, gecorrigeerd voor inflatie van lonen en prijzen bij de overheid. De totale voor inflatie gecorrigeerde kosten die de Rechtspraak heeft gemaakt zijn in 2023 toegenomen met 4,3 procent. Zowel de personele als de materiële kosten zijn toegenomen. In de jaarrekening bij dit jaarverslag (hoofdstuk 7) worden de ontwikkelingen in de kosten nader toegelicht. De toename van kosten gecombineerd met de toegenomen zaakvolume (werklast) zorgt ervoor dat de kostenproductiviteit in 2023 toenam met 4,7 procent.

Tabel 8 Index reële kosten en zaakvolume per ingezette euro 2019-2023 (2019 = 100)

	2019	2020	2021	2022	2023	groei 2023 (%)
Personele kosten	100	101	107	107	110	2,5%
Overige (materiële) kosten	100	102	106	95	106	12,1%
Totale kosten	100	101	107	104	109	4,3%
Gewogen zaakvolume	100	85	88	91	99	9,2%
Zaakvolume per ingezette euro: kostenproductiviteit	100	84	82	87	91	4,7%

6.1.3 Werkvoorraden

Alle gerechten hebben een zogenoemde werkvoorraad. Dit zijn zaken die zijn binnengekomen maar nog niet zijn afgedaan.

De voorraadontwikkeling laat een stabiel beeld zien. De totale voorraad is in 2023 ongeveer gelijk gebleven en kwam uit op 344.000 zaken. De gerechtshoven en de CRvB zagen hun voorraad beide met ongeveer 1.000 zaken dalen; de voorraad zaken bij de rechtbanken wijzigde niet ten opzichte van 2022.

Tabel 9 Werkvoorraadontwikkeling 2023 (in duizenden)

	Werkvoorraad eind 2022	Instroom zaken 2023	Uitstroom zaken 2023	Werkvoorraad eind 2023
Rechtbanken	300	1.346	1.346	300
Gerechtshoven	40	45	45	39
Centrale Raad van Beroep	6	4	4	5
Totaal	346	1.394	1.395	344

NB: Aantallen zijn afgerond op duizendtallen. Door de afrondingen kan de optelling afwijken van de som van de (afgeronde) delen. De optelling is in dat geval niet kloppend gemaakt om zo dicht mogelijk bij de niet-afgeronde aantallen te blijven.

6.1.4 Kwaliteitsindicatoren

Doorlooptijden

De doorlooptijd is gedefinieerd als de totale tijd in dagen die verstrijkt tussen het instromen en het uitstromen van een zaak bij een gerechtelijke instantie. De Rechtspraak heeft per zaakstroom (maximum)normen ontwikkeld voor doorlooptijden. Dit worden de standaarden genoemd. Voor nagenoeg alle zaken is zo'n standaard opgesteld.

Het behalen van de doorlooptijden doet de Rechtspraak niet alleen, hierbij wordt samengewerkt met andere procespartijen. De standaarden zijn op totaalniveau opgesteld, dus inclusief de doorlooptijd van anderen, aangezien dit vanuit het perspectief van de rechtzoekenden de werkelijk beleefde doorlooptijd is.

Voor de interne sturing worden tientallen zaakstromen onderscheiden. Voor de leesbaarheid wordt in onderstaande tabel per rechtsgebied over de doorlooptijden gerapporteerd, met nadere specificatie voor een tweetal zaakstroomgroepen onder bestuur. In tabel 10 wordt het percentage zaken weergegeven dat in 2022 en 2023 is uitgestroomd binnen de genormeerde doorlooptijd.

Tabel 10 Percentage zaken dat is uitgestroomd binnen de genormeerde doorlooptijd 2022-2023

	% Standaard gehaald in 2022	% Standaard gehaald in 2023
Totaal	53%	51%
Bestuur		
Rechtbanken	23%	30%
<i>waarvan belastingzaken</i>	14%	15%
<i>waarvan vreemdelingenzaken</i>	47%	54%
Gerechtshoven (belasting)	24%	15%
CBb	12%	9%
CRvB	9%	4%
Familie- en jeugdrecht		
Rechtbanken	67%	66%
Gerechtshoven	37%	46%
Handel, inclusief kanton		
Rechtbanken	76%	76%
Gerechtshoven	27%	27%
Strafrecht		
Rechtbanken	34%	37%
Gerechtshoven	25%	26%
Toezicht (CBM¹⁰ en insolventies)		
Rechtbanken	52%	47%

10 CBM: curatele, beschermingsbewind en mentorschap

Zoals te zien in de tabel, verschilt de mate waarin de genormeerde doorlooptijd wordt behaald sterk per soort gerecht en per rechtsgebied.

In het bestuursrecht is bij de rechtbanken in 2023 een positieve ontwikkeling te zien in het aandeel zaken dat binnen de genormeerde doorlooptijd is uitgestroomd. In het belastingrecht bij de gerechtshoven zien we in 2023 juist een daling van het aantal zaken dat is afgedaan binnen de standaard ten opzichte van 2022. Deze daling is te verklaren door het grote aantal oude rijksbelastingzaken dat is afgedaan in 2023 in het project rijksbelastingzaken. Hierbij is Rechtspraakbreed een relatief oude voorraad weggewerkt. Dit is ook zichtbaar in de toename van het aantal uitgestroomde belastingzaken bij gerechtshoven (tabel 5 afgehandelde zaken 2019-2023.) Hoewel dit op korte termijn een negatief effect heeft op het percentage zaken dat binnen de norm is afgehandeld, heeft het als positief effect dat de openstaande werkvoorraad aanzienlijk is verjongd. Bij het CBb is een daling zichtbaar in het aantal zaken dat binnen de standaard is afgedaan. Dit hangt samen met een erg hoge instroom van zaken in 2022.

In het familie- en jeugdrecht is bij de rechtbanken een stabiele lijn zichtbaar in de resultaten ten opzichte van vorig jaar. Bij de gerechtshoven is sprake van een stijging ten opzichte van 2022. Dit heeft vooral een technische reden: zaken waarin de rechter beslist om de behandeling uit te stellen worden nu met de juiste doorlooptijd gemeten in een eigen zaakstroom.

In de handelszaken (inclusief handel en kanton) is het percentage zaken dat binnen de genormeerde doorlooptijd uitstroomt zowel bij de rechtbanken als bij de gerechtshoven vergelijkbaar met vorig jaar.

In de strafzaken is bij de rechtbanken een stabiel beeld zichtbaar ten opzichte van 2022. De in- en uitstroom van zaken geeft eveneens een stabiel beeld. Bij de gerechtshoven is een lichte stijging zichtbaar in de resultaten. Bij strafrecht is het resultaat overigens in sterkere mate dan bij de andere rechtsgebieden (mede) afhankelijk van externe procespartijen zoals het OM, reclassering en advocatuur.

Bij toezicht loopt het percentage zaken dat binnen de genormeerde doorlooptijd uitstroomt iets terug ten opzichte van 2022. Dit wordt veroorzaakt door een daling bij de periodieke evaluatieverslagen cbm, waarin bewindvoerders en curatoren de opgelegde maatregel evalueren.

Binnen het programma Tijdige rechtspraak werken de gerechten samen om meer zaken binnen de doorlooptijdstandaarden af te handelen. Over dit programma is meer te lezen in hoofdstuk 2 van dit jaarverslag.

De aanwezigheid van voldoende rechterlijke capaciteit is een belangrijke randvoorwaarde voor het behalen van de doorlooptijdstandaarden. Hiermee kan immers worden voorkomen dat zaken langer dan gewenst in de werkvoorraad blijven zitten. Er was in 2023 echter nog steeds sprake van een tekort aan rechterlijke capaciteit. Ook de komende jaren zal dit tekort naar verwachting invloed hebben op het aandeel zaken dat binnen de genormeerde doorlooptijd kan uitstromen.

Meervoudige afdoening

In hoger beroep worden verreweg de meeste zaken meervoudig (door drie raadsheren) afgedaan. In eerste aanleg bij de rechtbanken is dat anders. Daar bepaalt de rechter of de zaak enkelvoudig (door één rechter) of meervoudig wordt afgedaan. Zaken die voor een meervoudige afhandeling in aanmerking komen zijn complex, gaan over principiële rechtsvragen of brengen grote maatschappelijke onrust met zich mee.

Voor de meeste rechtsgebieden is het percentage zaken dat wordt afgedaan door een meervoudige kamer (MK) door de tijd redelijk stabiel. Alleen bij rijksbelastingzaken rechtbanken is een grotere variatie door de tijd te zien. Dit hangt samen met bepaalde clusters van rijksbelastingzaken die in een bepaalde periode bij een specifieke rechtbank worden afgedaan. Zo had de stijging in de twee voorgaande jaren onder andere te maken met een groot cluster aan bpm-zaken en dividendzaken die meervoudig zijn afgedaan.

Tabel 11 Percentage zaken afgedaan door de meervoudige kamer (MK)

	2019	2020	2021	2022	2023
Rechtbanken					
Civiel handel	6%	7%	7%	6%	7%
Civiel familie	2%	1%	1%	1%	1%
Bestuur	13%	11%	10%	10%	10%
Vreemdelingenzaken	1%	1%	2%	2%	1%
Rijksbelasting	28%	23%	36%	50%	25%
Straf	16%	17%	17%	17%	17%
Hoven					
Belasting	95%	92%	84%	88%	92%
Straf	91%	86%	74%	81%	78%

Aantal gepubliceerde uitspraken

In 2023 publiceerde de Rechtspraak in totaal 58.200 uitspraken op rechtspraak.nl. De stijgende lijn van het aantal gepubliceerde uitspraken op rechtspraak.nl zet verder door, zoals blijkt uit onderstaande publicatiecijfers.

Tabel 12 Aantal gepubliceerde uitspraken

	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal	31.100	38.000	45.100	49.800	58.200
Rechtbanken	16.800	24.600	30.200	36.200	45.600
Gerechtshoven	9.500	9.000	10.400	10.100	9.400
Bijzondere colleges	4.800	4.500	4.500	3.500	3.200

Bij de rechtbanken nam het aantal gepubliceerde uitspraken in 2023 toe met 9.400. Door de gerechtshoven zijn 700 uitspraken minder gepubliceerd dan in 2022. Dit komt deels door de afname van de uitstroom van civiele zaken bij de gerechtshoven. Daarnaast was wat betreft belastingzaken meer dan in 2022 sprake van clusters van gelijksoortige zaken met slechts één publicatie per cluster. Ook bij de bijzondere colleges als geheel nam het aantal gepubliceerde uitspraken af. Bij de CRvB houdt deze afname gelijke tred met de afname van het aantal uitgestroomde zaken.

Percentages hoger beroep

De rechter staat boven de partijen in een rechtszaak en laat zich niet beïnvloeden door druk van buitenaf. Daar mogen partijen op vertrouwen. Dat neemt niet weg dat partijen in een rechtszaak tegen een uitspraak in beroep kunnen gaan om de zaak opnieuw te laten beoordelen. Het kan gaan om een herbeoordeling en aanvulling van feiten, om rechtsvragen en om motiveringen. Het hoger beroep heeft, in het verlengde van deze controlefunctie en herkansingsfunctie, ook een belangrijke functie bij de rechtsontwikkeling en het bewaken en bevorderen van de rechtseenheid.

Vernietiging van een vonnis in hoger beroep betekent niet automatisch dat door de rechter in eerste aanleg een onjuist oordeel is gegeven. Het oordeel van de hoger beroepsrechter kan bijvoorbeeld inhouden dat deze tot een andere beantwoording van een rechtsvraag is gekomen, waarover voordien nog geen duidelijkheid in de jurisprudentie bestond. Dit laatste is inherent aan de rechtsontwikkeling en rechtseenheidfunctie van het hoger beroep (en cassatie). Verder kan aanvulling van feiten (in vergelijking met behandeling in eerste aanleg) een rol hebben gespeeld bij afwijking van de rechterlijke beslissing in hoger beroep ten opzichte van het vonnis in eerste aanleg.

Het overgrote deel van de uitspraken in hoger beroep houdt stand en wordt door het hogere rechtscollege bevestigd. Daartoe kunnen ook de uitspraken worden gerekend die weliswaar op formele gronden worden vernietigd, maar waarbij het oordeel van de rechter in eerste aanleg materieel wel overeind is gebleven.

Bij de presentatie van de cijfers is gewerkt met driejaarsgemiddelden om een voldoende aantal hoger beroepszaken per zaakgroep over te houden en om zoveel mogelijk toevallige uitkomsten of fluctuaties te vermijden. Een andere reden om meerjaarsgemiddelden te nemen, is dat daarmee het tijdverschil tussen een afgedane zaak en de instroom in hoger beroep minder verstorend werkt. De doorlooptijd van zaken kan immers langer zijn dan een jaar. De meest rudimentaire vorm van een hoger beroepspercentage zou zijn door simpelweg de totale instroom bij de hoven te delen door de totale uitstroom bij de gerechten in eerste aanleg. Dit zou echter een ondeugdelijke indicator opleveren, omdat niet alle uitspraken in eerste aanleg appèlbaar zijn. De uitspraken waarvoor geen hoger beroep open stond zijn daarom niet meegenomen in de berekening.

Tabel 13 Ontwikkeling hoger beroepspercentages

	2019 t/m 2021	2020 t/m 2022	2021 t/m 2023
Civiel recht ¹	10%	11%	11%
Bestuursrecht ²	42%	44%	44%
Strafrecht	12%	12%	11%

1 In de berekeningen van het hoger beroepspercentage civiel recht zijn de verstekvonnissen buiten beschouwing gelaten, omdat men daartegen vrijwel nooit in hoger beroep gaat. Ook los van de verstekvonnissen gaat men tegen de door de kantonrechter behandelde handelszaken relatief weinig in hoger beroep.

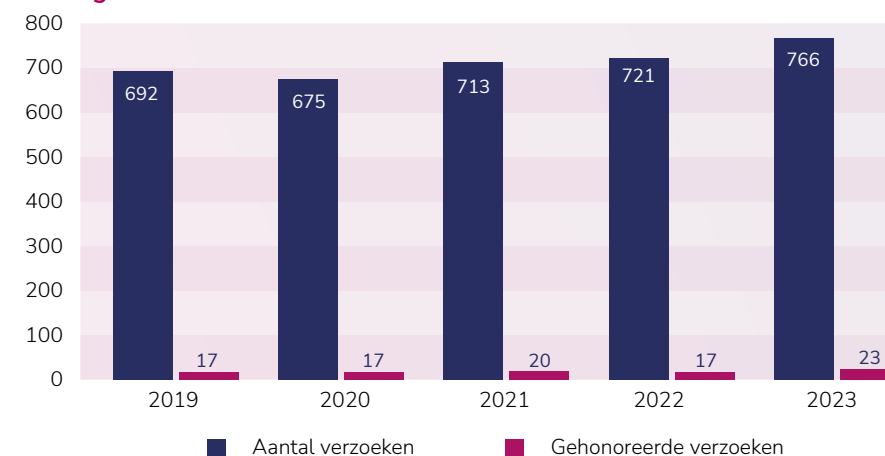
2 In de tabel is een correctie doorgevoerd ten opzichte van afgelopen jaren. Voorheen werd in de noemer het aantal zogeheten ex-Arob-zaken meegenomen, waarbij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State het appèlcollege is. In de teller was niet het corresponderende aantal zaken opgenomen dat bij de Raad van State is ingestroomd. De instroomgegevens bij de Raad van State zijn op dit moment niet bekend. Daarom zijn de corresponderende zaken uit de noemer gehaald. Het appèlpercentage stijgt daardoor van ongeveer 34 naar ongeveer 44 procent. Vreemdelingenzaken vormen geen onderdeel van dit appèlpercentage.

De hoger beroepspercentages tonen een stabiel beeld. Een verklaring voor de hoge mate waarin men in het bestuursrecht in hoger beroep gaat, kan zijn dat er vrijwel altijd een bezwaarfase aan het proces is voorafgegaan. Dus er blijven vooral zaken over waar bestuur en burger in een eerder stadium niet nader tot elkaar konden komen. In gevallen dat de uitspraak in eerste aanleg ongunstig uitviel voor de burger, speelt daarnaast een rol dat de burger die in hoger beroep gaat over het algemeen geen risico loopt op een voor hem ongunstiger uitspraak dan in eerste aanleg.

Wrakingsverzoeken en gehonoreerde wrakingsverzoeken

In Nederland heeft iedere burger recht op een onpartijdige rechter. Wie betrokken is in een rechtszaak en goede redenen heeft om te denken dat de rechter een zaak niet onpartijdig kan beoordelen, kan vragen deze rechter te laten vervangen door een andere rechter. We noemen dat een verzoek tot wraking.

De afgelopen jaren varieert het aantal wrakingsverzoeken tussen de 675 en 766 verzoeken per jaar (zie figuur 4). In 2023 werden 766 wrakingsverzoeken ingediend, waarvan 592 bij de rechtbanken, 139 bij de gerechtshoven, 30 bij de CRvB en 5 bij het CBb. Voor een uitsplitsing naar rechtsgebied en afdoeningswijze voor verzoeken uit 2023, zie tabel 14.

Figuur 4 Aantal wrakingsverzoeken en aantal gehonoreerde wrakingsverzoeken

De wrakingskamer beoordeelt of een rechter terecht wordt gewraakt. Deze kamer honoreert een wraking als de rechter in de betreffende zaak partijdig is of als er sprake is van schijn van partijdigheid. Dat zegt overigens niets over het functioneren van de betreffende rechter in andere zaken. Hij kan dus gewoon andere zaken blijven behandelen.

Slechts een gering deel van de wrakingsverzoeken wordt daadwerkelijk gehonoreerd, gemiddeld over de laatste 5 jaar tussen de 2 en 3 procent per jaar. In 2023 werden 23 wrakingsverzoeken toegewezen, zoals in figuur 4 en tabel 14 is te zien.

Tabel 14 Aantal wrakingsverzoeken 2023 met afdoeningswijze per rechtsgebied

	Strafrecht	Bestuursrecht	Civiel recht	Totaal
Toegewezen	11	2	10	23
Afgewezen	113	125	192	430
Niet ontvankelijk	34	63	114	211
Buiten behandeling	12	23	11	46
Berusting	3	3	6	12
Intrekking	15	11	18	44
Totaal ingediend	188	227	351	766

Klachten

Klachten als kwaliteitsindicator en het leereffect bij klachten

Het systeem van klachtbehandeling is een belangrijk onderdeel van kwaliteitszorg van de Rechtspraak. Het klachtensysteem is een instrument voor de Rechtspraak om feedback van de buitenwereld te krijgen. Van klachten kunnen en willen we leren. Door van klachten te leren kunnen we werkprocessen verbeteren. Door snel telefonisch contact te zoeken met een klager voelt hij of zij zich gehoord. Zowel gegrond als ongegrond verklaarde klachten hebben bij de gerechten geleid tot de introductie van verbeteringen. De oorzaken van klachten kunnen incidenteel zijn als gevolg van een individuele menselijke fout. In die gevallen wordt dit met de betreffende medewerker besproken en wordt gekeken hoe deze fout in de toekomst voorkomen kan worden. Klachten met een meer structureel karakter worden vaak binnen de teams besproken, zodat het hele team op de hoogte is van de situatie en herhaling voorkomen kan worden. Incidentele klachten kunnen ook wijzen op een structureel probleem, zoals onderbezetting of op werkprocessen die niet (meer) kloppen. Ook deze klachten worden breder opgepakt.

Klachtenregeling

Alle rechtbanken, gerechtshoven, het CBb en de CRvB (in totaal 17 gerechten) hebben een eigen klachtenregeling. Deze regelingen zijn gebaseerd op het gezamenlijk vastgestelde landelijke model voor de klachtenregeling van de Rechtspraak, maar kunnen per gerecht op details afwijken. Op basis van de regeling kan iedereen die vindt dat een gerecht of medewerker hem of haar niet correct heeft behandeld, een klacht indienen.

De uitspraak van een rechter kan geen onderwerp zijn van een klacht. Daar kan namelijk alleen een hogere rechter over oordelen. De klachtenprocedure zou anders een verkapt rechtsmiddel worden en daar is de klachtenprocedure niet voor bedoeld. Ook rechterlijke beslissingen van procedurele (procesrechtelijke) aard die de rechter tijdens of buiten een terechtzitting neemt, vallen buiten het bereik van het klachtrecht. De Raad heeft een eigen klachtenregeling. Voor de gerechten heeft het klachtrecht een leereffect: door klachten serieus te nemen, zorgvuldig te behandelen en verbeteringen door te voeren, kan voorkomen worden dat de oorzaak van de klacht blijft voortbestaan en dezelfde klachten terugkeren.

Ingediende klachten 2023

Ten opzichte van 2022 was er in 2023 een lichte stijging van het aantal ingediende klachten (van 2.743 naar 2.749). Burgers staan nog steeds kritisch ten opzichte van de overheid. De ervaring is dat burgers minder tolerant zijn en geneigd zijn sneller een klacht in te dienen. Ook worden door dezelfde klagers over hetzelfde incident soms meerdere klachten ingediend. Klagers die meerdere klachten indienen zijn er altijd geweest. De indruk is dat deze groep van klagers zijn contacten met het gerecht intensiveert. Evenals voorgaande jaren worden de meeste klachten ingediend in de categorieën rechterlijke beslissing en overige. De cijfers betreffen het totaal van de rechtbanken, gerechtshoven, CRvB en CBb.

Tabel 15 Ingediende klachten per onderwerp 2019-2023

Onderwerp	2019	2020	2021	2022	2023
Bejegening	277	256	290	200	235
Rechterlijke beslissing	735	747	816	765	732
Tijdsduur procedures	309	305	321	324	346
Administratieve fout	418	418	568	343	506
Andere instantie	-	-	-	-	165
Bereikbaarheid	-	-	-	-	71
Overig	777	793	854	1.111	694
Totaal	2.516	2.519	2.849	2.743	2.749

Toelichting op de klachten per categorie/onderwerp:

- In de categorie *bejegening* vallen klachten over alle medewerkers van het gerecht. Dat kan zijn bejegening door een rechter, medewerker, telefoniste of bode. Dergelijke klachten kunnen soms herleid worden naar partijdigheid van de rechter. Daarin heeft de wet apart voorzien, namelijk met het middel van wraking. Klagers wordt daarop gewezen. Bij klachten over bejegening door rechters wordt in voorkomende gevallen advies gevraagd aan een klachtadviescommissie.
- In de categorie *rechterlijke beslissingen* vallen klachten over zaken die behoren tot het rechterlijk domein en die niet in het kader van de klachtenprocedure kunnen en mogen worden behandeld. Er kan niet geklaagd worden over de inhoud, motivering, wijze van totstandkoming of uitblijven van een rechterlijke beslissing, met inbegrip van de in dat kader genomen beslissingen van procedurele aard. Klachten hiertegen zijn niet-ontvankelijk op grond van artikel 2 van de klachtenregeling en worden niet inhoudelijk behandeld. Zoals hierboven genoemd zijn voor dergelijke klachten rechtsmiddelen zoals hoger beroep mogelijk.
- In de categorie *tijdsduur procedure* vallen klachten over de duur van de procedure; deze zijn van organisatorische aard. De meeste klachten gaan over het uitblijven van een zittingsdatum of de lange doorlooptijd van een procedure. Wat dat laatste betreft is dit niet altijd te wijten aan het gerecht. Wettelijke

termijnen en de proceshouding van partijen, zoals het opgeven van veel verhinderdagen, spelen hierin ook een rol.

- De categorie *administratieve fout* omvat klachten die gaan over de administratieve verwerking van zaken. Hieronder valt bijvoorbeeld het niet reageren op verzoeken om terug te bellen, het zoekraken van stukken, het versturen van stukken naar derden, het niet ontvangen van stukken door een rechtzoekende, foutieve doorzending en het niet goed verwerken in het administratief systeem.
- In de categorie *andere instantie* vallen klachten die een andere (externe) instantie bevoegd is te behandelen. Deze klachten worden doorgestuurd naar de bevoegde instantie en de klager wordt hiervan op de hoogte gesteld.
- De categorie *bereikbaarheid* betreft klachten die gaan over de telefonische bereikbaarheid van het gerecht, het uitblijven van reacties op terugbelverzoeken, e-mails en dergelijke.
- In de categorie *overige* worden klachten geregistreerd over onderwerpen die niet ondergebracht kunnen worden in een van de andere categorieën. Gedacht moet worden aan klachten die eigenlijk verzoeken bevatten of hulpvragen zijn. Bijvoorbeeld over de toegankelijkheid van een gerechtsgebouw. Ook kunnen het klachten zijn die onduidelijk zijn of bestemd zijn voor andere instanties, zoals het OM, de politie, de orde van advocaten of een ander gerecht. Het komt regelmatig voor dat klachten ingediend worden tegen de bewindvoerder. Daar is een aparte procedure voor.

Niet inhoudelijk behandelde klachten

Een groot deel van de klachten wordt niet inhoudelijk behandeld, omdat het bijvoorbeeld gaat om een rechterlijke beslissing (die niet in het kader van de klachtenprocedure kan en mag worden behandeld) of omdat een andere instantie bevoegd is.

Hoewel een klacht over een rechterlijke beslissing in beginsel niet inhoudelijk behandeld wordt, wordt contact opgenomen met de klager om telefonisch uitleg te geven en te informeren over eventuele alternatieve mogelijkheden (bijvoorbeeld het gebruik van rechtsmiddelen). Hetzelfde geldt voor andersoortige klachten die niet inhoudelijk zijn behandeld, waarbij de klachtenfunctionaris toch regelmatig contact opneemt met de klager om uitleg te geven. Denk bijvoorbeeld aan klachten

die bestemd zijn voor andere instanties, zoals het OM of een ander gerecht. Deze klachten worden doorgaans na overleg met de bevoegde instantie doorgezonden. Klachten over bewindvoerders of curatoren worden overgedragen aan de betrokken rechter. Verder zijn het klachten die zijn opgelost door bemiddeling van de klachtenfunctionaris. Als de klager hiermee tevreden is, wordt de klacht vaak niet meer formeel aan het gerechtsbestuur voorgelegd.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de wijze van afdoening van de klachten in 2023.

Tabel 16 Inhoudelijk behandelde en de niet inhoudelijk behandelde klachten

Wijze van afdoening	Aantal	% van niet inhoudelijk behandelde klachten	% van totaal
Niet inhoudelijk behandeld	1.449	100%	53%
Niet bevoegd ex art. 2 klachtenregeling	222	15%	8%
Niet ontvankelijk ex art. 2 klachtenregeling	726	50%	26%
Buiten behandeling gelaten (ex art. 7 klachtenregeling)	157	11%	6%
Schikking of intrekking (informele afdoening)	344	24%	13%
Wijze van afdoening	Aantal	% van inhoudelijk behandelde klachten	% van totaal
Inhoudelijk behandeld totaal	1.300	100%	47%
Ongegrond	543	42%	20%
Gegrond	483	37%	17%
Geen oordeel	161	12%	6%
Niet ontvankelijk	113	9%	4%
Totaal	2.749		100%

Ongegrond omvat in deze context ook (niet) terecht of (on)juist. De overige inhoudelijk behandelde klachten zijn niet-ontvankelijk verklaard of er werd geen oordeel gegeven. Dit laatste komt voor wanneer het onderzoek onvoldoende bewijs oplevert om op basis daarvan een klacht wel of niet gegrond te kunnen verklaren.

Tabel 17 Ontwikkeling gegronde en ongegronde klachten

	Ongegrond (% van het inhoudelijk totaal)	Gegrond (% van het inhoudelijk totaal)
2023	42%	37%
2022	46%	38%
2021	48%	36%
2020	47%	36%
2019	41%	33%

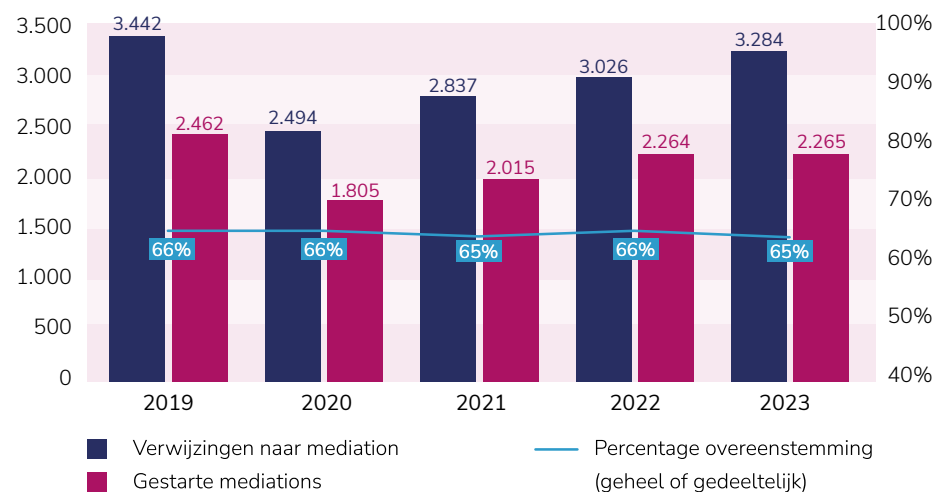
Mediations

Het aantal verwijzingen naar mediation is voor het derde jaar op rij gestegen. Met in totaal 3.284 verwijzingen was er in 2023 een toename van zo'n 8 procent ten opzichte van 2022. Deze toename is vooral te danken aan de rechtsgebieden waarin van oudsher het meest naar mediation wordt verwezen: familie- en jeugdzaken en straf met respectievelijk 1.390 (ruim 42 procent) en 1.568 (bijna 48 procent) verwijzingen.

Het percentage mediations dat met volledige of gedeeltelijke overeenstemming werd afgesloten is licht gedaald (van 66 naar 65,3 procent). Voor alle rechtsgebieden samen lag het percentage volledige overeenstemming (al dan niet met afspraken over schadevergoeding) op 58,1 procent en het percentage gedeeltelijke overeenstemming op 7,2 procent.

Een belangrijke reden voor het al jaren hoge slagingspercentage is het grote aandeel mediation in strafzaken. Mediations in dat rechtsgebied kenmerken zich in het algemeen door een korte doorlooptijd en een hoog slagingspercentage: 81,5 procent van de mediations in dit rechtsgebied werd in 2023 afgesloten met volledige overeenstemming tussen de partijen (al dan niet met afspraken over schadevergoeding).

Figuur 5 Mediations 2019-2023

Tabel 18 Mediations per rechtsgebied 2023

Totaal gerechten	Aantal verwijzingen	Gestarte mediations	Afgeronde mediations	Percentage volledige overeenstemming	Percentage overeenstemming met schadevergoeding (strafzaken)	Percentage gedeeltelijke overeenstemming	Percentage zonder overeenstemming
Bestuur	49	36	23	47,8%	0,0%	0,0%	52,2%
Civiel - familie en jeugd	1.390	1.172	1.045	42,8%	0,0%	12,2%	45,1%
Civiel - handel	167	142	111	32,4%	0,0%	8,1%	59,5%
Kanton	110	96	67	55,2%	0,0%	1,5%	43,3%
Straf	1.568	819	825	59,2%	22,3%	1,6%	17,0%
Totaal	3.284	2.265	2.071	49,2%	8,9%	7,2%	34,7%

6.2 WERKEN BIJ DE RECHTSPRAAK

Werken bij de Rechtspraak betekent werken in een professionele organisatie die gericht is op rechtvaardige, toegankelijke, tijdige en transparante rechtspraak, en die inspeelt op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel onze rechterlijke ambtenaren (rechters en raadsheren) als onze gerechtsambtenaren (zoals gerechtsjuristen, administratief medewerkers en medewerkers bedrijfsvoering) leveren hieraan een essentiële bijdrage. Zij zijn het kapitaal van de organisatie en daarom investeert de Rechtspraak in haar medewerkers. Voor de Rechtspraak is het belangrijk om de juiste medewerker op het juiste moment de juiste functie te laten vervullen.

6.2.1 Samenstelling personeelsbestand

In de onderstaande tabellen is de samenstelling van het personeelsbestand weergegeven. Daaruit blijkt dat de koers die is ingezet om het personeelsbestand van de Rechtspraak te versterken resultaat heeft gehad. In de afgelopen vier jaar is het aantal rechterlijke ambtenaren en gerechtsambtenaren toegenomen, met respectievelijk circa 170 fte's en 870 fte's. Deze uitbreiding van de capaciteit is nodig om te werken conform de professionele standaarden, om de werkdruk te verlagen en om de vervangingsvraag te beantwoorden die ontstaat door natuurlijk verloop.

Het aantal medewerkers dat werkt bij landelijke diensten is de afgelopen vier jaar met circa 400 fte's gegroeid. De verhouding tussen rechterlijke ambtenaren, gerechtsambtenaren en medewerkers bij landelijke diensten laat een lichte procentuele groei zien wat betreft de landelijke diensten. De voornaamste oorzaak hiervan is de groei bij de Informatievoorzieningsorganisatie (IVO) Rechtspraak.

De verwachting is dat het personeelsbestand van de Rechtspraak de komende jaren in omvang en samenstelling verder zal veranderen door de leeftijdsgebonden uitstroom, de noodzaak tot het verkorten van doorlooptijden, het wegwerken van achterstanden, de ontwikkelingen in zaakinstroom, de verdere invoering van professionele standaarden, de digitalisering en vermindering van de werkdruk.

Naast vergrijzing, toename van de complexiteit van zaken en veranderende wetgeving is de dalende inzetbaarheid van medewerkers ook een belangrijke oorzaak voor de groeiende behoefte aan personeel. Met de introductie van nieuwe verloffregelingen, overgangsregelingen en verruiming van bestaande regelingen, bijvoorbeeld op gebied van verlof(sparen) neemt de inzetbaarheid van medewerkers gestaag af en de personeelsbehoefte toe.

In 2023 zijn 17 gepensioneerde 70-plussers heringetreden als rechter-plaatsvervanger met een aanwijzing (circa 11 fte's). Zij hebben een tijdelijke aanstelling bij de Rechtspraak, in tegenstelling tot honorair rechter-plaatsvervangers, die op oproepbasis worden ingezet. In 2023 werkten circa 120 honorair rechter- of raadsheren-plaatsvervangers (circa tien fte's) die ouder zijn dan 70 jaar bij de Rechtspraak.

Het effect van de inzet van honorair rechter- en raadsheren-plaatsvervangers lijkt op basis van historische gegevens beperkt. Er zijn ongeveer 12 honorair rechter- en raadsheren-plaatsvervangers nodig om 1 fte te vullen. Gemiddeld werkt een honorair rechter-plaatsvervanger één zitting per maand. Het (relatieve) aantal zittingen dat de honorair rechter- en raadsheren-plaatsvervangers afdoet is de afgelopen jaren gedaald.

Tabel 19 Aantal medewerkers en fte's Rechtspraak 2019-2023

	2019		2020		2021		2022		2023	
	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte
Rechterlijke ambtenaren	2.488	2.305	2.562	2.372	2.609	2.416	2.636	2.451	2.661	2.477
% totaal	23%	23%	22%	23%	22%	22%	22%	22%	21%	22%
Gerechtsambtenaren direct	5.831	5.188	6.268	5.485	6.496	5.711	6.525	5.745	6.802	5.961
% totaal	53%	52%	54%	52%	54%	53%	53%	52%	54%	52%
Gerechtsambtenaren indirect	1.853	1.701	1.899	1.743	1.835	1.684	1.899	1.732	1.967	1.801
% totaal	17%	17%	16%	17%	15%	16%	16%	16%	15%	16%
Landelijke diensten*	870	816	934	876	1.107	1.045	1.170	1.107	1.278	1.210
% totaal	8%	8%	8%	8%	9%	10%	10%	10%	10%	11%
Landelijk totaal	11.042	10.010	11.663	10.476	12.047	10.856	12.230	11.035	12.708	11.449

* De landelijke diensten zijn: de Raad voor de rechtspraak (Rvdr), het Studiecentrum Rechtspleging (SSR), Informatievoorzieningsorganisatie (IVO) Rechtspraak en het Landelijk Dienstencentrum Rechtspraak (LDCR).

In de onderstaande tabel worden de in- en uitstroomontwikkelingen weergegeven:

Tabel 20 In- en uitstroom RA en GA in aantallen 2019-2023*

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom
Rechterlijke ambtenaren	93	99	154	92	159	117	152	112	155	141
Gerechtsambtenaren	1.147	1.038	1.533	895	1.371	1.020	1.436	1.252	1.763	1.263

* Inclusief landelijke diensten Rvdr, SSR, IVO en LDCR

Rechters en raadsheren in opleiding (rio's)

Zoals eerder vermeld, zet de Rechtspraak in op het versterken van de capaciteit. Een nieuwe rechter is echter niet direct volledig inzetbaar. Hij of zij zal eerst de opleiding tot rechter of raadsheer moeten doorlopen. Onderstaande tabel geeft weer hoeveel rechters en raadsheren momenteel in opleiding zijn.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen r(h)io's met beperkte werkervaring voordat zij in dienst komen (tussen minimaal twee en maximaal zes jaar werkervaring), en rio's met zes of meer jaar werkervaring elders¹¹. De eerste categorie volgt een opleiding van vier jaar, de laatste categorie volgt een op maat gemaakte opleiding afhankelijk van de voorervaring, variërend van minder dan één jaar tot en met drie jaar.

Tabel 21 Rechters en raadsheren in opleiding in dienst eind jaar 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Rio's met een opleiding t/m 3 jaar	119	146	181	202	198
Rio's met een opleiding van 4 jaar	73	69	65	63	58
aantal rio's in dienst eind jaar	192	215	246	265	256

Van Werk Naar Werk (VWNW)

Als gevolg van lokale reorganisaties, denk aan de herinrichting van een stafdienst of een aanpassing van de bedrijfsvoering, zijn in 2023 net zoveel medewerkers als VWNW-kandidaat in- als uitgestroomd. De Rechtspraak begeleidt hen zo goed en zorgvuldig mogelijk en conform het VWNW-beleid naar nieuw werk binnen of buiten de Rechtspraak. Eind 2020 werd de landelijke reorganisatie digitalisering beëindigd en zijn de 58 overgebleven kandidaten uit dit traject teruggeplaatst, vertrokken of hebben een andere functie gekregen.

11 Voor raadsheren geldt de eis dat zij ten minste 20 jaar werkervaring elders hebben opgedaan.

Tabel 22 Van Werk Naar Werk-kandidaten 2020-2023

Voortgang VWNW kandidaten	2020	2021	2022	2023
Aantal op 1 januari	72	9	5	5
Instroom	4	3	9	6
Uitstroom	67	7	9	6
VWNW-kandidaten einde jaar	9	5	5	5

6.2.2 Diversiteit

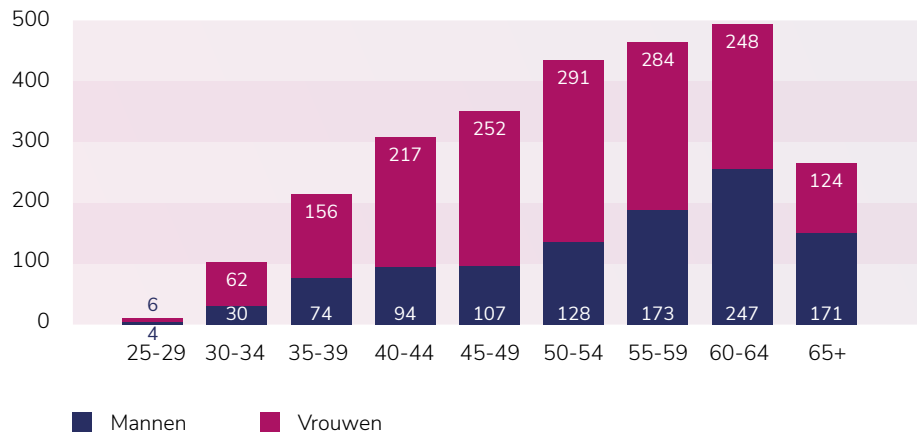
In onderstaande figuren volgen een aantal overzichten van de leeftijdsopbouw en de man-vrouwverhouding¹² binnen de Rechtspraak.

Leeftijdsopbouw en man-vrouwverhouding:

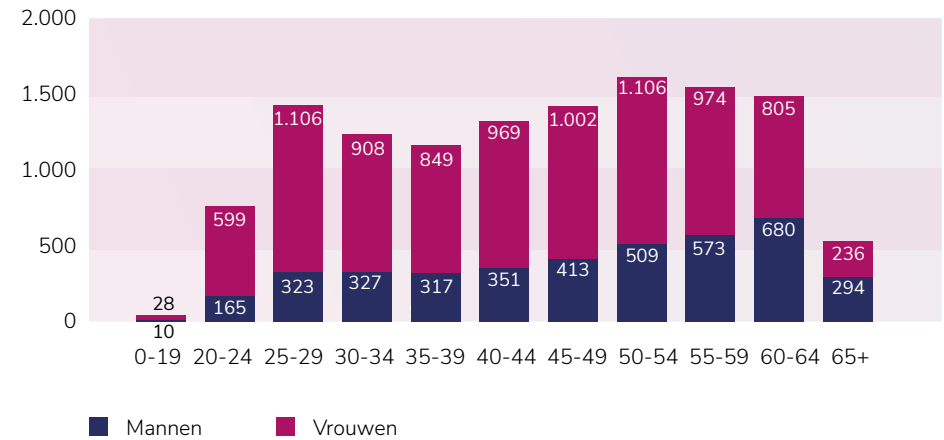
- Net als in voorgaande jaren zijn er meer vrouwelijke (61 procent) dan mannelijke rechters (39 procent). Dit geldt voor alle functies en vrijwel alle leeftijdscategorieën. Alleen in de leeftijdscategorie vanaf 65 jaar en ouder zijn mannen iets in de meerderheid;
- Gerechtsambtenaren zijn over het algemeen jonger dan rechterlijke ambtenaren. Ook onder gerechtsambtenaren zijn vrouwen ruimschoots oververtegenwoordigd (70 procent);
- Bij de rechtbanken, gerechtshoven en bijzondere colleges waren er in 2023 evenveel vrouwelijke als mannelijke presidenten.

12 In de personeelsadministratie van de Rechtspraak is alleen man-vrouw opgenomen; hierin komt 'anders' o.i.d. niet voor.

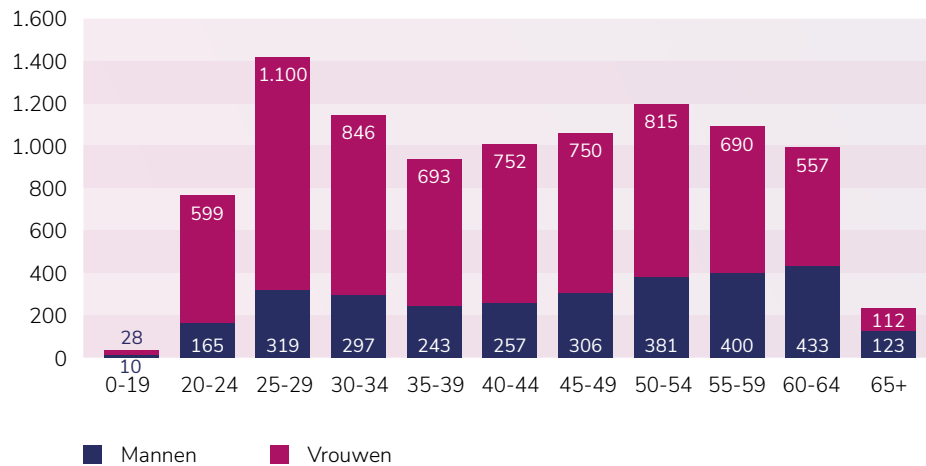
Figuur 6 Leefijdsopbouw rechterlijke ambtenaren 2023

Figuur 8 Leefijdsopbouw alle medewerkers 2023

Figuur 7 Leefijdsopbouw gerechtsambtenaren 2023

Tabel 23 Man-vrouw verhouding in functies als rechterlijk ambtenaar 2019-2023

Functies	2019			2020			2021			2022			2023		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
President (voorzitter van bestuur)	9	8	17	9	7	16	9	7	16	8	9	17	8	8	16
Bestuurders / team- en afdelingsvoorzitters	71	85	156	73	91	164	62	99	161	63	95	158	57	102	159
Raadsheer / senior raadsheer	257	282	539	267	284	551	256	292	548	262	305	567	279	310	589
Rechter / senior rechter (a)	574	992	1.566	583	998	1.581	601	989	1.590	581	994	1.575	580	1.012	1.592
Overige rechterlijke ambtenaren*	68	142	210	81	177	258	106	196	302	115	214	329	104	209	313
Totaal	979	1.509	2.488	1.013	1.557	2.570	1.034	1.583	2.617	1.029	1.617	2.646	1.028	1.641	2.669

* Overige rechterlijke ambtenaren betreft hoofdzakelijk rechterlijke ambtenaren in de volgende functies: (senior) gerechtsauditeur (tevens plaatsvervanger), rechter in opleiding.

6.2.3 Ziekteverzuim

In 2023 was het verzuim weer iets hoger dan in de voorgaande jaren. Daarmee heeft de ontwikkeling die eind 2021 werd gesignaleerd zich voortgezet. De toename van het verzuimpercentage heeft voornamelijk een relatie met de groei van psychische klachten, zo blijkt uit de rapportages van de arbodiensten en de personeelssamenstelling.¹³

De groei van het verzuim heeft de aandacht binnen de Rechtspraak, maar heeft nog niet geleid tot een reductie van het ziekteverzuim. Er is via diverse projecten gestuurd op een betere werkverdeling, goede werkprocessen, versterking van leiderschap en een gezonde werkomgeving. Dit alles zal de komende tijd moeten leiden tot een daling van het verzuimpercentage.

Tabel 24 Arbeidsverzuim¹⁴ 2019-2023

Functies	2019			2020			2021			2022			2023		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Gerechten*	4,3%	6,2%	5,5%	4,5%	6,0%	5,5%	4,4%	5,8%	5,3%	5,0%	6,9%	6,3%	5,0%	7,1%	6,4%
Landelijke diensten**	2,9%	5,5%	4,0%	3,0%	4,5%	3,6%	3,5%	5,4%	4,3%	3,5%	7,3%	5,2%	3,7%	7,2%	5,3%
Landelijk	4,1%	6,2%	5,4%	4,2%	5,9%	5,3%	4,2%	5,7%	5,2%	4,8%	7,0%	6,2%	4,8%	7,1%	6,3%

* Bij de gerechten gaat het om de rechterlijke ambtenaren (RA) en de gerechtsambtenaren (GA).

** Bij de landelijke diensten gaat het om het personeel bij de Rvdr, SSR, IVO en LDCR.

13 Het gaat hier om de gemiddelde leeftijd en man-vrouwverdeling. Deze kenmerken van de samenstelling van het personeelsbestand zijn van invloed op de hoogte van het verzuim (Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS).

14 Exclusief zwangerschapsverlof.

6.2.4 Integriteit

Integriteit is een van de kernwaarden van de Rechtspraak. De Rechtspraak heeft in 2023 onderstaande disciplinaire maatregelen moeten nemen.

De grondslag voor de maatregelen die zijn genomen ligt voor rechterlijke ambtenaren in wet- en regelgeving en voor gerechtsambtenaren in wet- en regelgeving en tevens in de cao Rijk.

Tabel 25 *Disciplinaire maatregelen 2019-2023*

Disciplinaire maatregelen	2019	2020	2021	2022	2023
Disciplinaire maatregel rechters en raadsheren waarvan:	3	2	0	0	3
Schriftelijke berisping in verband met de verwaarlozing van de waardigheid van het ambt, ambtsbezigheden of ambtsplichten	2	0	0	0	3
Ontslag op eigen verzoek, al dan niet op aandringen van het bestuur, i.v.m. een gecombineerde integriteitskwestie in de werk- en privésfeer	1	2	0	0	0
Disciplinaire maatregel rechters- en raadsheren plaatsvervangers waarvan:	1	1	1	0	0
Schriftelijke berisping in verband met de verwaarlozing van de waardigheid van het ambt, ambtsbezigheden of ambtsplichten	0	0	1	0	0
Ontslag op eigen verzoek, al dan niet op aandringen van het bestuur, in verband met een werkgerelateerde integriteitskwestie	1	0	0	0	0
Ontslag na handelen of nalaten waardoor ernstig nadeel is toegebracht aan de goede gang van zaken bij de Rechtspraak of het in haar te stellen vertrouwen	0	1	0	0	0
Disciplinaire maatregel rechters- en raadsheren in opleiding waarvan:	0	0	0	0	0
Schriftelijke berisping in verband met de verwaarlozing van de waardigheid van het ambt, ambtsbezigheden of ambtsplichten	0	0	0	0	0
Disciplinaire maatregel gerechtsambtenaren waarvan:	23	17	8	13	12
Voorwaardelijke schriftelijke berisping	0	0	0	0	0
Schriftelijke berisping	15	8	4	8	6
Overplaatsing	1	1	0	1	0
Schorsing met inhouding van bezoldiging	0	0	0	0	0
Schorsing	1	0	0	0	0
Voorwaardelijk strafontslag	2	0	0	0	0
Beëindiging dienstverband	2	8	4	4	6
Financiële afdoening	2	0	0	0	0

6.2.5 Bezoldiging bestuurders

De Raad kiest voor transparantie ten aanzien van de bezoldiging van bestuurders door middel van het hieronder opgenomen overzicht. De bezoldiging is gebaseerd op de bezoldigingsbegrippen van de Wet normering topinkomens (WNT). Als bestuurders zijn gedefinieerd: de leden van de Raad, de leden van de gerechtshoven, de voorzitter van het college van bestuur SSR, de directeuren van de landelijke diensten Informatievoorzieningsorganisatie (IVO) Rechtspraak en het Landelijk Dienstencentrum Rechtspraak (LDCR), en de directeur van het Bureau van de Raad. Het beleid van de Raad is om geen bezoldigingen boven de algemene wettelijke WNT-norm toe te kennen (2023: 223.000 euro).

Tabel 26 *Bezoldiging bestuurders*

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Werkgevers-deel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar	Datum einde dienstverband in het boekjaar	Omvang dienstverband	Dienstbetrekking	Persoonlijke norm	Ontslagvergoeding	Motivering overschrijding (indien van toepassing)
Raad voor de rechtspraak	Voorzitter	dhr. mr. H.C. Naves	194.931	-	22.620	217.551	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Raad voor de rechtspraak	Lid	mw. mr. A.A.E. Dorsman	182.197	-	22.568	204.765	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Raad voor de rechtspraak	Lid	dhr. mr. P.W.E.C. Pulles	165.468	-	22.500	187.967	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Raad voor de rechtspraak	Lid	dhr. A. Kerkvliet RE RA	58.985	-	5.636	64.620	02-10-2023	31-12-2023	1,06	Ja	56.208	n.v.t.	*1
Raad voor de rechtspraak	Lid	mw. drs. C. Euving MPA	32.962	-	3.897	36.859	30-10-2023	31-12-2023	1,11	Ja	38.490	n.v.t.	n.v.t.
Raad voor de rechtspraak	Lid	dhr. drs. P. Arnoldus	147.894	-	18.788	166.682	01-01-2023	01-11-2023	1,00	Ja	185.731	n.v.t.	n.v.t.
College van Beroep voor het bedrijfsleven	Voorzitter gerechtshofbestuur	dhr. mr. drs. T.G.M. Simons	196.992	99	22.620	219.711	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
College van Beroep voor het bedrijfsleven	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. R.M.L. Koopmans	180.978	69	22.555	203.602	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
College van Beroep voor het bedrijfsleven	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. A.M.H. Hendriks MBA	28.415	29	4.936	33.380	01-10-2023	31-12-2023	0,89	Ja	49.962	n.v.t.	n.v.t.
Centrale Raad van Beroep	Voorzitter gerechtshofbestuur	dhr. mr. T. Avedissian	192.125	-	22.601	214.726	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Centrale Raad van Beroep	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. drs. J.C. Boeree	159.303	-	22.482	181.786	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Centrale Raad van Beroep	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. drs. E. Storm	-	-	-	127.834	09-01-2023	31-12-2023		Nee	305.352	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Amsterdam	Voorzitter gerechtshofbestuur	mw. mr. E. de Greeve	153.664	-	22.551	176.215	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Amsterdam	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. W.F. Groos	156.393	-	22.527	178.920	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Werkgevers-deel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar	Datum einde dienstverband in het boekjaar	Omvang dienstverband	Dienstbetrekking	Persoonlijke norm	Ontslagvergoeding	Motivering overschrijding (indien van toepassing)
Gerechtshof Amsterdam	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. drs. I. van de Velde	113.231	5	19.162	132.399	01-01-2023	31-12-2023	0,89	Ja	198.222	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden	Voorzitter gerechtshofbestuur	mw. mr. Z.J. Oosting	172.912	-	22.538	195.450	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. E. Bongers	159.303	1.464	22.482	183.250	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden / Raad voor de rechtspraak	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. mr. H. Rappa-Velt	165.567	1.437	22.546	189.550	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Den Haag	Voorzitter gerechtshofbestuur	mw. mr. M.W. Koek	167.261	-	22.538	189.798	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Den Haag	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. dr. V. Mul	159.303	-	22.482	181.786	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof Den Haag	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. drs. G.H.A. Bouchlas MPA	101.437	139	19.625	121.201	15-02-2023	31-12-2023	1,00	Ja	195.506	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof 's-Hertogenbosch	Voorzitter gerechtshofbestuur	dhr. mr. G. Tangenberg	181.178	-	22.569	203.748	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof 's-Hertogenbosch	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. E.A.M. Scheij	159.303	-	22.481	181.784	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Gerechtshof 's-Hertogenbosch	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. mr. E.M.M. Cardinaal	43.486	181	7.469	51.137	01-09-2023	31-12-2023	1,00	Ja	74.536	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Amsterdam / Rechtbank Overijssel	Voorzitter gerechtshofbestuur	dhr. mr. H.J.H. van Meegen	168.489	-	22.515	191.004	01-10-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Amsterdam	Voorzitter gerechtshofbestuur	mw. mr. C.M. Wiertz-Wezenbeek	138.633	-	16.903	155.536	01-01-2023	01-10-2023	1,00	Ja	166.791	n.v.t.	n.v.t.

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Werkgevers-deel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar	Datum einde dienstverband in het boekjaar	Omvang dienstverband	Dienstbetrekking	Persoonlijke norm	Ontslagvergoeding	Motivering overschrijding (indien van toepassing)
Rechtbank Amsterdam	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. drs. S.F. van Merwijk	162.363	-	22.489	184.852	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Amsterdam	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. E.J.H.S. Flipse MPA	146.455	-	22.454	168.909	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Den Haag	Voorzitter gerechtshof	mw. mr. R.G. de Lange-Tegelaar	173.411	-	22.538	195.949	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Den Haag	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. J. Visser	168.185	-	22.527	190.713	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Den Haag	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. mr. M.V. Baas- van Vloten	139.762	24	22.459	162.245	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Limburg	Voorzitter gerechtshof	mw. mr. M.M. Bijker-Veen	167.195	-	22.515	189.710	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Limburg	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. F. Machiels	172.953	146	22.506	195.605	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Limburg	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. drs. R.J.A. Lichtenberg	124.627	-	20.839	145.466	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Gelderland	Voorzitter gerechtshof	dhr. mr. R.C.C. van Leest	184.757	483	22.564	207.804	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Gelderland	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. S.H. Bokx-Boom	151.769	-	22.452	174.221	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Gelderland	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. E. Jonasse	141.539	-	22.320	163.859	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Midden-Nederland	Voorzitter gerechtshof	mw. mr. P.E.M. Messer-Dinnissen	167.195	64	22.514	189.773	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Midden-Nederland	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. A.M. Verhoef	151.769	98	22.452	174.318	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Werkgevers-deel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar	Datum einde dienstverband in het boekjaar	Omvang dienstverband	Dienstbetrekking	Persoonlijke norm	Ontslagvergoeding	Motivering overschrijding (indien van toepassing)
Rechtbank Midden-Nederland	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. I.C. Tijsseling	127.385	-	21.558	148.943	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Holland	Voorzitter gerechtshof	dhr. mr. drs. J.W. Moors	167.195	-	22.525	189.720	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Holland	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. A.C. Schroten	164.598	-	22.451	187.048	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Holland	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. drs. T.P. Voskuil	135.637	-	22.432	158.069	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Nederland	Voorzitter gerechtshof	dhr. mr. A.R. van der Winkel MPM	191.201	324	22.599	214.123	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Nederland	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. A.F. Gerding	39.212	21	5.601	44.834	01-10-2023	31-12-2023	1,04	Ja	55.597	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Nederland	Rechterlijk bestuurslid	dhr. mr. A. Ploeger	124.712	399	19.571	144.682	01-01-2023	01-11-2023	1,11	Ja	185.731	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Noord-Nederland	Niet-rechterlijk bestuurslid	mw. mr. M.P. de Wilde	141.539	-	22.320	163.859	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Oost-Brabant	Voorzitter gerechtshof	mw. mr. S. Sicking-Sluis	167.195	-	22.515	189.711	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Oost-Brabant	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. W.J. Vierveijzer	97.181	-	14.478	111.659	01-05-2023	31-12-2023	1,00	Ja	149.073	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Oost-Brabant	Niet-rechterlijk bestuurslid	dr. ir. R.E. Grift	127.385	-	22.019	149.404	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Overijssel	Rechterlijk bestuurslid (waarnemend voorzitter)	mw. mr. W.P.M. Elderman	155.109	-	22.465	177.574	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Werkgevers-deel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar	Datum einde dienstverband in het boekjaar	Omvang dienstverband	Dienstbetrekking	Persoonlijke norm	Ontslagvergoeding	Motivering overschrijding (indien van toepassing)
Rechtbank Overijssel	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. M.F. van de Streek	127.385	-	21.558	148.943	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Rotterdam	Voorzitter gerechtshof	mw. mr. J. Mendlik	181.865	-	22.569	204.433	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Rotterdam	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. J.J. Willemsen	168.154	-	22.511	190.664	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Rotterdam	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. P. de Boer	145.400	-	22.320	167.720	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Voorzitter gerechtshof	dhr. mr. J. B. van den Beld	173.810	-	22.534	196.344	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Rechterlijk bestuurslid	mw. mr. Th. van de Poll	160.200	-	22.479	182.679	01-01-2023	31-12-2023	1,06	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Niet-rechterlijk bestuurslid	dhr. drs. W. Wijbrands	127.385	64	21.558	149.006	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Studiecentrum Rechtspleging	Voorzitter College	mw. mr. drs. M.J. Blaisse	185.773	60	22.576	208.408	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
LDCR	Directeur	mw. mr. L. van der Sloot-van der Zwaard	145.253	4.102	22.418	171.773	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
Bureau Raad voor de rechtspraak	Directeur	dhr. drs. O.F.J. Welling	138.747	4.102	22.459	165.307	01-01-2023	31-12-2023	1,00	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.
IVO Rechtspraak	Directeur / CIO	dhr. mr. drs. J.W. Duijzer	164.639	-	22.521	187.161	01-01-2023	31-12-2023	1,11	Ja	223.000	n.v.t.	n.v.t.

1 Dit betreft een optische overschrijding van de persoonlijke norm. Er is geen sprake van een onverschuldigde betaling, omdat de gedane uitbetaling IKB berust op en wordt opgebouwd op grond van een dienstbetrekking met de rechtspersoon Staat der Nederlanden gedurende het volledige kalenderjaar. Het uitbetaalde bedrag, zoals hier verantwoord, bevat 9 maanden opbouw in de vorige functie van betrokkene die door het ministerie van BZK verantwoord wordt in de WNT-verantwoording 2023 in het departementaal jaarverslag. In totaliteit is op jaarbasis is geen sprake van overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

6.3 BEDRIJFSVOERING

6.3.1 Ontwikkelingen in financieel perspectief

In 2023 is de prijsperiode 2023-2025 van start gegaan. De afspraken uit het prijsakkoord 2023-2025 zijn verwerkt in de prijzen en bijdragen. De afspraken zoals overeengekomen tussen de Rechtspraak en de minister voor Rechtsbescherming zijn ter kennisname aan het parlement aangeboden en derhalve openbaar (Kamerstukken 36200-VI, nr. 5).

Samenvattend is afgesproken dat de Rechtspraak een oplopende reeks van 122 miljoen euro in 2023 tot ongeveer 155 miljoen euro structureel vanaf 2025 aan extra middelen krijgt (exclusief compensatie voor stijgende lonen en prijzen). Dit geld wordt ingezet om meer rechters, raadsheren en ander personeel aan te trekken. Ook ontvangt de Rechtspraak per zaak meer geld als gedeeltelijke compensatie voor de werklastgevolgen van wetsvoorstellen en beleidswijzigingen die nog niet in de prijzen en bijdragen waren verwerkt. Verder zijn middelen ter beschikking gesteld voor de kwaliteit van rechtspreken. Dit wordt onder andere gebruikt om extra tijd voor reflectie mogelijk te maken en voor projecten in het kader van maatschappelijk effectieve rechtspraak. Daarnaast is extra geld beschikbaar voor bedrijfsvoering, digitalisering en innovatie. De bekostigingssystematiek, zoals ingevoerd in 2020 en waarbij de Rechtspraak voor een deel wordt bekostigd op basis van een variabele bijdrage en voor een deel via een vaste bijdrage, is gehandhaafd. Hierdoor is de Rechtspraak minder afhankelijk van fluctuaties in aantallen zaken.

De baten in 2023 waren bijna 1,37 miljard euro. Dit is ongeveer 75 miljoen euro meer dan oorspronkelijk begroot, vooral door de toevoeging van middelen ter compensatie van de loon- en prijsontwikkeling die de Rechtspraak standaard lopende het jaar ontvangt van het ministerie van JenV. Per saldo ging dit om ongeveer 59 miljoen euro. Daarnaast is in 2023 een bedrag van 7,5 miljoen euro extra aan bijdrage ontvangen voor Preventie met gezag (wijkrechtspraak) conform de prijsafspraken 2023-2025 (zie ook paragraaf 4.3).

Voor het overige gaat het om kleinere bedragen voor onder andere financiering van extra beroepszaken bij het CBb naar aanleiding van de door het kabinet verstrekte coronasteun aan bedrijven, extra middelen voor megazaken in het strafrecht en gelden voor de vernieuwing van het Wetboek van Strafvordering. De totale lasten van de Rechtspraak waren ongeveer 77 miljoen euro hoger dan begroot. Dit komt grotendeels door de gestegen lonen en prijzen. Het resultaat van de Rechtspraak zonder hardheidsclausules (zie onder) betreft een tekort van ongeveer 19,8 miljoen euro, met als gevolg een negatief eigen vermogen van dezelfde omvang, aangezien het eigen vermogen bij de start van 2023 nul was.

Op basis van de gerealiseerde productieaantallen, de productieafspraken, de geldende prijzen inclusief de loon- prijsbijstelling 2023 en het overeengekomen afrekenpercentage van 70 procent, zou de Rechtspraak een totaalsaldo meer- en minderwerk van 18 miljoen euro moeten storten in de egaliseringsreserve. Dat is grotendeels de verklaring voor het negatieve resultaat. Daarom is tussen de minister voor Rechtsbescherming en de Raad afgesproken dat op basis van artikel 21 van het Besluit financiering rechtspraak 2005 (Bfr 2005), de zogeheten hardheidsclausule van toepassing wordt verklaard. Hieronder wordt omschreven hoe deze hardheidsclausule is opgebouwd en hoe de afrekening over 2023 is vormgegeven.

De instroom bleef in 2023 bij de meeste productgroepen achter bij de ramingen. De productie lag op totaalniveau weliswaar onder de afspraak, maar was per saldo een fractie hoger dan de totale instroom aan zaken.

De Rechtspraak is met haar partners in de keten overeengekomen om in het strafrecht een alternatieve werkwijze te hanteren. Het gevolg hiervan is dat meer zaken door het OM worden afgedaan. Hierdoor steeg echter wel de gemiddelde zaakswaarde en daarmee de gemiddelde werklast en kosten per zaak. Dit komt omdat alleen de relatief zwaardere zaken bij de Rechtspraak instroomden. De afspraak om dit te financieren door een hogere productieafpraak te maken voor de productgroep straf (zowel in eerste als tweede aanleg) is in samenhang met

een hardheidsclausule in het prijsakkoord 2023-2025 gehandhaafd. Over 2023 worden de productgroepen straf gerechtshoven en straf rechtbanken daarom niet afgerekend.

Als de productgroepen straf buiten beschouwing wordt gelaten (zie boven), is het verdere beeld heterogeen. Zo is bij vier productgroepen de productie-afsprake behaald en zelfs meerwerk gerealiseerd. Deze vier productgroepen worden afgerekend. Voor de productgroep familie rechtbanken geldt dat noch de afspraak is behaald, noch een deel van de werkvoorraad is afgebouwd. Ten aanzien van de productgroep handel gerechtshoven geldt dat de afspraak niet is gehaald en dat er slechts enkele tientallen zaken van de werkvoorraad zijn afgebouwd. Het gerealiseerde minderwerk van deze twee productgroepen wordt betrokken bij de afrekening. Bij de vier overige productgroepen is de afspraak weliswaar niet gehaald, maar kwam dat vooral omdat de instroom van zaken achterbleef. Bij deze productgroepen is ook een deel van de werkvoorraad afgebouwd. Derhalve is voor deze vier productgroepen een hardheidsclausule overeengekomen en zullen worden afgerekend. Zie voor de cijfers per productgroep paragraaf 6.3.7, alsmede de toelichting op egalisatierekening binnen het hoofdstuk jaarrekening (hoofdstuk 7).

Bovenstaande resulteert in een totale hardheidsclausule van 19,8 miljoen euro (16,8 miljoen euro productgroepen straf, 3 miljoen euro overige productgroepen) en in per saldo meerwerk ter waarde van 1,8 miljoen euro.

Na verwerking van de afrekening als hierboven beschreven, heeft de Rechtspraak een eigen vermogen van nul miljoen euro. Het per saldo meerwerk ter hoogte van 1,8 miljoen euro wordt ten laste van de egalisatierekening gebracht. De egalisatierekening staat daarna op een stand van 17,9 miljoen euro.

6.3.2 Verwachtingen

2024 is het tweede jaar van de prijsperiode. De prijzen en bijdragen gaan licht omhoog, conform de prijsafspraken waarbij in 2024 ongeveer 15 miljoen euro extra beschikbaar is. Voor de jaren daarop geldt dat de bijdrage met nog eens ongeveer 20 miljoen euro omhooggaat. Dit is exclusief compensatie voor stijgende lonen en prijzen.

Aangezien de bijdrage voor ongeveer 60 procent afhankelijk is van het aantal zaken, zijn de ramingen voor de aantallen (berekend met het Prognosemodel Justitiële Ketens en de Meerjaren Productie Prognose, respectievelijk PMJ en MPP) ook van groot belang voor de hoogte van de te besteden middelen. Voor 2024 kent het PMJ (alles behalve vreemdelingenkamers) geen extreme uitkomsten in vergelijking met 2023. Voor het MPP (vreemdelingenkamers) geldt dat er sinds 2023 een nieuwe en hogere basis lijkt te ontstaan met bijbehorende hogere bijdrage. De coronajaren met hun onvoorziene periodes van lage instroom en lage productie liggen achter ons. Ook in de toekomst kunnen echter sterke afwijkingen tussen ramingen van aantallen en daadwerkelijke instroom en productie voor meer- of minderwerk zorgen. De verwachting is dat de afwijking in het algemeen kleiner zullen zijn, aangezien de ramingsmodellen in stabielere tijden betere voorspellingen afgeven dan gedurende (acute) crisissituaties. Dit is ook direct te zien aan het eerste niet-coronajaar (2023) waarin het minderwerk (exclusief straf, waar aparte afspraken voor gelden) een fractie was van wat het in 2022 was.

Wel blijft het risico dat de productie negatief wordt beïnvloed door het huidige te lage aantal rechters en raadsheren, plus het feit dat er relatief veel rechters en raadsheren in opleiding zijn. Daarnaast blijft er een hoge ervaren werkdruk onder zowel rechters als bij ondersteuning. Aannemelijk is dat het terugbrengen hiervan zorgt voor extra kosten. Volgens afspraak uit het cao-akkoord Rechterlijke Macht 2023 is een onafhankelijke verkenner aangesteld, die voorstellen zal doen om de ervaren werkdruk te verminderen. Momenteel zijn die voorstellen nog onbekend. Daarna zal in 2024 onder meer in cao-verband verdere besluitvorming noodzakelijk zijn omtrent de aanbevelingen van de verkenner.

Ten aanzien van de vaste bijdrage in de kosten (onafhankelijk van productie) is vooralsnog de inschatting dat met toevoeging van middelen uit de prijsafspraken hier geen grote tekorten ontstaan. Dit neemt niet weg dat op bepaalde gebieden ambities blijven bestaan die niet vanzelf op financiële dekking kunnen rekenen. Daarnaast heeft ook de Rechtspraak last van de huidige krapte bij het Rijksvastgoedbedrijf en in de bouwsector, waardoor huisvestingsprojecten niet altijd volgens planning worden gerealiseerd met mogelijke financiële gevolgen op de langere termijn. Verder ondervindt de Rechtspraak net als andere organisaties de consequenties van de huidige geopolitieke situatie op de economie en financiën. Zo is er nog steeds sprake van hoge prijzen en daarmee samenhangende hoge inflatiecijfers, al vallen die in vergelijking met een jaar geleden mee. De bijdrage aan de Rechtspraak wordt automatisch via een rijksbreed geldende systematiek gecompenseerd voor loon- en prijsstijgingen. Daarom hebben deze stijgingen geen of slechts een geringe invloed op het financiële resultaat van de Rechtspraak.

De minister en de Raad zullen bij een dreigend tekort wat resulteert in een negatief eigen vermogen conform Bfr 2005 met elkaar overleggen hoe dit te mitigeren. Derhalve is de continuïteit van de Rechtspraak gewaarborgd.

6.3.3 Datalekken

In totaal zijn in 2023 236 datalekken gemeld, waarvan 15 gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP); 21 gemeld bij de AP en bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad (PG-HR); en 200 gemeld bij de PG-HR.

De meeste datalekken zijn adresseringsfouten. Te denken valt aan omwisseling van stukken, verkeerde bijlagen in de envelop, verkeerde adressering en verkeerde bezorging door PostNL.

6.3.4 Wet open overheid (Woo)

Op 1 mei 2022 is de Wet open overheid (Woo) in werking getreden. Bij de Rechtspraak vallen de Raad en haar landelijke diensten en het College van afgevaardigden onder de werking van de Woo.

In 2023 zijn in totaal 38 Woo-besluiten genomen, waarvan 23 besluiten op verzoeken die in 2023 zijn ingediend en 14 besluiten op verzoeken uit 2022. Dat is een lichte stijging van het aantal genomen besluiten ten opzichte van 2022 (28 besluiten). De Raad heeft 36,8 procent van de verzoeken afgewezen vanwege het niet beschikken over de gevraagde informatie (14 verzoeken). Het merendeel van de verzoeken wordt binnen de termijn afgehandeld.

Er zijn geen ingebrekestellingen ontvangen, noch beroepen vanwege niet tijdig beslissen (dus ook geen dwangsommen opgelegd). De Raad heeft drie bezwaarschriften ontvangen. Deze bezwaarschriften zijn overeenkomstig het advies van de bezwaaradviescommissie ongegrond verklaard. Er zijn geen inhoudelijke beroepsprocedures geweest.

6.3.5 Medezeggenschap

De centrale ondernemingsraad (cor) is op het terrein van de medezeggenschap de gesprekspartner van de Raad. In 2023 hebben de cor en de Raad negen keer met elkaar overlegd.

De Raad heeft acht instemmingsverzoeken en drie (gebundelde) adviesaanvragen aan de cor voorgelegd. De instemmingsverzoeken gingen onder andere over het Handboek Landelijke Selectiecommissie Rechter (LSR) en de rijksbrede pilot bhv-app. Adviesaanvragen gingen onder andere over verlenging van de landelijke inloopkamer en projecten in het kader van digitale toegang in het derde en vierde kwartaal van 2023.

In 2023 is constructief samengewerkt. Na intensief overleg en (gedeeltelijke) instemming door de cor is bijvoorbeeld de Handreiking werkgeversverantwoordelijkheid mentaal belastend werk tot stand gekomen. Deze biedt de gerechten handvatten om invulling te geven aan het goede gesprek met werknemers over eventueel noodzakelijke (veiligheids)maatregelen op maat. Ook de exitmonitor (een vragenlijst die vertrekkende medewerkers ontvangen over hun ervaringen en vertrekredenen) is na instemming door de cor geïmplementeerd. De Rechtspraak kan de verkregen inzichten gebruiken voor interventies op het gebied van onder andere loopbaanontwikkeling. Daarnaast heeft het Presidenten-Raad Overleg (PRO) op initiatief van de cor beleid vastgesteld over een loopbaanpad van gerechtsjurist naar rechter. De cor heeft op 29 december 2023 ingestemd met dit voorgenomen besluit, dat in het overleg tussen de Raad en het dagelijks bestuur Presidentenvergadering op 10 januari 2024 is omgezet naar een definitief besluit.

6.3.6 Risico's en beheersmaatregelen

Risicobereidheid

De samenleving verandert snel en stelt de Rechtspraak voortdurend voor nieuwe uitdagingen. In haar missie en visie is verwoord waar de Rechtspraak op de langere termijn voor staat. Het is ons beeld van een succesvolle toekomst. De Rechtspraak zet zich volop in voor het verwezenlijken van haar visie en de daaruit voortvloeiende Agenda van de Rechtspraak en koppelt mogelijke risico's en beheersmaatregelen daarom rechtstreeks aan de visie: de Rechtspraak is rechtvaardig, toegankelijk, tijdig en transparant en speelt in op maatschappelijke ontwikkelingen.

De risicobereidheid van de Rechtspraak kan als risiconutraal worden getypeerd. De Rechtspraak is bereid risico's te lopen als de kans op risico's beperkt is en/of de middelen om die risico's te beheersen niet beschikbaar zijn. Met ketenpartijen wordt afgestemd over risico's. Op de aspecten zoals genoemd in de missie en visie heeft de Rechtspraak een kwaliteitssysteem ontwikkeld om risico's te beperken.

Voor de Rechtspraak zijn onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit en deskundigheid de belangrijkste kernwaarden. Deze kernwaarden komen naar voren in de missie en vertalen zich ook in de bedrijfsvoering.

Voorgedane risico's in 2023

Als we terugkijken op 2023, dan moet we vaststellen dat een deel van de vooraf geïdentificeerde risico's zich helaas heeft voorgedaan. Daarnaast deden zich ook nieuwe risico's voor:

- In 2023 was de rechterlijke capaciteit niet voldoende om alle zaken binnen de beoogde doorlooptijden af te doen. Het werken met professionele standaarden zorgt in de praktijk voor druk op het werkproces. Werken conform die kwaliteitsstandaarden vraagt om meer tijd, en die ontbreekt regelmatig. In 2020 is de Rechtspraak begonnen met het werven van meer rechters in opleiding. Voor een aantal soorten functies, bijvoorbeeld binnen de bedrijfsvoering, blijft het moeilijk om aan voldoende geschikt personeel te komen;
- Bij het gerechtshof Den Haag is aan het licht gekomen dat een raadsheer, tevens teamvoorzitter, mogelijk onrechtmatig heeft gehandeld in een aantal uitspraken tot niet-ontvankelijkverklaring na in 2022 en 2023 gehouden strafrolzittingen. De registratie van de verkeerd geboekte zaken is achteraf gecorrigeerd. De Raad laat in 2024 een onafhankelijk extern onderzoek uitvoeren naar aanleiding van de gebeurtenissen, om uit te kunnen sluiten dat deze werkwijze ook bij andere gerechten is toegepast;
- De Belastingdienst heeft opnieuw een naheffing opgelegd in verband met de fiscale bovenmatigheid van bepaalde, uit de cao Rechterlijke Macht voortvloeiende, vergoedingen van rechterlijke ambtenaren;
- Diverse oorzaken, waaronder bijvoorbeeld stikstofproblematiek, netcongestie en een oplopende spanning tussen capaciteit en werkvoorraad bij het Rijksvastgoedbedrijf, hebben tot vertraging in de realisatie van nieuwbouw, renovatie en groot onderhoud bij onze gerechtsgebouwen geleid. Oplopende bouwkosten van nieuwbouw zullen op termijn ook leiden tot hogere structurele huisvestingskosten voor de Rechtspraak;

- In 2023 ondervond de Rechtspraak digitale dreigingen. We hadden onder meer te maken met een DDoS-aanval vanuit het buitenland. Daarom blijven we investeren in een modern informatievoorzieningslandschap en werken we aan onze weerbaarheid tegen cybercriminaliteit. Zo hebben we een succesvolle uitwijktest gehouden. Met deze omvangrijke test controleren we jaarlijks of we in staat zijn om de hele keten van systemen en data over te zetten naar een ander datacentrum. Zo weten we zeker dat we de continuïteit van de Rechtspraak kunnen waarborgen als er bijvoorbeeld een grote brand is of een cyberaanval. Daarnaast werken we aan bewustwording van Rechtspraakmedewerkers, zoals een campagne om je beeldscherm te vergrendelen of door regelmatig een phishing-test te doen;
- Over 2023 was Rechtspraakbreed sprake van een relatief hoog ziekteverzuim. Er is in bestuurlijke overleggen tussen de Raad en de gerechten aandacht voor het ziekteverzuim en is er aandacht voor de mentale gezondheid van het personeel. Dit heeft helaas nog niet geresulteerd in een verlaging van het verzuim.

Risico	Beheersmaatregel
Rechtvaardig	
<p><i>Onvoldoende rechtsbescherming</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Onvoldoende rechtsbescherming bieden door het afdoen van minder zaken, het ontbreken van een instrumentarium voor maatwerk of beperkte middelen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit de Agenda van de Rechtspraak bestuurlijke prioriteit leggen bij rechtvaardige rechtspraak en van daaruit activiteiten ontplooiën gericht op het bieden van voldoende rechtsbescherming.
<p><i>Onvoldoende rechtsbescherming</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Als gevolg van de behandeling van zaken waarbij het overheidsoptreden door de samenleving kritisch wordt gevolgd, kan de onafhankelijkheid van de Rechtspraak onder druk komen te staan doordat de Rechtspraak vaker door de burger als onderdeel van het systeem van de uitvoerende macht wordt gezien. 	<ul style="list-style-type: none"> • In- en extern de kernwaarden van de Rechtspraak uitdragen. • Gesignaleerde problemen in de uitvoering van wetgeving bespreekbaar maken in gesprekken tussen staatsmachten. • Reflecteren, intervisie en het hanteren van professionele standaarden.
<p><i>Beslissingen Hoge Raad en Europese hoven</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Besluiten van Hoge Raad of Europese hoven met effect op rechtspraak(processen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kritisch ontwikkelingen volgen en indien nodig de hogere kosten als gevolg van deze uitspraken claimen bij het ministerie van JenV.
<p><i>Ambities Rechtspraak zoals vastgelegd in afspraken met het ministerie van JenV</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet kunnen voldoen aan de ambities van de Rechtspraak zoals beschreven in de begroting (digitalisering, verduurzaming, achterstanden, doorlooptijden). 	<ul style="list-style-type: none"> • Via overleg- en rapportageafspraken het ministerie van JenV op de hoogte houden en tijdig signaleren en waar mogelijk bijsturen.

Risico	Beheersmaatregel
<p>Integriteit</p> <ul style="list-style-type: none"> Integriteitsschendingen. 	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren integriteitsbeleid, met onder andere afleggen eed of belofte, benoemen vertrouwenspersonen en rapporteren in jaarverslag over integriteitsschendingen. In opleidingen wordt hiervoor regelmatig aandacht besteed. Gerechtsbesturen zijn opgeroepen om het register nevenfuncties actueel te houden. In primair proces: code zaaktoedeling en wraking.
Toegankelijk	
<p>Onvoldoende voortgang digitale toegang</p> <ul style="list-style-type: none"> Het project Digitale Toegang heeft onvoldoende voortgang, waardoor digitale toegang voor rechtzoekenden onvoldoende voortgang heeft. 	<ul style="list-style-type: none"> Sturen volgens de reguliere IV-governance en werkwijzen.
<p>Dreigingsniveau</p> <ul style="list-style-type: none"> Toenemend dreigingsniveau richting medewerkers en gebouwen van de Rechtspraak. Afhankelijkheid van derden bij beveiliging. 	<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen geformuleerd voor een passend beveiligingsniveau t.a.v. personen, gebouwen en bezoekers van gebouwen. Regelmatige risico- en dreigingsanalyses. Periodiek overleg en afspraken met relevante partnerorganisaties.
<p>Cybersecurity</p> <ul style="list-style-type: none"> Risico's in de cybersecurity, bijvoorbeeld op het gebied van IT general controls (ITGC), Information Security Management (ISM) en datalekken. 	<ul style="list-style-type: none"> De Rechtspraak is overgestapt op toepassing van de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) in plaats van een eigen normenstelsel. Rechtspraakbreed stelsel IT-security wordt verder uitgewerkt. Informatiebeveiliging gerechten wordt nader vormgegeven.
<p>IT-storingen</p> <ul style="list-style-type: none"> Het risico op (langdurige, meer dan 4 uur) storingen in de ICT die de continuïteit van de bedrijfsvoering (incl. primaire proces) en informatievoorziening raken. 	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken over basisdienstverlening (inclusief continuïteit, betrouwbaarheid, beschikbaarheid en beveiliging) met landelijke dienst IVO.
Tijdig	
<p>Ziekteverzuim</p> <ul style="list-style-type: none"> Toenemend ziekteverzuim leidt tot minder beschikbare capaciteit en door hogere werkdruk bij de andere collega's met als gevolg langere doorlooptijden of toename achterstanden. 	<ul style="list-style-type: none"> De Raad vraagt in bestuurlijke overleggen met de gerechtsbesturen expliciet en blijvend aandacht voor de ontwikkeling en aanpak van het ziekteverzuim. Het periodieke medewerkerswaarderingsonderzoek laat op afdelingsniveau zien waar werkdruk het meest speelt. Op basis daarvan worden gerichte acties ondernomen. Laagdrempelig aanbieden van een mentale gezondheidstest voor medewerkers.

Risico	Beheersmaatregel
<p><i>Risico opbrengsten: minder instroom van zaken</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dalende uitstroom van zaken als gevolg van verminderde instroom van zaken. • Het niet tijdig kunnen aanpassen van de organisatie aan dalende instroom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bij de advisering over wetgeving expliciet aandacht besteden aan werklastgevolgen. • Kritisch volgen van werklasteffecten van de grotere wetwijzigingen. • Gerechtsoverstijgende personeelsplanning. • Gebruik van mogelijkheden voor het schuiven van zaken over gerechtsgrenzen heen.
<p><i>Overschrijding redelijke termijn</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Werkvoorraden leiden tot toename van het aantal zaken waar termijnen worden overschreden die door de Rechtspraak gecompenseerd moeten worden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Tijdige rechtspraak heeft als doel om doorlooptijden terug te brengen en werkvoorraden weg te werken. • Monitoren ontwikkeling van ORT-claims (overschrijding redelijke termijn).
<p><i>Risico opbrengsten dalende productiviteit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dalende productiviteit als gevolg van diverse redenen (toename verlof, meer nadruk op zorgvuldigheid door externe druk etc.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoren productiviteit. • Ontwikkelen van nieuwe werkwijzen, bijvoorbeeld roosteren en plannen. • Afspraken met het ministerie van JenV over tarieven. • Afspraken met keten (bijvoorbeeld actieplan OM/ZM).
<p><i>Onvoldoende capaciteit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • De Rechtspraak is onvoldoende in staat om tijdig te beschikken over medewerkers met de juiste kwaliteiten voor de toekomstige Rechtspraak-organisatie. • Onvoldoende instroom in de opleiding tot rechter en raadsheer en daarmee een toenemend tekort. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van hr-projecten waaronder gerechtsoverstijgende personeelsplanning en versterken arbeidsmarktbeleid- en communicatie. Hierdoor ontstaat inzicht in toekomstige bezettingscijfers en schaarse doelgroepen en kan hierop tijdig worden ingespeeld. • Versterken van de opleidingscapaciteit en verdeling van de Rechtspraak. • Aanvullende maatregelen, waaronder inzet van rechter-plaatsvervangers en overdracht van werkzaamheden aan gerechtsjuristen. • Vergroten van aantal rechters en raadsheren in opleiding waardoor kan worden ingespeeld op een mogelijk tekort aan rechters. • Starten traineeprogramma.
Transparant	
<p><i>Fraude</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Risico op frauduleuze handelingen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maatregelen op het terrein van integriteit, informatiebeveiliging, functiescheiding en interne controle.

Risico	Beheersmaatregel
<p><i>Privacy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Niet voldoen aan privacy compliance (bijvoorbeeld AVG/WISG). 	<ul style="list-style-type: none"> Plan van aanpak opgesteld voor het versterken van het privacy-management bij gerechten en landelijke diensten. Verdere implementatie systeem voor het maken en beheren van 'data protection impact assessments' (DPIA's). Opstellen van een planning van het aanpassen van de primaire processystemen.
<p><i>Wet open overheid (Woo)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Niet tijdig kunnen voldoen aan informatieverzoeken. 	<ul style="list-style-type: none"> Stroomlijnen werkwijzen. Inzet tooling.
<p><i>Risico opbrengsten: onjuiste registratie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Als gevolg van een onvolledige of onjuiste registratie van zaakgegevens bestaat het risico dat een te hoge of te lage financiering wordt verkregen. 	<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen op het terrein van interne controle (waaronder het uitvoeren van periodieke verbandscontroles op de zaakaantallen).
<p><i>Materiële kosten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Juridische claims van burgers en bedrijven met financiële consequenties. 	<ul style="list-style-type: none"> Beoordelen van ingediende juridische claims door het team juridische zaken van Bureau Raad en door de landsadvocaat en het eventueel treffen van een voorziening.
<p><i>Financiële onrechtmatigheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Financiële onrechtmatigheid, bijvoorbeeld inkoop en declaraties, naleving fiscale regels. 	<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen op het terrein van functiescheiding en interne controle.
<p><i>Afhankelijkheid compliance externe partijen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Dit geldt vooral voor P-Direkt (salaris en HR-administratie) en Leonardo (financiële administratie). 	<ul style="list-style-type: none"> Beheersverslag van betreffende organisaties met bevindingen ADR. Bewaken opstellen beheersverslag P-Direkt en afspraken maken over alternatieve oplossingen voor de accountantscontrole indien P-Direkt geen beheersverslag meer oplevert. Kritisch volgen van overige ontwikkelingen bij de betreffende organisaties.
Maatschappelijk	
<p><i>Verwachtingenmanagement</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Niet kunnen voldoen aan de verwachtingen van partijen, derden of de maatschappij. 	<ul style="list-style-type: none"> Reputatieonderzoek. Bij individuele rechtszaken tijdig communiceren over diverse aspecten van de rechtszaak. Klantwaarderingsonderzoek (vierjaarlijks). Uitspraken motiveren in klare taal.

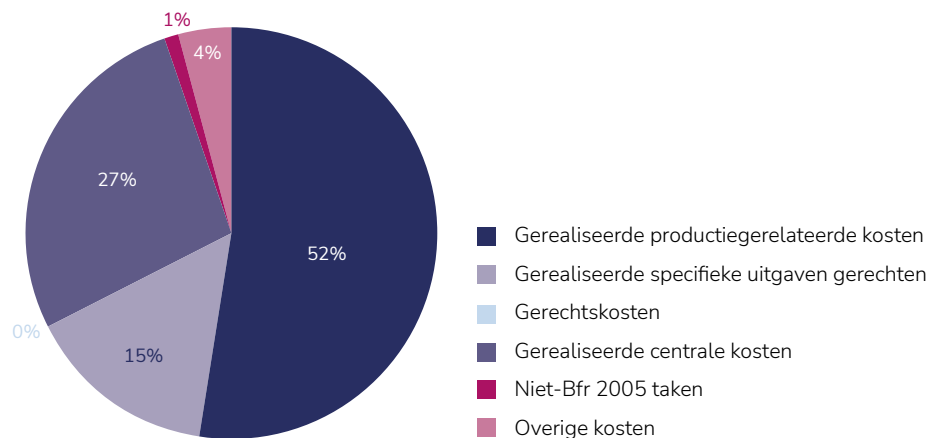
Risico	Beheersmaatregel
<p><i>Onvoldoende vernieuwing</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Het absorptievermogen van de Rechtspraak kan onvoldoende zijn om de vernieuwing op het terrein van informatievoorziening te kunnen realiseren. 	<ul style="list-style-type: none"> In de planning van vernieuwing rekening houden met het absorptievermogen van de gerechten. De kwaliteit van de implementatieplannen en de uitvoering daarvan bewaken.
<p><i>Nieuwe regelgeving</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Invoering van nieuwe wet- en regelgeving met gevolgen voor rechtspraak(processen), zonder voldoende voorbereidingstijd of financiering. 	<ul style="list-style-type: none"> Bij de advisering over wetgeving expliciet aandacht besteden aan werklastergevolgen. Kritisch volgen van werklastergevolgen van de grotere wetswijzigingen.
<p><i>(On)aantrekkelijk werkgever</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Veranderde voorkeur voor de Rechtspraak als werkgever, waardoor mensen de Rechtspraak niet meer als werkgever in overweging nemen. Ontevredenheid bij medewerkers over de beperkte interne doorgroeimogelijkheden en positie op de arbeidsmarkt. 	<ul style="list-style-type: none"> Nader inzicht verwerven in arbeidsmarktpositie. Verder uitvoeren arbeidsmarktcommunicatie en -beleid: ontwikkelen employer branding strategie. Verdere implementatie loopbaanbeleid voor gerechtsjuristen. Vergroten van de aandacht voor inclusieve diversiteit. Analyseren eerste uitkomsten ingevoerde 'exitmonitor' om beter inzicht te krijgen in de redenen van vertrek.

6.3.7 Kostenspecificatie, productgroepprijs en minutentarieven

Naast de weergave van de financiële gegevens van de Rechtspraak in 2023 in de jaarrekening, valt ook een kostenspecificatie te geven, waarbij de kosten worden opgesplitst naar kosten ten behoeve van gerechten voor het primaire proces, de overhead en huisvestinggerelateerde kosten en de overige uitgaven. Daarnaast wordt gespecificeerd wat de vaste kosten zijn geweest voor IT, huisvesting en opleidingen e.d. De primaire proceskosten kunnen door vergelijking met aantallen afgehandelde zaken worden omgerekend naar zogeheten gerealiseerde productgroepprijzen en minutentarieven. De minutentarieven worden opgesplitst in tarieven voor rechterlijke ambtenaren en juridische ondersteuners.

De meeste gerealiseerde productgroepprijzen lagen in 2023 boven de afgesproken prijzen. De instroom was in de meeste rechtsgebieden lager dan geraamd. In 2023 volgde productie de instroom (werkvoorraden bleven stabiel). Dit leidde uiteindelijk tot minderwerk en tot hogere kosten per zaak.

Figuur 9 *Relatieve aandelen van de kostenposten*

Tabel 27 *Kostenspecificatie 2023 (bedragen x €1.000)*

Gerealiseerde productiegerelateerde kosten	692.562
Gerealiseerde specifieke uitgaven gerechten	202.405
Gerechtskosten	3.014
Gerealiseerde centrale kosten	363.510
Huisvestingskosten gerechten	102.046
ICT	168.916
Opleidingen	18.889
LDCR	16.261
Bureau Raad	20.332
Overig	37.067
Overige kosten	55.538
Megazaken	28.367
Bijzondere kamers	16.285
CBb	10.885
Niet-Bfr 2005 taken	19.911
Tuchtrecht	5.143
Commissies van Toezicht	6.187
Niet-wettelijke taken	8.581
Kosten ten laste van bijdragen derden (niet bijzondere kamers of tuchtrecht)	33.753

Tabel 28 Gerealiseerde productgroepprijs versus afgesproken prijs 2023 (€)

	Gerealiseerd	Afgesproken	Verschil	2023	2022
Rechtbanken					
Handel	1.677,45	1.282,48	-394,97	-30,80%	-52,78%
Familie	608,66	433,80	-174,86	-40,31%	-16,97%
Bestuur (excl. vreemdelingenkamer)	1.412,26	1.646,87	234,61	14,25%	-5,00%
Strafrecht	966,94	919,58	-47,36	-5,15%	-14,61%
Kanton	123,78	121,56	-2,22	-1,83%	-5,13%
Bestuur vreemdelingenkamer	876,58	1.271,99	395,41	31,09%	-26,47%
Belasting	650,02	954,17	304,15	31,88%	1,56%
Gerechtshoven					
Handel	6.123,43	4.671,85	-1.451,58	-31,07%	-32,65%
Familie	4.036,18	3.481,28	-554,90	-15,94%	-7,77%
Straf	2.050,09	1.514,91	-535,18	-35,33%	-39,17%
Belasting	1.420,82	2.450,93	1.030,11	-42,03%	-40,16%
Bijzondere colleges					
Centrale Raad van Beroep	4.643,08	3.203,55	-1.459,53	-44,94%	-33,31%

Tabel 29 Gerealiseerde minuentarieven 2023

	minuentarief (euro)	
	RA	JO
Rechtbanken		
Handel	1,20	1,49
Familie	1,40	1,84
Bestuur (excl. vreemdelingenkamer)	1,04	1,26
Strafrecht	1,10	1,40
Kanton	1,63	1,65
Bestuur vreemdelingenkamer	0,95	1,22
Belasting	1,30	1,34
Gerechtshoven		
Handel	1,53	2,02
Familie	1,94	2,10
Straf	1,81	1,69
Belasting	0,82	1,12
Bijzondere colleges		
Centrale Raad van Beroep	3,10	1,06

7

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2023

Geconsolideerde balans per 31 december 2023

(na resultaatbestemming)

(in duizenden euro's)		31 december 2023	31 december 2022
Ref	Vaste activa		
[1]	Materiële vaste activa		
	Gebouwen	1.323	1.683
	Installaties en inventarissen	25.311	24.484
	Overige materiële vaste activa	16.663	20.635
		43.297	46.802
	Financiële vaste activa		
[2]	Vordering ministerie van Justitie en Veiligheid inzake vakantiegelden	21.059	21.059
	Vlottende activa		
[3]	Vorderingen	32.097	20.881
[4]	Liquide middelen	35.709	65.140
		67.806	86.021
	Totaal activa	132.162	153.881
	Passiva		
[5]	Eigen vermogen	-	-
[6]	Egalisatierekening	17.865	20.376
[7]	Voorzeningen	3.526	8.471
	Langlopende schulden		
[8]	Leningen bij ministerie van Financiën	20.346	33.285
[9]	Kortlopende schulden		
	Crediteuren	12.408	10.745
	Vooruitontvangen bedragen	4.331	3.141
	Leningen bij ministerie van Financiën (kortlopend deel < 1 jaar)	17.547	18.380
	Vooruitontvangen bedragen Openbaar Ministerie (OM)	750	1.003
	Overlopende passiva	55.389	58.480
		90.425	91.749
	Totaal passiva	132.162	153.881

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023

(in duizenden euro's)		Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
Ref	Opbrengsten			
[10A]	Bijdrage kerndepartement ministerie van Justitie en Veiligheid	1.326.860	1.250.944	1.225.912
[10B]	Overige bijdrage ministerie van Justitie en Veiligheid	29.080	31.538	30.218
[11]	Overige bedrijfsopbrengsten	12.934	11.687	11.297
[12]	Bijdrage meer/minder werk	1.797	-	-20.043
	Totaal opbrengsten	1.370.671	1.294.169	1.247.384
	Kosten			
[13]	Personele kosten	1.085.519	1.023.016	1.004.439
[14]	Materiële kosten	263.072	246.306	220.699
[15]	Afschrijvingskosten	18.716	21.639	20.139
[16]	Gerechtskosten	3.014	2.958	2.743
	Totaal bedrijfslasten	1.370.321	1.293.919	1.248.020
	Subtotaal opbrengsten minus bedrijfslasten	350	250	-636
[17]	Rentelasten	372	250	79
	Resultaat	-22	-	-715

Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2023

(in duizenden euro's)		2023	2022
Ref	Kasstroom uit operationele activiteiten		
	Resultaat	-22	-715
	Aanzuivering eigen vermogen	22	715
	<i>Aanpassingen voor:</i>		
[1]	Afschrijvingen op materiële vaste activa	18.992	20.174
[7]	Dotatie en vrijval voorzieningen	961	4.750
	Vrijval vooruitontvangen bedragen OM (langlopend)	-	-6
	<i>Verandering in werkkapitaal</i>		
[3]	Mutatie vorderingen	-11.216	-3.199
[9]	Mutatie kortlopende schulden (excl. kortlopend deel leningen en vooruitontvangen bedragen OM)	-236	2.263
[7]	Onttrekking voorzieningen	-5.906	-2.937
	Mutatie vooruitontvangen bedragen OM (kortlopend)	-254	-1.570
[6]	Mutatie egalisatierekening	-2.511	20.043
	Kasstroom uit operationele activiteiten	-170	39.518
	<i>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</i>		
[1]	Investerings materiële vaste activa	-16.162	-20.790
[1]	Desinvesteringen materiële vaste activa	674	329
	Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-15.488	-20.461
	<i>Kasstroom uit financieringsactiviteiten</i>		
[8]	Aflossingen leningen	-19.736	-19.766
	Aangegane leningen	5.963	18.487
	Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-13.773	-1.279
	Mutatie liquide middelen	-29.431	17.778

Het verloop van de geldmiddelen is als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand per 1 januari	65.140	47.362
Mutatie boekjaar	-29.431	17.778
Stand per 31 december	35.709	65.140

Toelichting op de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten

Algemene toelichting

Activiteiten

De Rechtspraak is een organisatie waar wij in 17 gerechten, de Raad voor de rechtspraak en drie landelijke diensten werken aan ongeveer jaarlijks 1,4 miljoen rechterlijke, juridische en toezicht handelingen van hoge kwaliteit. Aan de basis van ons werk staan de kernwaarden onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit en professionaliteit. Naast deze kernwaarden betekent kwaliteit: snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak.

Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van de Rechtspraak opgenomen samen met haar publiekrechtelijke entiteiten waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Onderlinge transacties, vorderingen en schulden tussen de publiekrechtelijke entiteiten worden geëlimineerd. De waarderingsgrondslagen van alle in de consolidatie betrokken entiteiten zijn gelijk. De entiteiten zijn voor 100 procent opgenomen in de consolidatie. De in de consolidatie betrokken publiekrechtelijke entiteiten zijn:

Rechtbanken	Vestigingsplaats
Rechtbank Amsterdam	Amsterdam
Rechtbank Den Haag	Den Haag
Rechtbank Gelderland	Arnhem
Rechtbank Limburg	Maastricht
Rechtbank Midden-Nederland	Utrecht
Rechtbank Noord-Holland	Haarlem
Rechtbank Noord-Nederland	Groningen
Rechtbank Oost-Brabant	's-Hertogenbosch
Rechtbank Overijssel	Zwolle
Rechtbank Rotterdam	Rotterdam
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Breda
Gerechtshoven	
Gerechtshof Amsterdam	Amsterdam
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden	Arnhem
Gerechtshof 's-Hertogenbosch	's-Hertogenbosch
Gerechtshof Den Haag	Den Haag
Bijzondere colleges	
Centrale Raad van Beroep (CRvB)	Utrecht
College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb)	Den Haag
Overige entiteiten	
Raad voor de rechtspraak	Den Haag
Informatievoorzieningsorganisatie (IVO) Rechtspraak	Utrecht
Studiecentrum Rechtspleging (SSR)*	Utrecht
Landelijk Dienstencentrum voor de Rechtspraak (LDCR)	Utrecht

* Voor het vermogensdeel wat toe te rekenen valt aan het OM wordt een schuld- of vorderingspositie opgenomen.

Algemene grondslagen

Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening 2023 (hierna: de jaarrekening) is door leden van de Raad voor de rechtspraak opgemaakt en vastgesteld op 24 april 2024. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het Besluit financiering rechtspraak 2005 (Bfr 2005) en artikel 26 en 27 lid 1, 2, 3, 5, 6, 7, en 8 van de Regeling agentschappen. Hierin wordt, voor zover in Bfr 2005 en de regeling niet anders bepaald, aangesloten bij de grondslagen voor de verslaggeving, neergelegd in Titel 9 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en uitgewerkt in de door de Raad voor de Jaarverslaggeving uitgegeven Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (RJ). De volgende afwijkingen van RJ ontstaan vanuit de Regeling agentschappen en het Bfr 2005:

- Het eigen vermogen is gepresenteerd conform Bfr 2005, artikel 17 en 18;
- De egalisatierekening is gevormd conform Bfr 2005 artikel 19 en 20;
- De opbrengstverantwoording van de bijdrage van het ministerie van JenV is in aansluiting op Bfr 2005 artikel 9 tot en met 16;
- Geen opname van voorzieningen in het kader van jubileumuitkeringen (deze wordt onder niet in de balans opgenomen verplichtingen toegelicht) en arbeidsongeschiktheid in aansluiting op regeling agentschappen artikel 27 lid 6;
- Geen activering van immateriële vaste activa in aansluiting op Bfr 2005 artikel 17 nota van toelichting;
- Geen activering van panden, ook niet bij financial lease, in aansluiting op regeling agentschappen artikel 27 lid 8.

Voor enkele grondslagen wordt conform nadere afspraken, zoals vastgelegd in de brief met kenmerk 2530434 van het ministerie van JenV gedateerd 18 maart 2019 afgeweken van deze wettelijke bepalingen en richtlijnen:

- Het niet op de balans opnemen van een reservering voor de verplichting in het kader van vakantiedagen. Deze wordt onder niet in de balans opgenomen verplichtingen toegelicht;
- De jaarrekening zoals opgenomen in het jaarverslag Rechtspraak, zoals genoemd in de Wet op de rechterlijke organisatie, is vormgegeven middels een geconsolideerde jaarrekening Rechtspraak, zonder enkelvoudige jaarrekening concern-bedrijf Rechtspraak.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Ter vergelijking opgenomen cijfers

In de jaarrekening wordt de realisatie 2023 vergeleken met de realisatie 2022 en de begroting 2023, die in kamerstuk 36200-VI-2 is vastgesteld door de minister van JenV. De gehanteerde grondslagen van waardering zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Oordelen, schattingen en onzekerheden

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de Rechtspraak zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen en de niet in de balans opgenomen verplichtingen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 Burgerlijk Wetboek vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bij de onzekerheden behorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten en de niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Operationele leasing

De Rechtspraak heeft leasecontracten waarbij een groot deel van de voor- en nadelen die aan het eigendom verbonden zijn niet bij de Rechtspraak liggen. Deze leasecontracten worden verantwoord als operationele leasing. Verplichtingen uit hoofde van operationele leasing worden, rekening houdend met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de resultatenrekening over de looptijd van het contract.

Verbonden partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend bij het nemen van financiële of operationele beslissingen. Leden van de Raad voor de rechtspraak en de gerechtsbesturen worden eveneens beschouwd als verbonden partijen van de Rechtspraak. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

Financiële instrumenten

Onder financiële instrumenten worden primaire financiële instrumenten zoals vorderingen en schulden verstaan. Voor de grondslagen van de primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Immateriële vaste activa

In overeenstemming met het Bfr 2005 worden immateriële vaste activa niet geactiveerd.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de geschatte toekomstige gebruiksduur. Afschrijvingen op materiële vaste activa worden berekend volgens een vast percentage van de verkrijgingsprijs op basis van de geschatte toekomstige gebruiksduur van de betreffende materiële vaste activa. Afschrijvingen vinden

plaats tot restwaarde. Voor zover niet anders is vermeld, is de restwaarde op nihil gesteld. Op materiële vaste activa in bestelling wordt niet afgeschreven. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht.

Groot onderhoud op materiele vaste activa wordt uitgevoerd door het Rijksvastgoedbedrijf en wordt verrekend in de huurlasten. Onderhoud (dit betreft geen groot onderhoud), voor zover voor rekening van de Rechtspraak, wordt als kosten ten laste van het resultaat gebracht.

Financiële vaste activa

Vorderingen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Vervolgens worden deze vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen.

Geamortiseerde kostprijs

De geamortiseerde kostprijs is het bedrag waarvoor een financieel actief of financiële verplichting bij de eerste verwerking in de balans wordt opgenomen, verminderd met aflossingen op de hoofdsom, vermeerderd of verminderd met de via de effectieve-rentemethode bepaalde cumulatieve amortisatie van het verschil tussen dat eerste bedrag en het aflossingsbedrag op de vervaldatum en verminderd met eventuele afboekingen (direct, dan wel door het vormen van een voorziening) wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De Rechtspraak beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde. De realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief. De opbrengstwaarde wordt in eerste instantie ontleend aan een bindende verkoopovereenkomst. Als die er niet is, wordt de opbrengstwaarde bepaald met behulp van de actieve markt waarbij normaliter de gangbare biedprijs geldt als marktprijs. De in aftrek te brengen kosten bij het bepalen van de opbrengstwaarde zijn gebaseerd op de geschatte kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de verkoop en die nodig zijn om de verkoop te realiseren.

Voor de bepaling van de bedrijfswaarde wordt een inschatting gemaakt van de toekomstige netto kasstromen bij voortgezet gebruik van het actief/de kasstroom genererende eenheid. Vervolgens worden deze kasstromen contant gemaakt waarbij een disconteringsvoet wordt gehanteerd van 0,0 procent (2022: 0,0 procent). De disconteringsvoet geeft geen risico's weer waarmee in de toekomstige kasstromen al rekening is gehouden.

Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

Bij financiële activa die gewaardeerd zijn tegen geamortiseerde kostprijs, wordt de omvang van de bijzondere waardevermindering bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van het financiële actief zoals die is bepaald bij de eerste verwerking van het instrument.

Het waardeverminderingverlies dat daarvoor opgenomen was, dient te worden teruggenomen indien de afname van de waardevermindering verband houdt met een objectieve gebeurtenis na afboeking.

De terugname wordt beperkt tot maximaal het bedrag dat nodig is om het actief te waarderen op de geamortiseerde kostprijs op het moment van de terugname, als geen sprake geweest zou zijn van een bijzondere waardevermindering. Het teruggenomen verlies wordt in de staat van baten en lasten verwerkt.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs minus benodigde voorziening voor oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kasgelden en een rekening-courant met het ministerie van Financiën en worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De Rechtspraak maakt gebruik van producten die het ministerie van Financiën aanbiedt. Dagelijks wordt door middel van saldoregulatie aan het einde van de dag het saldo op de betaalrekening teruggebracht tot nul.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op balansdatum bestaan waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen, zijnde de contante waarde bij de materiële tijdswaarde van de verwachte uitgaven die noodzakelijk zijn, tenzij anders vermeld. Er zijn geen mutaties voor oprenting en disconteringsvoet opgenomen, aangezien deze per saldo nihil bedragen. In overeenstemming met de regeling agentschappen is het voorzieningenbeleid volgens comply or explain als volgt:

Voorzieningen worden gevormd voor:

- (Boven-)wettelijke werkloosheidsregeling;
- Reorganisaties;
- Juridische claims.

Voorziening wordt niet gevormd voor:

- Jubileumuitkeringen (de omvang hiervan wordt in de niet in de balans opgenomen verplichtingen toegelicht);
- Arbeidsongeschiktheid.

Vanuit doelmatigheidsoverwegingen worden hiervoor geen voorzieningen gevormd in aansluiting op regeling agentschappen artikel 27 lid 6.

Reorganisatievoorziening

De voorziening reorganisatiekosten is gevormd waarbij op balansdatum een gedetailleerd plan is geformaliseerd en de gerechtvaardigde verwachting is gewekt bij hen voor wie de reorganisatie gevolgen zal hebben dat de reorganisatie zal worden uitgevoerd. De voorziening bestaat uit de directe kosten van de faciliteiten uit het Van Werk Naar Werk-beleid van de reorganisatie.

Indien voor reorganisaties waarvoor per balansdatum een plan is geformaliseerd, maar waarvoor pas na balansdatum hetzij de gerechtvaardigde verwachting is gewekt richting betrokkenen dat de reorganisatie zal worden uitgevoerd, hetzij is gestart met de implementatie van het reorganisatieplan, zal hierover informatie worden opgenomen onder de gebeurtenissen na balansdatum.

Langlopende schulden

De langlopende schulden zijn leningen bij het ministerie van Financiën, via het zogenoemde schatkistbankieren. Deze langlopende schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Bij de eerste opname van kortlopende schulden worden deze opgenomen tegen reële waarde, verminderd met (in geval van een financiële verplichting die niet tegen reële waarde, met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, is opgenomen) de direct daaraan toe te rekenen transactiekosten. De overige kortlopende schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs volgens de effectieve-rentemethode. Winst of verlies worden in de staat van baten en lasten opgenomen zodra de verplichtingen niet langer op de balans worden opgenomen, alsmede via het amortisatieproces.

Leasing

Overeenkomstig de uitgangspunten van het rijkshuisvestingsstelsel activeert de Rijksgebouwendienst alle panden die onderdeel zijn van dit stelsel, ook indien het Burgerlijk Wetboek Boek 2 Titel 9 vereist, zoals bij financial lease, dat een pand geactiveerd wordt bij de organisatie dat het pand in gebruik heeft. Specifiek voor het specialities-onderdeel van het rijkshuisvestingsstelsel geldt dat eventuele winsten en verliezen voor rekening van de gebruiker van het pand zijn. Panden waarin recht wordt gesproken gelden als specialities.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengsten en de kosten over het jaar.

Opbrengstverantwoording

De ontvangen bijdrage in het kader van de productie wordt verantwoord in het verslagjaar waarin de productie wordt gerealiseerd. Verantwoording van opbrengsten uit de levering van diensten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten. Overige bijdragen en overige bedrijfsopbrengsten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben.

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers, respectievelijk de belastingautoriteit.

Pensioenregeling

De werknemers van de Rechtspraak vallen onder de pensioenregeling van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP). De Rechtspraak heeft de pensioenregeling verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord. De Rechtspraak heeft voor deze pensioenregeling geen andere wettelijke of feitelijke verplichting indien zich een tekort voordoet bij het ABP. Wanneer echter de premiebetaling niet meer kosten-

dekkend is, kan dit bij de Rechtspraak leiden tot ofwel een aanpassing van de premie dan wel een versoering van de pensioenregeling. Van een pensioenvoorziening richting ABP is geen sprake.

De belangrijkste kenmerken van deze regeling zijn:

- De beleidsdekkingsgraad per jaareinde 2023 is 113,9 procent;
- De actuele dekkingsgraad per jaareinde 2023 is 110,5 procent;
- Deze kwalificeert als een middelloonregeling;
- Indexatie is voorwaardelijk, tegen consumentenprijsindex.

Indien de beleidsdekkingsgraad van ABP zich bevindt onder de vereiste beleidsdekkingsgraad van 126 procent, dient het ABP (jaarlijks) een herstelplan in te dienen bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Hierin is beschreven hoe het ABP de financiële situatie probeert te herstellen in een periode van tien jaar. Indien het pensioenfonds verwacht dat het niet lukt om binnen tien jaar de minimaal vereiste beleidsdekkingsgraad van 126 procent te halen of als de beleidsdekkingsgraad langer dan zes jaareindes lager is dan 104,2 procent en ligt de actuele dekkingsgraad op het laatste meetmoment ook onder 104,2 procent, dan moeten de pensioenen worden verlaagd. Een eventuele verlaging mag over een aantal jaren gespreid worden.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

De afschrijvingen op de materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikname afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur. De afschrijvingen zijn gebaseerd op de verkrijgingsprijs en vinden plaats volgens de lineaire methode.

Kosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Rentelasten

Rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de

rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Exploitatiesubsidies

Exploitatiesubsidies worden ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde uitgaven komen, waarin de opbrengsten zijn gedeerd dan wel waarin het exploitatietekort zich heeft voorgedaan.

Grondslagen voor het geconsolideerde kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De indirecte methode houdt in dat het gerapporteerde resultaat wordt aangepast voor:

- Posten van de staat van baten en lasten die geen invloed hebben op ontvangsten en uitgaven in dezelfde periode;
- Mutaties in voorzieningen, overlopende posten, handelsdebiteuren en handelscrediteuren. Overigens worden mutaties in investeringscrediteuren hier niet in meegenomen, want de kasstromen uit hoofde van investeringen in materiële vaste activa worden afzonderlijk onder de investeringskasstroom gepresenteerd;
- Posten van de staat van baten en lasten waarvan de ontvangsten en uitgaven niet worden beschouwd als behorend tot de operationele activiteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit kasgelden en de rekening-courant met het ministerie van Financiën.

De kasstroom uit financieringsactiviteiten bestaat hoofdzakelijk uit de leningen bij het ministerie van Financiën.

Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Transacties waarbij geen ruil van kasmiddelen plaatsvindt, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen.

Toelichting op de geconsolideerde balans

Activa

[1] Materiële vaste activa

	(in duizenden euro's)			
	Gebouwen	Installaties en inventarissen	Overige	Totaal
Aanschafwaarde einde periode	6.256	113.205	164.206	283.667
Cumulatieve afschrijvingen	-4.159	-89.632	-143.361	-237.152
Boekwaarde 31 december 2021	2.097	23.573	20.845	46.515
<i>Mutaties gedurende periode</i>				
Investerings	65	7.439	13.286	20.790
Desinvesteringen	-	-1.343	-4.855	-6.198
Afschrijvingen	-479	-6.490	-13.170	-20.139
Duurzame waardeverminderingen	-	-35	-	-35
Afschrijvingen desinvesteringen	-	1.340	4.529	5.869
Totaal mutaties	-414	911	-210	287
Aanschafwaarde einde periode	6.321	119.301	172.637	298.259
Cumulatieve afschrijvingen	-4.638	-94.817	-152.002	-251.457
Boekwaarde 31 december 2022	1.683	24.484	20.635	46.802
<i>Mutaties gedurende periode</i>				
Investerings	55	7.416	8.691	16.162
Desinvesteringen	-	-161	-2.087	-2.248
Afschrijvingen	-415	-6.587	-11.990	-18.992
Duurzame waardeverminderingen	-	-	-	-
Afschrijvingen desinvesteringen	-	159	1.414	1.573
Totaal mutaties	-360	827	-3.972	-3.505
Aanschafwaarde einde periode	6.376	126.557	179.240	312.173
Cumulatieve afschrijvingen	-5.053	-101.245	-162.578	-268.876
Boekwaarde 31 december 2023	1.323	25.311	16.663	43.297

De overige materiële vaste activa betreffen voornamelijk hardware en aangekochte software. Zelfontwikkelde software wordt, zoals overeengekomen in het Bfr 2005, niet geactiveerd. Kunst is niet geactiveerd onder de materiële vaste activa maar is als niet in de balans opgenomen activa verantwoord.

De gehanteerde afschrijvingspercentages zijn in onderstaande tabel opgenomen:

		Afschrijvingspercentage
Gebouwen	Verbouwingen	10%
Installaties en inventarissen	Installaties	10%
	Meubilair	10-20%
	Kantoormachines	20%
	Stoffering	12,5%
	Audiovisuele middelen	12,5-20%
	Overige	20%
Overige materiële vaste activa	Hardware	33,33%
	Software	33,33%
	Overig (geen ICT-activa)	10-20%

Financiële vaste activa

[2] Vordering ministerie Justitie en Veiligheid inzake vakantiegelden

(in duizenden euro's)	31-12-2023	31-12-2022
Vordering inzake vakantiegelden	21.059	21.059

De vordering op het ministerie van JenV inzake de financiering van de te betalen vakantiegelden is ontstaan bij het inwerking treden van het baten-lastenstelsel per 1 januari 2005. Met het ministerie van JenV is geen aflossingsschema overeengekomen, wel zijn er afspraken gemaakt over voorwaardelijke aflossingen op het moment dat de Rechtspraak geld tekort heeft. Er wordt door de Rechtspraak geen rente berekend. Elk jaar wordt het saldo van de resterende vordering door het ministerie van JenV bevestigd.

Vlottende activa

[3] Vorderingen

(in duizenden euro's)	31-12-2023	31-12-2022
Debiteuren	4.885	1.785
Vorderingen op ministerie van Justitie en Veiligheid	3.509	4.102
<i>Nog te ontvangen bedragen en overige overlopende activa</i>	7.182	9.362
<i>Vooruitbetaalde bedragen</i>	16.521	5.633
Overlopende activa	23.703	14.995
Totaal	32.097	20.881

Alle vlottende vorderingen hebben een looptijd korter dan een jaar. De reële waarde van de vorderingen benadert de boekwaarde ervan. Er is geen voorziening voor oninbaarheid getroffen in 2023 (2022: nihil).

De vordering op het ministerie van JenV bestaat onder andere uit een vordering uit hoofde van het Netherlands Commercial Court ten bedrage van 3,1 miljoen euro (2022: 3,2 miljoen euro) en een vordering inzake een aanvulling van het eigen vermogen van 22 duizend euro (2022: 715 duizend euro).

[4] Liquide Middelen

(in duizenden euro's)	31-12-2023	31-12-2022
Rekening-courant ministerie van Financiën	35.709	65.140
Totaal	35.709	65.140

Het saldo liquide middelen staat vrij ter beschikking van de Rechtspraak.

Passiva

[5] Eigen vermogen

Het verloop van de exploitatiereserve is als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand 1 januari	-	-
Bestemming resultaat	-22	-715
Aanzuivering eigen vermogen	22	715
Stand 31 december eigen vermogen	-	-

Naast specifieke afspraken omtrent de resultaatbestemming, zoals uiteengezet onder de overige gegevens, zijn er afspraken gemaakt over de samenstelling en maximale omvang van het duurzaam aan de Rechtspraak verbonden vermogen.

Het resultaat over 2023 is 22 duizend euro negatief. Er vindt een aanzuivering plaats door het ministerie van JenV in verband met een negatief eigen vermogen als gevolg van dit resultaat.

[6] Egalisatierekening

Het verloop van de egalisatierekening is als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand 1 januari	20.376	333
Ottrekking	-715	-
Vrijval egalisatierekening	-	-
Opbrengst/bijdrage meer/minderwerk	-1.796	20.043
Stand 31 december	17.865	20.376

Op basis van de gerealiseerde productieaantallen ten opzichte van de afgesproken bijdrage- en productieafspraken en de geldende afrekenprijzen inclusief loon- en prijsbijstelling 2023 heeft de Rechtspraak een gesaldeerd meer-minderwerk van 18,0 miljoen euro gerealiseerd. De minister heeft het beroep op de hardheidsclausule op grond van artikel 21 van het Bfr 2005 toegekend voor 19,8 miljoen euro. Op grond van deze afspraken wordt derhalve 1,8 miljoen euro afgerekend met de minister en wordt dit bedrag aan de egalisatierekening onttrokken. Bij de bepaling van de onttrekking aan de egalisatierekening is rekening gehouden met de specifieke afspraken zoals opgenomen onder de toelichting eigen vermogen [5].

Berekening meer- en minderwerk 2023							- is onttrekken
	Rechtsgebied	Gerealiseerde productie	Productie afspraak	Vershil	Prijs 2023 (in euro's)	70% verschil x prijs (in duizenden euro's)	
Rechtbanken	Handel	54.304	49.314	4.990	1.282	4.480	
	Familie	147.863	175.084	-27.221	434	-8.266	
	Bestuur	37.629	32.717	4.912	1.647	5.663	
	Straf	161.463	174.604	-13.141	920	-8.459	
	Kanton	875.246	883.878	-8.632	122	-735	
	Vreemdelingenkamer	39.656	39.530	126	1.272	112	
	Belasting	29.508	28.733	775	954	518	
Gerechtshoven	Handel	5.908	6.125	-217	4.672	-710	
	Familie	4.472	4.683	-211	3.481	-514	
	Straf	26.290	34.144	-7.854	1.515	-8.329	
	Belasting	8.065	8.930	-865	2.451	-1.484	
Bijzonder college	Centrale Raad van Beroep	4.380	4.523	-143	3.204	-321	
Totaalsaldo meer- minderwerk 2023		1.394.784	1.442.265	-47.481			-18.044
Toekenning hardheidsclausule op grond van artikel 21 Bfr 2005 voor de rechtsgebieden straf en kanton bij de rechtbanken; de rechtsgebieden familie, straf, belasting bij de gerechtshoven en het bijzondere college, de Centrale Raad van Beroep.							19.841

Berekening meer- en minderwerk 2022						- is onttrekken
	Rechtsgebied	Gerealiseerde productie	Productie afspraak	Verschil	Prijs 2022 (in euro's)	70% verschil x prijs (in duizenden euro's)
Rechtbanken	Handel	67.166	51.605	15.561	1.036	11.289
	Familie	184.383	174.705	9.678	417	2.827
	Bestuur	38.580	33.920	4.660	1.438	4.690
	Straf	178.169	153.060	25.109	817	14.358
	Kanton	996.027	851.168	144.859	117	11.814
	Vreemdelingenkamer	40.280	27.771	12.509	870	7.622
	Belasting	29.824	28.737	1.087	711	541
Gerechtshoven	Handel	8.046	6.452	1.594	3.923	4.377
	Familie	5.507	5.074	433	3.142	95
	Straf	30.819	26.368	4.451	1.392	4.338
	Belasting	5.807	6.234	-427	2.654	-793
Bijzonder college	Centrale Raad van Beroep	5.939	5.072	867	2.881	1.748
Totaalsaldo meer- minderwerk 2022		1.590.547	1.370.166	220.381		63.764
Toekenning hardheidsclausule op grond van artikel 21 BFR 2005						43.722

[7] Voorzieningen

De balanspost voorzieningen betreft de volgende voorzieningen:

(in duizenden euro's)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening BwWW en WW-gelden	2.762	3.208
Reorganisatievoorziening	664	1.448
Voorziening claims	100	3.815
Totaal	3.526	8.471

Voorziening BwWW en WW-gelden

De voorziening BwWW en WW verloopt als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand per 1 januari	3.208	4.166
Onttrekkingen	-1.792	-2.449
Vrijval	-576	-774
Dotaties	1.922	2.265
Stand per 31 december	2.762	3.208

De toekomstige verplichtingen uit hoofde van bovenwettelijke werkloosheidsuitkering (BwWW) en de werkloosheidsuitkeringen (WW) zijn in deze voorziening opgenomen in aansluiting op de wettelijke regelingen hieromtrent. De voorziening is opgenomen tegen contante waarde en in de voorziening is rekening gehouden met de geschatte einddatum van de uitkering. Van de voorziening is een bedrag van 0,97 miljoen euro als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Reorganisatievoorziening

De reorganisatievoorziening verloopt als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand per 1 januari	1.448	1.516
Onttrekkingen	-319	-488
Vrijval	-546	-261
Dotaties	81	681
Stand per 31 december	664	1.448

De reorganisatievoorziening is gevormd ter dekking van de geschatte kosten van reorganisaties binnen de Rechtspraak. In de voorziening zijn onder meer de geschatte kosten opgenomen voor loondoorbetaling, begeleidingskosten en juridische kosten zoals opgenomen in het Van Werk Naar Werk (VWNW)-beleid. Van de voorziening is een bedrag van 0,4 miljoen euro als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Voorziening claims

De voorziening claims verloopt als volgt:

(in duizenden euro's)	2023	2022
Stand per 1 januari	3.815	975
Onttrekkingen	-3.795	-
Vrijval	-20	-775
Dotaties	100	3.615
Stand per 31 december	100	3.815

De voorziening is getroffen voor claims waar een verwachte uitstroom van liquide middelen is. Van de voorziening is een bedrag van nihil als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Langlopende schulden

[8] Leningen bij ministerie van Financiën

Specificatie Leningen (in duizenden euro's)	2023	2022
Stand lang en kort per 1 januari	51.665	52.945
Aflossing gedurende het jaar	-19.736	-19.767
Leningen aangegaan	5.964	18.487
Stand lang en kort 31 december	37.893	51.665
Kortlopend deel volgend boekjaar	-17.547	-18.380
Stand lang per 31 december	20.346	33.285

De leningen zijn aangegaan ter financiering van de materiële vaste activa. De rente inzake de leningen varieert, afhankelijk van de looptijd van de lening, tussen 0,0 procent en 3,33 procent.

Specificatie langlopend deel van de leningen	(in duizenden euro's)
Deel van de lening dat afgelost wordt in 2025	610
Deel van de lening dat afgelost wordt in 2026-2030	18.307
Deel van de lening dat afgelost wordt na 2030	1.429
Totaal	20.346

Langlopende schulden met een resterende looptijd van minder dan een jaar, zijn verantwoord onder de kortlopende schulden.

[9] Kortlopende schulden

De kortlopende schulden hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar. De reële waarde van de kortlopende schulden benadert de boekwaarde vanwege het kortlopend karakter ervan. Er zijn in vergelijking ultimo 2023 met ultimo 2022 geen noemenswaardige veranderingen.

(in duizenden euro's)	31-12-2023	31-12-2022
Crediteuren	12.408	10.745
Vooruitontvangen bedragen	4.331	3.141
Leningen ministerie van Financiën (kortlopend deel < 1 jaar)	17.547	18.380
Vooruitontvangen bedragen Openbaar Ministerie (OM)	750	1.003
<i>Reservering vakantiegelden en eindejaarsuitkering</i>	17.453	15.336
<i>Nog te betalen rentekosten</i>	2	1
<i>Te verrekenen met ministerie van JenV</i>	7.238	7.541
<i>Nog te ontvangen facturen</i>	28.758	33.721
<i>Overig overlopende passiva</i>	1.938	1.880
Overlopende passiva	55.389	58.480
Totaal	90.425	91.749

De met het ministerie van JenV te verrekenen 7,2 miljoen euro (2022: 7,5 miljoen euro) betreft verrekeningen die in het komende jaar worden afgerekend.

Financiële instrumenten

Algemeen

De in deze toelichting opgenomen gegevens verschaffen informatie die behulpzaam is bij het schatten van de omvang van risico's die verbonden zijn aan zowel de in de balans opgenomen als de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten.

Kredietrisico

De Rechtspraak handelt enkel met kredietwaardige partijen en heeft procedures opgesteld om de kredietwaardigheid te bepalen. Bovendien bewaakt de Rechtspraak voortdurend haar vorderingen en hanteert een aanmaningsprocedure.

Liquiditeitsrisico

De Rechtspraak neemt deel aan schatkistbankieren, zoals vastgesteld voor baten-lastenstelsel bedrijven vanuit het ministerie van Financiën, waardoor er nihil risico is omtrent liquiditeit.

Renterisico en prijsrisico

De Rechtspraak loopt een beperkt renterisico over de rentedragende langlopende schulden en kent geen prijsrisico.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Niet in de balans opgenomen activa

Kunst

De historische aanschafwaarde van de aanwezige kunst ultimo 2023 is circa 1,57 miljoen euro (ultimo 2022: circa 1,54 miljoen euro).

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Personele verplichtingen

De verplichtingen aan personeel uit hoofde van openstaande verlofsaldi ultimo 2023 bedraagt 87,8 miljoen euro (ultimo 2022: 68,1 miljoen euro). Hierbij is rekening gehouden met een opslag voor sociale lasten en pensioenpremies. In 2023 is het aantal uitstaande uren gestegen, hoofdzakelijk als gevolg van de inwerkingtreding van de nieuwe cao met nieuwe Individueel Keuzebudget (IKB)-regelingen rondom spaarverlof. Daarnaast is er in deze nieuwe cao ook een salarisstijging opgenomen. Beide ontwikkelingen hebben een verhogend effect op het saldo.

De verplichtingen aan personeel uit hoofde van toekomstige jubileumuitkeringen (bij 12,5 jaar, 25 jaar, 40 jaar en 50 jaar dienstverband) ultimo 2023 tegen contante waarde bedragen 28,2 miljoen euro (2022: 28,2 miljoen euro). Er is een opslag voor IKB of vakantiegeld/eindejaarsuitkering toegepast. Hierbij is rekening gehouden met de blijfkans (rechterlijke ambtenaren: 97 procent, was in 2022: 98 procent, en gerechtsambtenaren: 92 procent, was in 2022: 92 procent), loonstijging (2,5 procent, was in 2022: 2,6 procent), pensioenleeftijd en disconteringsrente (2,5 procent, was in 2022: 2,6 procent). In de berekening is in verband met de afwijkende blijfkans een splitsing gemaakt tussen ambtenaren die of vallen onder de cao Rechterlijke Macht of onder de cao Rijk.

Huurverplichtingen

De jaarlijkse verplichtingen met betrekking tot door de Rechtspraak gehuurde panden bedragen ultimo 2023 118,0 miljoen euro (ultimo 2022: 112 miljoen euro). Dit betreft een bruto verplichting. Doordat een deel van de panden door externen

is gebruikt, staan hier ook verhuurrechten tegenover, ter waarde van 14 miljoen euro (ultimo 2022: circa 14 miljoen euro). Deze bedragen zijn op basis van inschattingen ten tijde van het opstellen van de jaarrekening. De werkelijke kosten 2023 bedroegen 113,7 euro (2022: 110 miljoen euro). De werkelijke onderhuuropbrengsten bedroegen 13,8 miljoen euro (2022: 13 miljoen euro).

De hogere toekomstige huurverplichtingen (afgezet tegen over de werkelijke kosten 2022) worden veroorzaakt door:

- Toename apparaatskosten Rijksvastgoedbedrijf;
- Investerings nodig om te voldoen aan wet- en regelgeving;
- Noodzakelijke investeringen instandhouding gebouwen.

De reguliere huurcontracten met het Rijksvastgoedbedrijf kunnen tussentijds worden opgezegd met een opzegtermijn van één jaar. Binnen deze jaarlijkse verplichtingen hebben specifiek de huurovereenkomsten voor de publiek-privaat-rechtelijke samenwerkingen van rechtbank Zeeland West-Brabant en rechtbank Amsterdam een jaarlijkse verplichting van 40,9 miljoen euro en hebben zij een looptijd tot respectievelijk 2049 en 2051.

Facilitaire en ICT-verplichtingen

De facilitaire verplichtingen bedragen voor het boekjaar 2024 circa 42,9 miljoen euro (2023: circa 35 miljoen euro) en hebben betrekking op kosten voor onder andere beveiliging, catering en schoonmaak. Ten aanzien van de meerjarige verplichtingen neemt de Rechtspraak alleen het jaarbedrag 2024 op. Een meerjarig overzicht is niet uitvoerbaar.

De verplichtingen in relatie tot ICT-contracten bedragen voor het boekjaar 2024 circa 31,8 miljoen euro (2023: 33 miljoen euro). Voor de periode 2025 tot en met 2029 bedraagt deze verplichting in totaal 3 miljoen euro.

Juridische claims

De verplichtingen met betrekking tot de juridische claims, anders dan degene die op de balans zijn opgenomen, zullen naar inschatting niet leiden tot significante verplichtingen.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

[10A] Bijdrage kerndepartement ministerie van Justitie en Veiligheid

Dit betreft de totale bijdrage zoals die door de minister van JenV is verstrekt.

Opbouw budgettair kader Rechtspraak (in duizenden euro's)	2023	2022
Stand Miljoenennota	1.250.944	1.145.702
Transitorische posten	430	-3.595
Mutaties Voorjaarsnota regulier	72.845	75.755
Mutaties Najaarsnota / Slotwet	2.537	8.488
Subtotaal	1.326.756	1.226.350
Verrekening bijdrage gerechtskosten	104	-438
Totaal beschikbaar	1.326.860	1.225.912

Over 2023 is in de bijdragebrief (kenmerk 4797487) een bijdrage van 1.251 miljoen euro opgenomen. Hierin is tevens een ontvangst opgenomen van 0,1 miljoen euro voor de openstaande vordering op het ministerie van JenV voor het Netherlands Commercial Court, alsmede de verrekening van de nog te betalen gerechtskosten van 2022 van 0,1 miljoen euro. De transitorische posten zijn kasbijdragen en worden verantwoord op kasbasis.

In de bijdrage van het ministerie van JenV is een bijdrage in de gerechtskosten begrepen die in 2023 3,0 miljoen euro (2022: 2,7 miljoen euro) bedraagt. Deze bijdrage is gelijk aan de gemaakte gerechtskosten [16]. De gerealiseerde gerechtskosten worden volledig vergoed.

[10B] Overige bijdrage ministerie Justitie en Veiligheid

Overige bijdrage (in duizenden euro's)	2023	2022
Bijdrage OM gerechten	11.948	9.258
Bijdrage OM SSR	8.865	8.197
Bijdrage JenV Projecten	3.742	5.830
Bijdragen JenV-diensten IVO (hoofdzakelijk OM)	3.265	5.946
Bijdrage JenV Netherlands Commercial Court	589	543
Bijdrage mediation in strafzaken	671	444
Totaal	29.080	30.218

De overige bijdrage van het ministerie van JenV bestaat uit bijdragen van andere onderdelen van het ministerie. De bijdragen van het OM betreffen hoofdzakelijk inhuizing en gezamenlijke faciliteiten.

[11] Overige bedrijfsopbrengsten

Overige bedrijfsopbrengsten (in duizenden euro's)	2023	2022
Parketpolitie rechtbank Amsterdam	6.843	6.125
Huuropbrengsten / diensten aan derden	3.705	3.102
Accountantskamer	1.297	1.353
Bijdragen SSR	776	274
Medisch tuchtrecht	141	124
Resultaten activa	39	27
Overig	133	292
Totaal	12.934	11.297

[12] Bijdrage meer-of minderwerk

Dit betreft het saldo van meer- en minderwerk van productie zoals dat door de Rechtspraak is gerealiseerd ten opzichte van de met de minister van JenV gemaakte afspraken bij het vaststellen van de begroting. Deze wordt afgerekend tegen 70 procent van de afgesproken tarieven. Voor 2023 heeft de Rechtspraak met de minister de afrekening met de egalisatierekening per saldo vastgesteld op 1,8 miljoen euro meerwerk (2022: 20 miljoen euro minderwerk). Zie de specificatie van het meer- of minderwerk onder de toelichting van de egalisatierekening.

[13] Personele kosten

Personele kosten (in duizenden euro's)	2023	2022
Salarissen	796.330	731.636
Sociale lasten	92.256	83.658
Pensioenpremies	113.103	118.423
Honoraria, zittings- en vacatiegelden	3.591	3.759
Niet-regulier personeel, inhuur en detachering	56.323	45.273
Reis- en verblijfkosten	17.354	13.000
Opleidingen en cursussen	10.306	6.187
Overige personele kosten	-3.744	2.503
Totaal	1.085.519	1.004.439

Personeelsomvang

De personele kosten zijn te relateren aan het aantal werknemers bij de Rechtspraak. Hierover geeft de tabel 'Aantal medewerkers en fte's in 2019-2023' in het jaarverslag nadere informatie. Ultimo 2023 waren er 11.449 fte's (2022: 11.035 fte's) in dienst bij de gerechten en de landelijke diensten. Op basis van deze ultimo cijfers is het gemiddeld aantal medewerkers over 2023 11.242 fte's (2022: 10.945 fte's). Hiervan werkten net als in 2022 negen werknemers buiten Nederland.

De personele kosten zijn in 2023 ten opzichte van 2022 toegenomen hoofdzakelijk door:

- cao-stijging cao Rijk en cao Rechterlijke Macht (minimaal 2,0 procent lonen en gerelateerde premies)
- fte-stijging

Bezoldiging bestuurders

De voorzitter en de vier leden van de Raad voor de rechtspraak worden bezoldigd op basis van artikel 86 van de Wet op de rechterlijke organisatie juncto artikel 1 en 2 van het Besluit rechtspositie leden gerechtsbesturen en Raad voor de rechtspraak juncto artikel 7 en bijlage 3 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. De totale bezoldiging 2023 van de voorzitter en de leden van de Raad voor de rechtspraak is 863.394 euro (2022: 942.017 euro).

Wet normering topinkomens (WNT)

Deze WNT-verantwoording heeft betrekking op alle organen van de Rechtspraak die in de geconsolideerde jaarrekening zijn opgenomen. Een totaaloverzicht van alle organen met hun vestigingsplaats is opgenomen in de algemene toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening onder het kopje consolidatie.

De WNT is van toepassing op de Rechtspraak. Het voor de Rechtspraak toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2023 223.000 euro, het algemeen bezoldigingsmaximum.

Met de wetgever is afgestemd dat alle onderdelen van de Rechtspraak onder de WNT vallen, maar dat de Rechtspraak geen functionarissen kent die kwalificeren als 'topfunctionaris' in de zin van de WNT.

Er zijn geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2023 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

[14] Materiële kosten

Materiële kosten (in duizenden euro's)	2023	2022
Huisvestingskosten	100.563	81.961
Exploitatiekosten	162.509	138.738
Totaal	263.072	220.699

De huisvestingskosten zijn in 2023 ten opzichte van 2022 gestegen met 18,6 miljoen euro, voornamelijk door een incidentele verrekening van 15,8 miljoen aangaande de afwikkeling van de ombouw van de rechtbank Amsterdam, die in 2022 is afgewikkeld aangaande huurkosten uit het verleden. Dit volgt uit het rijkshuisvestingsstelsel.

De exploitatiekosten zijn in 2023 ten opzichte van 2022 gestegen met 24 miljoen euro, voornamelijk door de stijging van huisvestinggerelateerde kosten en hogere kosten voor onderhoud en stijging van externe inhuur van deskundigen.

Specificatie exploitatiekosten (in duizenden euro's)	2023	2022
Huisvestinggerelateerde kosten	54.394	36.902
Bureaunkosten	14.041	15.210
Kosten documentatie en publicatie	3.933	3.834
Kosten pers- en publieksvoorlichting	507	316
Overige betalingen aan personeel	4.059	4.313
Kosten externe inhuur deskundigen/adviseurs	22.382	18.333
Kosten in- en uitbesteding	7.133	6.900
Verstrekke subsidies en overige bijdragen	-66	3
Kosten tolken en vertalers	20	209
Onderhoudskosten	43.441	36.592
Overige exploitatiekosten	12.665	16.126
Totaal	162.509	138.738

Accountantshonoraria

Onder de exploitatiekosten zijn de accountantshonoraria opgenomen. Onderstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij de Rechtspraak en bij de in de consolidatie betrokken organen zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe accountants zoals bedoeld in art. 1, lid 1 Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta). Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar 2023, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht. De volgende bedragen zijn ten laste van het resultaat gebracht:

Accountantshonoraria (in duizenden euro's)	2023	2022
Controle van de jaarrekening	769	678
Andere controlewerkzaamheden	1	18
Fiscale advisering	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
Totaal	770	696

[15] Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten [zie ook 1] worden verminderd met de vrijval van de balanspost vooruit ontvangen bedragen voor gemeenschappelijke activa van het OM.

Afschrijvingen (in duizenden euro's)	2023	2022
Totaal afschrijvingen [1]	18.992	20.139
+/- vrijval vooruitontvangen OM en overige correcties	-276	-254
Afschrijvingskosten	18.716	19.885

[16] Gerechtskosten

Onder gerechtskosten worden verstaan de kosten die het gerecht maakt gedurende of als gevolg van de behandeling van een aan de rechter voorgelegde zaak. Deze gerealiseerde kosten worden volledig vergoed door het ministerie van JenV.

[17] Rentelasten

Het betreft hier de rentelasten als gevolg van de door het ministerie van Financiën verstrekte leningen ten behoeve van de aanschaf van materiële vaste activa.

Ondertekening van de jaarrekening

Den Haag, 24 april 2024

Voorzitter Raad voor de rechtspraak,

Lid Raad voor de rechtspraak,

mr. H.C. Naves

A.J.M. Kerkvliet

Raad voor de rechtspraak
Den Haag

8

OVERIGE GEGEVENS

8.1 RESULTAATBESTEMMING

In het Besluit financiering rechtspraak 2005 (Bfr 2005) zijn specifieke afspraken met betrekking tot de financiële verantwoording opgenomen. In deze afspraken is voor de bestemming van het exploitatiesaldo geregeld, in artikel 17 lid 5 en 6, dat het exploitatieresultaat van de Rechtspraak wordt toegevoegd aan of in mindering gebracht op de exploitatiereserve van de Rechtspraak. In het uitzonderlijke geval dat dit leidt tot een negatief vermogen wordt dit aangezuiverd door Onze Minister en vindt overleg plaats over te nemen maatregelen als bedoeld in artikel 21.

8.2 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad voor de rechtspraak

Verklaring over de geconsolideerde jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel:

- geeft de geconsolideerde jaarrekening (hierna: jaarrekening) van de Raad voor de rechtspraak, gerechten en de landelijke diensten gezamenlijk (hierna: de Rechtspraak) een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Rechtspraak op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met het Besluit financiering rechtspraak 2005, de artikelen 26 en 27 lid 1, 2, 3, 5, 6, 7 en 8 van de Regeling Agentschappen, de nadere afspraken zoals opgenomen in de brief van het ministerie van Justitie en Veiligheid gedateerd 18 maart 2019 met als kenmerk 2530434 en de bepalingen bij en krachtens de WNT; en
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2023 in alle van materieel belang zijde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepaling zoals opgenomen in paragraaf 2.1.2 van het Accountantsprotocol Raad voor de rechtspraak gedateerd 14 november 2023.

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023 van de Rechtspraak te Den Haag gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde balans per 31 december 2023;
- de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is het Besluit financiering rechtspraak 2005, de artikelen 26 en 27 lid 1, 2, 3, 5, 6, 7 en 8 van de Regeling Agentschappen, de nadere afspraken zoals opgenomen in de brief van het ministerie van Justitie en Veiligheid gedateerd 18 maart 2019 met als kenmerk 2530434 en de bepalingen bij en krachtens de WNT.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2023 en het Accountantsprotocol Raad voor de rechtspraak gedateerd 14 november 2023 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van de Rechtspraak zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Benadrukking van de basis voor de financiële verslaggeving en de beperking in gebruik

Wij vestigen de aandacht op paragraaf algemene grondslagen in de toelichting van de jaarrekening waarin de basis voor de financiële verslaggeving is uiteengezet. De gehanteerde grondslagen zijn in overeenstemming met de regels en nadere afspraken die de minister van Justitie en Veiligheid heeft bepaald voor de inrichting van de jaarrekening. De financiële informatie is opgesteld voor het ministerie van Justitie en Veiligheid en de beide kamers der Staten-Generaal, met als doel de Rechtspraak in staat te stellen te voldoen aan de eisen uit de Wet op de rechterlijke organisatie. De jaarrekening 2023 van de Rechtspraak en onze controleverklaring daarbij zijn uitsluitend geschikt voor het kader van voormeld doel en kunnen daarom niet voor andere doeleinden worden gebruikt. Wij aanvaarden daarom geen aansprakelijkheid, zorgplicht en/of verantwoordelijkheid wanneer onze controleverklaring voor andere doeleinden wordt gebruikt.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2023 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, onderdelen n en o, Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, en of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; en
- alle informatie bevat die op grond van de Wet op de rechterlijke organisatie is vereist voor het jaarverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De Raad is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de eisen uit de Wet op de rechterlijke organisatie.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van de Raad voor de jaarrekening

De Raad is verantwoordelijk voor:

- het opstellen van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit financiering rechtspraak 2005 en artikel 26 en 27 lid 1, 2, 3, 5, 6, 7 en 8 van de Regeling agentschappen, de nadere afspraken zoals opgenomen in de brief van het ministerie van Justitie en Veiligheid gedateerd 18 maart 2019 met kenmerk 2530434 en de bepalingen bij en krachtens de WNT;
- dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2023 in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eisen van de financiële rechtmatigheid, wat inhoudt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.1.2 van het Accountantsprotocol Raad voor de rechtspraak gedateerd 14 november 2023; en
- een zodanige interne beheersing die de Raad noodzakelijk acht om het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de Raad afwegen of de Rechtspraak in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet de Raad de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de Raad het voornemen heeft om de Rechtspraak te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De Raad moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Rechtspraak haar activiteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controle-opdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Rotterdam, 24 april 2024

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. A.E. Gerritsma RA

BIJLAGE BIJ ONZE CONTROLEVERKLARING OVER DE JAARREKENING 2023 VAN DE RECHTSPRAAK

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Accountantsprotocol Raad voor de rechtspraak gedateerd 14 november 2023, het Controleprotocol WNT 2023, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude en de baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fout en fraude niet, in alle materieel belang zijnde aspecten, rechtmatig tot stand gekomen zijn.
- Het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de Rechtspraak.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de Raad en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

- Het vaststellen dat de door de Raad gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de rechtspraak haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening opgesteld is op basis van Besluit financiering rechtspraak 2005, de artikelen 26 en 27 lid 1, 2, 3, 5, 6, 7 en 8 van de Regeling agentschappen, de nadere afspraken zoals opgenomen in de brief van het ministerie van Justitie en Veiligheid, gedateerd 18 maart 2019 met kenmerk 2530434 en de bepalingen bij en krachtens de WNT en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2023 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.1.2 van het Accountantsprotocol Raad voor de rechtspraak gedateerd 14 november 2023.

Wij communiceren met de Raad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

